

سورا

عدد ۱۰ * سنه ۱۹۱۱

۱۰

محرری: رضا الدین بہ فخر الدین
ناشر لری: محمد ساگر و محمد زاگر ابیفلر

مندرجہ سی :

- عمر . رضی اللہ عنہ . رسول اکرم صلی اللہ علیہ وسلم . خلیفہ در .
عطاء اللہ آخوند حضرت لری .
« پیتربورغ » شہرندہ آخوند و امام .
بارابالرو احوالی .
قاین اویازدی شاغر آولندہ امام سلیمان کاروکف .
قازاقلر حقندہ .
عمر القرشی .
« قازاقلر منقرض اولچقمی ؟ » معلم فیض الرحمن جہاندارف .
تورلی بحثار .
« ایاس بن معاویہ بہ دائر » . (رسالہ ابن زیدون شرحندن) .
عالم جان الادریسی .
« تاریخ ملی حقندہ بر ایکی سوز » ہادی طامری .
« بالاک تانارلری توگل ، بلسکہ لیتوا تانارلری » ع . ف .
باقتیریہ لرنانگ ضررلوی . ف . احمدوف .
« تل یاریشی » مقالہ لری حقندہ . حسن علی .
استاذ محترم موسی افندی حضرت لری نہ ! ع . الادریسی .
تربیہ و تعلیم . « تربیہ بدنہ » حبیب اللہ زینی .
« عقل نیچک تربیہ ایدلہلی ؟ » عبدالعزیز موسی .
مراسلہ و مخابره : نامعلوم ع . سویندک .
اشعار : « پارلیلر » سونچہلی ، « امید بار علی » تیر علی میر ولیبیف ، « ادبیات » صوفی زادہ محمد شریف ،
تقریص : « حمیدناگ حیاتی » ، « آلداندی » ، « قران اوقوق » ، « کلیلہ و دمنہ » ، « بیان السنہ » ، « ابن تیمیہ » .
حکایت : « اوزینی فدا قیلو » عارف موسین .
جرلرمز حقندہ . احمد زکی ولیدف .

درست جوابلار.

۶ نچى نومر «شورا» غە: ت. ميرولييف. ب. ي. تورەيف. محمود سلطانعليف (زايسان). عبدالله توقمىن (نمگان). (بو تابشماقۇزە بوندىن سوڭ جواب آلدى).
 ۷ نچى نومر دەگى ۹، ۲ نچى مسئلە لرگە: بهرام بيك دولتشايوف (كرمينه). آ. . . . (ۋولغدا). شهاب الدين بيكچنتاييف؛ حاجى احمد بيكتاشوف (ياڭا - كانكا). ي. آلماييف؛ كشف حمزه (فازان). خديجه بايتيراكوۋا (ۋەرەكى، تامبوف غ). احمد صفا حبيب اللين (اويل).
 عمر امير خانف (چيستاپول). سعيد س. (ص پيرم غ). م. معصوم. م. حارثف (اورنبورغ). على ريفيقى (پشپك).
 خواجه احمد سيف الملوکف (تاشكند). مجيب مراد (طالقش، فازان غ). عبدالرحمن فخرى (كركى، بخارا خانلىغى). كامل موسى (خليل آولى، اورسكى). عبدالله توقمىن (نمگان).

۱ نچى مسئلە گە: شريفجان (ص. پيرم غ).
 ۲ نچى مسئلە گە: غ. شاماسف (جاميىنى). ميگلى باى عابدىف (زايسان). فخرالدين صافاييف.

بونلار ايچىندە جوابنى عمليياتى ايله كوسترۇچى «فازان» دن يازلمش كشف حمزه اولوب باشقە لرى يالڭىز جوابلارنى غنە يازمىشلىرى. بعض آدملىرگە بىلكە فائىدە سى اولور ديه بو اورنده جوابلر عمليياتلرى ايله كوسترلدر:

۱ نچى مسئلە نڭ جوابى.

ديوفانتنڭ ياشى بزگە بىلگولى توگل. بز آنى برر حرف بلە يازوب طورىق؛ آنڭ ياشى «س» بولسون. ۶ دن برى بالالقه اوتكان بولسه، ديوفانت $\frac{س}{۷}$ يىل بالالقه تورغان. [چونكه آنڭ ياشىنڭ ۶ دن برىنى بلور ايچون، بتون ياشىنى ۶ غە بولرگە كىرەك]. شونڭ ايچونوك ياشلىكده $\frac{س}{۱۲}$ يىل تورغان، بوندىن سوڭ $\frac{س}{۷}$ يىل اويلەنمىچە اوتكارگان. آندن سوڭ ۵ يىل اوتە. آنڭ اوغلى $\frac{س}{۴}$ يىل دنباده طور. [چونكه آناسىنڭ يارتى ياشىنە يتكچ اولە ديگان]. اوغلى اولسچا ديوفانت باڭدان ۴ يىل دنباده طوروب اولە.

ديوفانتنڭ بتون عمرى نىلردن مركب؛ بتون ياشىنى تابار ايچون بالالقه اوتكان بىلنە ياشلىكده اوتكانىنى قوشارغە كىرەك، آندىن سوڭ اويلەنمىچە اوتكارگان بىلنى قوشارغە كىرەك، شولارغە ۵ يىلنە قوشارغە كىرەك، اوغلىنڭ ياشىنى دە، اوغلىدىن سوڭ تورغان ۴ يىلنى دە قوشارغە كىرەك:

$$\frac{س}{۶} + \frac{س}{۱۲} + \frac{س}{۷} + ۵ + \frac{س}{۷} + ۴$$

بو، نرسە گە مساوى؛ - ديوفانتنڭ بتون ياشىنە. شونڭ ايچون:

$$(I) \dots \frac{س}{۶} + \frac{س}{۱۲} + \frac{س}{۷} + ۵ + \frac{س}{۷} + ۴ = ۴$$

بونى حل قىلوب «س» نڭ كۆمى گە مساوى ايكانن تابو ايچون همه نامعلوم عدلرنى مساوات علامتىنڭ بر ياغىنە، ئە معلوملارنى ايكنچى ياغىنە جيارغە كىرەك. بونى اوشبو روشچە جيو مەكەن. اولا، اوڭ طرفدە «س» كرگان عدلرنى برگە جيو مەكەن:

$$\frac{س}{۶} + \frac{س}{۱۲} + \frac{س}{۷} + \frac{س}{۷} + ۵ + \frac{س}{۷} + ۴ = \frac{س}{۸۴} + \frac{س}{۴۲} + \frac{س}{۱۲} + \frac{س}{۷} + ۵ + \frac{س}{۷} + ۴ = \frac{س۷۵}{۸۴} = \frac{س۱۴ + س۷ + س۱۲ + س۴۲}{۸۴}$$

شولاي بولغاچ (I) نچىنى اوشبو روشچە يازو مەكەن (۵ بلە ۴ نى برگە قوشقاچ ۹ بولا):

$$س = \frac{س۷۵}{۸۴} + ۹$$

بو مساواتنڭ ايكى ياغىنە بر عدد قوشساڭ، ياكە آلوب تاشلاساڭ، ايكى ياغىنە دە بر عددكە بولسەڭ ياكە بر عددكە ضرب قىلسەڭ، مساوات اوزگارمى. شونڭ بلە فائىدە لانونب ايكى ياغىندە $\frac{س۷۵}{۸۴}$ نى آلوب تاشلىمىز (بزنڭ مقصود بر يافىدە معلوملارنى ايكنچى يافىدە نامعلوملارنى جيو):

$$\frac{س۷۵}{۸۴} + ۹ = \frac{س۷۵}{۸۴} - \frac{س۷۵}{۸۴} + ۹ = \frac{س۵۷}{۸۴}$$

بونڭ اوڭ طرفىدە غى ۹ غە $\frac{س۷۵}{۸۴}$ عددىنى قوشا. مزىدە هم شولوق عددنى آلوبدە تاشلىمىز. شولاي بولغاچ بو- ياقىدە بارى ۹ غنە قالا.

(آخىرى آبالوچكە نڭ ۳ نچى بىتىدە.)

١٥ مای ١٩١١ سنه

جمادی الاول ٣٠ سنه ١٣٢٩

شهر آدم و الوغ حادیر

عمر .

باشی ٩ نچی عدده .

قدیغنده عربنك دعواسینه كوره اگرده رضالاندرماز ایسه پادشاهنك اوز یا كائینه صوفیق (قصاص قیلیق) ایله حکم ایتدی پادشاه: «آندی عامی ایله بنی نیچوك بر درجه گه قویاسز؟» دیه اعتراض ایتدیکنده، حضرت عمر: «بوندی حق طوغروسنده اسلام شریعتنده پادشاهلق عامیلق یوق، بار کشی ده بر تیگز» دیمشدر.

مصر والیسی اولان عمرو بن العاص اوغلی بر کیسه گه: «بن الوغ بر آدم بالاسی» دیه قانچی ایله صوفیقی ایچون والی ایله اوغلینی و صوغولمش آدمنی مدینه گه کتورتوب اوز کوزی اوکند قصاص قیلدرمش و: «بو آدم لر آنالرندن آزاد اولرق طوغفلری حالده سرلر نیچون بونلرنك اختیارلقلرینی آلورسز؟» دیه آتک سینی (عمرو بن العاص نی) آچیقلا نمشدر.

ابی بن کعب ایله اولان بر دعواسی حقنده قاضی حضورینه واروب خصمی ایله برابر طورمش و قاضینك حکمنی رضالق ایله قبول قیلمشدر.

مأمورلرنك نصب ایدلدیكلری کونلرنك بتون بایلقلرینی دفتر قیلدروب یازدرر صوکره دن شول حساب غه کوره آرتق بایلق کورلسه «بیت المال» غه آلوب صالدر رایدی.

**

اسلام دینی، عمرانی و اجتماعی بر دین ایدیکنده نزاع یوق. صولرنك آقملرنده بیللرنك ایسوب بورانلرنك بورانلامقلرنده اوزلرینه مخصوص نظاملر قاعده لر اولور

حضرت عمر خلیفه لگی وقتنده نیل بیلغھسی ایله بحر احمر، قانال یاصالوب بر برینه قوشولدی. حکومت حمایتنده بیت المال تأسیس قیلندی. حضرت عمر طرفندن اسلام حقوقینك نیگری اولان رسمی فرمان صادر اولدی (١). حجازده افراط درجه ده آچلق (عام الرمادة) و شام مملکتنده مدھش صورتده طاعون (طاعون عمواس) ظاهر اولوب هر ایکیسی اهل اسلام اوستینه کوب فلاکتلر کتور- دیلر. اوشبو واقعه لر سببندن ه کیمنن زیاده حضرت عمر متأثر اولدی. خلقلر طنچلق تابدقلرینه قدر حتی ایت ایله مای آشامادی و سوت ایچمادی. قالانلرغه تسلیه ایتمک، میراث ماللرینی تبوشلی وارثلرینه تقسیم قیلماق و عموما هر بر اشنی کوزدن کچرمک قصدی ایله شام مملکتنه کلدی. شهرلرنی تنظیم ایتدردی و پاکلک گه رعایت حقنده اهالی گه تعلیمات و یردی. خلقلر، حضرت عمر دن ممنون اولوب قالدیلر و اوشبو سفرینی نیچه بیللرغه قدر اونوتما دیلر.

**

حضرت عمرنك عدالتی مثال و اورنك اولوب قالمشدر. غسانیلر پادشاهی اولان جبله، بر عربنك یا كائینه صو- (١) اوشبو فرمان، ابو موسی الاشعری اسمینه یازامشدر.

امید ایدوب طور و چیلرغہ ایتولنہدر» دیمشدر.

مسجد کہ کروپ صدقہ صور اوچی بریکیننی کوردیکنک مذکور بکیننی یانینہ چافرمش و مسلمانلرغہ قاراب: «ای جماعت فانغیکزده خدمت وار، اوشبو بکیننی یالغہ ویرهم» دبه قچقرمش. بر صحابه: «ای خلیفہ بندہ باقچده اشلرگہ اش وار» دیدیکندہ آیلق وظیفہ سیننی سویلاشدیکندن صوگ بکیننی مذکور کیمسه گه ویروب یبارمش وهر وقت «خدمتی یاخشیمی؟» دبه صوراشوب طورمشدر. اش تمام اولد. بقدنہ خدمت حقیقنی ده اوزی آلوب بکیت گه تابشرمشدر. (آوللمزدهغی قارتلر، آعالر، بلش یانلرینہ جیولوب، کوپر باشلرینہ اویولوب ایباک سلکتوب اوطورمق یرنده قریه ده اولان فقیرلرگه اش تابوب خدمتلری وارلرغہ اشچیلر تابوب طورسہلر و معشیت یوللرینہ یول باشچیلق قیلہقنی عادت اینسہلر، حضرت عمرگه ایارمش اولورلر ایدی.)

.

حضرت عمر، دیندہ اعتدال اوزریندہ اولمقنی لازم کورر، افراط تقریبطن غایت صافلانور، دینی امرلرده غلو قیلماقندن و دین اسمندن خلقلرنک برر توری نرسه قوشمقلرینہ دقت ایدر و بویله اشلرنک هر وقت یوللریننی بیکلاب طورر ایدی.

تاریخ ادیان اثبات ایتمشدرکه: مقدمه اولان دینلر، فرمانلریننی یرینہ کتورمکده قصورلق ایتودن زیاده، افراط و غلو قیلماق سببلرندن بوزولمشلردر. اوشبوننی بیلدیکندن حضرت عمر بو طوغروده اجتهاد ایتمش اولسه کرک.

حجرا سودنی اوبدیکندہ: «ضررک ده فائیک ده بوق، عادتق بر طاش ابدیکک بکا معلوم. اگرده رسول الله اوبدیکن کورمامش اولسه ایدم، سنی اوبماز ایدم» دیمش سوزی مشهوردر (۱). بو طوغروده بوندن غیر سوزلری

ایسه اجتماعی و عمرانی اشلرده بویله نظاملر، قاعدهلر دخی ده محکم روشده اولور. حرکاتسز و اجتهادسز طورر اولسه اجتماعی اشلر آلفه وارماز و دوام ایتماز. اوشبو سبب ایچون حضرت عمر، اسلام دینینک نامر جایمگنی اهلینک اقتصادی اشلرگه اهییت ویرمکلرینہ باغلانمش ابدیکنی بیلوب آنلرنک هنرلی اولمقلری ایچون اجتهاد قیلور ایدی.

کندیسی جاهلیت عصرندن باشلاب خلیفہ اولدیغی وقتنه قدر سودا کسبنی ایله مشغول اولدی. مصالح عامه ایله شغللندیکندن سودا ایچون وقت اولمادیغینہ مجبور اولوب، بوعملنی آنچق خلیفہ اولدیغندن صوگ غنه تاشلادی. حضرت عمر هر وقت: «هنرگه اوگرنکسز، آدملر ایچون هنر کمالاندر، اگرده سودا کسب اولماسه ایدی خلق اوستنه یوک اولور ایدکسز، باشقلرغہ کوزنگوب طوروغه کوره حتی حقیر کسبلرنی اولسه ده اوگرنمک و شونک سببندن رزق تابوب طورمق بخصیراق» مضموننده سوزلر سویلر ایدی. بدنی سلامت بر یکیت کوردیکندہ ائک ایباک سوزی: «نه ایله کسب قیل، ساک؟» دبه صورمق اولور ایدی. یکیت اگرده برر توری کسب بیان قیلسه حضرت عمر فاشنده اعتباری آرتور و بالعکس: «کسب هنرم بوق» دیبور اولسه آنک کوزندن توشار، اعتباری فالماز ایدی.

فارسدن کلمش اسپرلرنک بری حقدنہ ییل ایله حرکت ایدہ چک نگرمان یاصارغہ قولندن کلهدر، دبه ایشتدیکندہ مذکور اسپرنی کوروب اوزی ایچون ییل نگرمانی یاصارغہ بیورمش ایدی.

حضرت عمر: «الله دن رزق صوراب اشسز نیک یانماکسز! کوکن آلتون ده یاماز کومش ده، الله تعالی: - فاذا قضیت الصلاة فانثشروا فی الارض وابتغوا من فضل الله - دیبور. الله تعالی رزقنی ویرسه ده بونی بندہ - لرنک اوزلرینک حرکتلری و اجتهادلری سببندن ویرر» دیبور ایدی.

بر اورنده اشسز طور و چیلرنی «بونلر الله تعالی گه توکل قیلوب طور و چیلردر» دبه تعریف ایندیکلرنده حضرت عمر: «آلدیلر، توکل قیلوچیلر دبه بویله اشسز و حرکتسز طور و چیلرغہ دگل، بلکه یرلرنی سوروب، اوراقلریننی صالحلرندن صوگ: - شاید ایدمی الله تعالی ویرر، بز اوز قولمزدن کلدیکی قدر سببلرنی یرینہ کتوردک - دبه

(۱) صحیح بخاری. ج ۲ ص ۱۵۹. صحیح مسلم. ج ۱ ص ۳۶۰. رسول الله، حجرا سودنی اوبمش و احترام ایتمش ایسه بوشی حجرا سودنک ذاتندہ مقساک و خاصیت اولدیغندن، بندلر ایله الله آرا- سنده واسطه تی قیلدیغندن دگل بلکه مجرد الله تعالی ناک امرینہ اطاعت یوزنلندر. بویله حاللر فرشتهلرنک آدم گه سجدہ ایتمکلری قیلندن اطاعتنی تصویرد. اگرده الله تعالی باشقہ بر حیوان حضورینہ سجدہ ایدرگه بیورمش اولسه فرشتهلر شوگا امثال ایدرلر ایدی و اگرده رسول الله غه مکه اورامندہ بر تاشنی احترام ایدرگه وحی کلمش، اوله ایدی البتہ شونی اوبمش اولور ایدی. حضرت عمرنک اوشبو سوزی بعض راویلر خبرینہ کوره رسول الله حضرتلرینہ مرفوعدر. امام بخاری فاشنده حجرا سود حقدن، اوشبو حضرت عمر حدیثندن باشقہ حدیثلر ثابت دگل، دیبورلر.

و ماجرالی ده کوبدر (۱).

باشینی بوگوب اوطورمقده اولان بر بیکتینی کوردیکند
حضرت عمر: «ای فانداش! خشوع و خضوع (صوفیلی)،
باشده دگل بلکه قابده در، باشکینی کوتار!» دیش.
«عمری بویچه روزه طوتادر» دبه حقنده خبر آلدیغی بر
آدمنی اوز یانینه چاقروب اوشبو عملی ایچون شلته قیلمشدر.

**

یاروم دنیاغه حکم ایتمکده اولان بو خلیفه نڭ ایشگن
صافچیسسی اولماز، عادتی بر آدمین آیرماسی کورلماز
ایدی نمازده سلام ویردیکندن صوڭ هر کیم بونڭ حضورینه
کروب بومشیننی سویلر، مسجد یاننده یاتوب یوقلار،
بر اوزی اورامده بورر، شهر چیتلرینه چیقار، اڭ ناچار
یورتلرغه کرر ایدی.

تختلرنده اولان فیصلر، کسرالر حتی اسمندن قور-
قوب طورمقده اولدقلری اوشبو خلیفه نڭ صومالاغه بویالمش
آل یاپیچی ایله صدقه دوه لرینڭ قچولرینه دوالر سورتوب
دوالاب یوردیکی کورلمشدر. بو روشده یورمش بر آدم،
شول درجهده مهابت و سلطنت ایدی که حضورینه واروب
یومش سویلرکه حتی اوزینڭ خاص ایبدشلمی ده قور-
قوب طورالر ایدی.

فادسیهده اولان عسکر خبرینی ایبشدر ایچون
مشتاق اولدیغندن هر کون شهر نڭ چیتینه چیغوب «کلوچی
اولمازمی؟» دبه کوتوب اوطورر ایدی. کونلر نڭ برنده
دوه اوزرنده کلوچی بر مسافرنی کوردی و قارشوسینه
واروب: «ای عبدالله! نه یردن کلمکده سین؟» دیدی.
مسافر: «فادسیهده سر عسکر طرفندن امیر المؤمنین گه
خبر کتورم، دشمن مغلوب اولدی!» دیدیکنده حضرت
عمر: «الحمد لله!» دبه بر فولینی دوه گه قویدیغی حال
یایان اولرق صوغش خبرلرینی صوراشوب برلسک شهرگه
کردیلر شهر اورامنده اوچرامش کیمسه لرنڭ: «السلام
علیک یا امیر المؤمنین!» دبه سلام ویردیکارینی ایبشدر-
یکنده مسافر: «ای خلیفه! بن سزنی بیلمادم، عفو
قیلگیز!» دبه عذر ایدرگه باشلادی. حضرت عمر:
«بورچولما فانداش! عفو اوتورلک بونده برشی یوق!»
دبه همیشه اولگی حالنده یوردی.

تستبر والیسی اولان هر میزان اسپر اولرق مدیده گه
(۱) بعض برلری، بو کونده «وقت» مطبعه سننده باصلمقده
اولان «ابن تیمیه» اسملی رساله یازدی.

کنورلدیکده معلوم قیلور ایچون حضرت عمر یانینه آلوب
وارمشلر. کسرالر، فیصلر روشنده طنطنه لی بر پادشاه و
توبه لری بولوتلرغه یتسکان سرایلر کورمک فرض ایله
وارمش هر میزان مسجد یاننده باشینی تاشغه قویوب
جبه سیننی بورکانوب یوقلاب یاتوچی، صافچیسز فلانسز
خلیفه نی کوردیکنده تمام شاشوب فالمش و «ایشته حقیقی
پادشاهلیق بویله اولور ایمش» دیمشدر (۱).

حضرت عمر نڭ کوربرک عمری اورامده یوروب فقیر
و عاجزلر حاللرینه نظارت ایتمک ایله اوتار، حتی حیوانلرنی
آرتق عذاب قیلوچیلر و طاقتلرندن طش یوک سالوچیلر-
غهده ادب ویرر ایدی.

حضرت عمر، یازو بیلوچی صحابه لردن اولدیغندن
بعض وقت رسول الله ایچون مکتوبلر یازمشدر. مکه گه
واردیغنده بر یرنی کوستروب: «شول یرده کتو کوتدم،
اما بو کون الله تعالی نه قدر زور مملکت و نه قدر
انسانلر نڭ اداره سیننی بڭا ویردی!» دیدیکی مرویدر.

**

خلیفه اولدیغندن صوڭ حضرت عمر اوزینڭ کسبنی
تاشلارغه و خلق خدمتی ایله مشغول اولورغه مجبور
اولدی. شونڭ ایچون صحابه لر، مشورت مجلسی یاصاب
خلیفه نڭ اوزی و بتون عائله سی ایچون وظیفه تعیین
ایتیلر. بو وظیفه هر کون ایچون خزینهدن ایکی درهم
(بو کونگی روسیه آنچه سیننه تقریباً ۷۰ تین)، صرف
قیلمقدن عبارت ایدی. فقط صوڭ وقتلرنده عائله سی زورا-
یوب، غنیمت ماللری کوب توشدیکندن اهالی قولنده مال
و آنچه کوبایوب کتدیگندن حضرت عمر نڭ ایکی درهمی
یتشماز اولدی. بو سببدن معیشتی آورایدی.

صحابه لر اوز آرا جیولشوب بو مسئله حقنده مشورت
قیلدیلر و وظیفه سیننه کوبهی آزمی اولسهده آرتدررغه
قرار ویردیلر، فقط بونی اڭ ایلك اوزینه عرض ایتمک
و اوزندن رضالق آلمق لازم ایدی. لکن بویله بر اشنی
عرض ایدرگه قورقدلرندن بو خدمتی هیچ کیم اوزاوستنه
آلمادی، صوڭره، مسئله، کیملر طرفندن قوزغاتولدیغنی و
قرار نڭ نه دن عبارت ایدیکنی یاشرون طومتق شرطی ایله
حضرت عمر ایله بو طوغروده سویلشمکنی حضرت حفصه دن
اوتندیلر. حضرت حفصه، اوشبو معیشت آورلق مسئله سیننی
آتاسینه عرض ایدوب، وظیفه آرتدرمق لازم اوله چغنی

ۋلادىمىر صالاۋىيوف ايله مشهور روس ادبىي لىسنىكوف جىناپلارى مرحومنىڭ بىك ياقىن دوستلارىدىن بىدۇر. ھەر وقت بىرگە يۈرىشىپ بىرسى-ئاخىرىدىن بىك كۆپ استفادە دە بولدىلار. ۋلادىمىر صالاۋىيوفنىڭ «محمد و آنىڭ حىياتى» اسمىندە اولان مشهور رسالەسى دە عطاءالله حضرتنىڭ تاثيرى آرقاسىدە يازلمىش. بۇنى يازغان وقتىدە صالاۋىيوف جىناپلارى بالقصد شول طوغرىدە مرحومدىن فېكر و مەلۇمات آلمىش. عەوما مرحومنىڭ اول زىمانلار دە (۸۰ نىچى يىللار دە)، روس مەدرىلىرى ايله بىلىشكى زور ايدى. شول بىلىشك و شول ياقىنلار سىبىدىن مرحومنىڭ زىچەسى دە ترقى ايتوب، تىزىملى بىر مەكتەپ كورمادىكى حال دە روسچە بىر نىچە اثرلار ميدانغە كىتەرلىك قوت حاصل قىلمىش.

امام عطاءالله حضرتكە آخىرىدىن ترقى بىرلۈپ بوندىن صوڭ عطاءالله حضرتنىڭ فعالىتى دىخى دە كىڭايەش، ئىككى مەجمە و جماعت خىزمىتىدە بىكان، بۇ وقت مطبوعات عالمىدە چىغوب غىزىتە و ژورناللار دە مسلمانلارنى مدافىقە بولدى تولى مقالهلر يازا باشلامىش.

شول جەھەدىن «غىر روس ملتلىرى ترقى ايتىدۇر» مسئلەسى «سرلوحە سىل» «Восточное обозрѣние» مەجمەسىدە (۱۸۸۰ سنە ۱۰ نومرەسىدە) بىر مقاله يازدى. مسلمانلار دە تەصب بار، آلاز فاناتىك، دىخى بىر وقت روس مطبوعاتىدە شول مسئلە قوزغالدىغىدە مرحوم عطاءالله حضرت «С. П. Б. Вѣдомости» (1886 г. № 123) По поводу мусульманскаго фанатизма مقاله اوزون ايله اوزون يازدى. بىنەدىن روس غىزىتلىرىنىڭ بىرسىدە: تىزدىن مسلمانلارنى بار روسلارنى اوز دىنلار بىنە اورلتوب بىرلەر دىگان مقالهگە «Голосъ», غىزىتسىدە (1882 سنە 308 نىچى نومرەدە) ردىخ يازمىش ايدى. ۱۸۹۲ نىچى سنە «Сынъ Отечества», غىزىتسىنىڭ ۳۳۸ نىچى نومرەسىدە روسىيەدەگى مسلمان مەكتەپ مەدرىسلىرى حقتىدە مەفصل مقالهسى بار. ۱۸۹۰ نىچى يىللار دە «روسىيە مسلمانلىرى اىچىدە استامبول، مصر كىتابلىرى بار، بونلارنى بارسىدە كوزدىن اوتكاروب اوزدرو كىرەك، ختى قرآن دە «كافر» لفظى خرىستىيانلارغە فاراب ايتىلمىش، مسلمانلار بونى اوقوب بوندىن خرىستىيانلارغە قون كوز ايله فاربلر دىخى عەوما روسىيەدەگى اسلام كىتابلىرىن فاراب اوزو نىوش» دىخى بىر فېكر پىدا اولمىش ايدى شول وقتىدە مرحوم كۆپ اجتهاد قىلۇپ «Въ защиту татарской литературы» غىزىتسىدە «Питер بورغىسكى و دەستى» غىزىتسىدە

آڭلاتىدى. حضرت عمر بوڭا آچىقلاندى و: «رسول الله تر كلىكىدىن آرتق تر كلك ايدىرگە نىتم بوق، مەبىشت كە فاراب وظيفە تەبىن ايدىرگە دگل بلكە تەبىن ايدامىش وظيفەگە فاراب مەبىشت ايدىرگە نىوشلى» مەھونىدە سوز سويلادى. (آخىرى وار).

عطاءالله آخوند حضرتلىرى.

«پىتر بورغ» شەرىندە آخوند و امام فضىلتلو عطاءالله حضرت بايازىدوف جىناپلارى ۲۲ نىچى آپرىل جەمە كون وفات اولوب ۲۳ نىچى شەنبە كون جەمە عظيم ايله جەنازەسى اوقولوب دفن ايدلمىش. ملتىزنىڭ الوغ آدملىرىدىن اولان بۇ كىمەسەنىڭ فوتى، ضىاع عظيم سانالورغە نىوشىلدى. اقر بالرىدىن بىرى طرفىدىن ادارهگە بىبارامىش تىرجمە ھالىنى بۇ يردە درج ايدەمز (غىنا):

آخوند عطاءالله حضرتنىڭ آناسى خان كرمان فاسم چوارىندەگى «تەنىكاو» فرىسەنىڭ امامى بايزىد حضرتى. شوڭا نىسبەت ايله مرحومنىڭ فامىلىيەسى دە «بايزىدوف» كىتىمىش. آخوند عطاءالله حضرت، ۱۸۴۶ نىچى يىلدە دىناغە كىلۇپ آناسى حضرت حضورىدە تىرىيە اولمىش. صوڭرە فاسم ياندى «چوناي» فرىسەندە داملا شەھاب الدىن حضرت مەدرىسەسىدە باروب آندە ختم كىتەپ قىلمىش و آندىن صوڭ اوشبو اوزى اوقوغان مەدرىسەدە ۴-۵ يىللر قدر تدرىس ايتىمىش.

۱۸۷۱ نىچى يىل «پىتر بورغ» دەغى فاسم تاتارلىرى اوزلرىنە مەخسۇس بىر مەجمە تەشكىل ايتارگە بولۇپ، شول زىمان مەدرىسەدە تدرىس ايله اشتغال ايتكان عطاءالله خەلەنى اوزلرىنە امامقە دەوت ايتىمىش. عطاءالله خەلەدە ياقىنلار بىڭ بۇ دەوتنى قبول ايتوب شول يىلنى پىتر بورغە كىلمىش و باڭكى تاسىس ايتولگان مەجمەسى تەدبىق ايتدىلۇپ اماملىق لوازىمى اوتى باشلامىش.

پايتەخت شەرىندە، روسلار آراسىدە طورر اىچون بىك اىركىن سويلەرلىك روسچە نل بلو ضرور ايدىكن نوشنوب بىتون اجتهادىن شوڭا صرف قىلمىش روس ادبىلىرى و روس افكار عامەسى ايله طائىشوب بىك كۆپ كىشىلر ايله خەسۇسى دوستلىق دە حاصل قىلمىش. زىمانەسىنىڭ مشهور فىلسوفى

شونده‌فی تجرب به لرندن چغاروب ترتیب ایت‌مش، اوزینه مخصوص بر غراماتیقه‌سی (تاتار تلیزنگ صرف ونحوسی) ده بار در. مر حومنگ بوغراماتیقه‌سی طاش باصمه ایله باصدر- یلوب تاتار تلی اوگره‌نور ایچون هر وقت شاگردلری آراسنده رهبر طوتولا ایدی.

بر زمان پولشه مسلمانلری، روس حرفلری ایله یازلمش ایمان و عبادت شرطلری، نماز نیتلری و نماز دعالری صورادقلرنده مرحوم حضرتلری (۱۸۹۶ نچی یله) روس حرفلری ایله (آخرینه عرب حرفلری ایله نه) یازلمش بر رساله (شرایط الایمان) باصدر و تاراتندی. بو رساله ایله پولشه مسلمانلری شوشی کون‌گه قدر فائده‌لنه‌ار.

بو خدمتلری اوستینه مر حومنگ هیچ بر اونوتولمی و هیچ بر وقت شکرانه‌لی مسلمانلر خاطرندن چقمی طورغان بر خدمتی بارد که اولده باشلاب پیتر بورغه مسلمان مسجد جاده‌سی صالوفکرن وجود که کیترویدر. بو فکرنی مرحوم حضرتلری بوندن بکرمی بیش یلار مقدم آلدینه آلوب تکرار مرتبه‌لر شول طوغریده حکومت اداره‌لرینه مراجعت ایت‌مش ایدی. فقط اول زمان (مشهور پابیدانوسف زمانه‌سی) مساعد اولمادیغندن نه قدر اجتهاد قیلنسه‌ده وجود که کینه آلمی ایدی. شول زمان فوزغان‌لمش، کامینیت تشکیل ایتومسئل‌سی نهایت ۱۹۰۶ نچی یله رخصت آلتوب وجود که کیلدی وشونک نتیجه‌سی اولاراق پیتر بورغ مسلمانلرینه بیوک مناره‌لی زور بر مسجد جامع کوررگه نصیب اولدی. زمانلر اوزگاروب احوال مساعد اولدیغی ایله مرحوم حضرت ترکی - تاتار تلنده‌گی «نور» غزته‌سن چغاررغه موفق اولدی. مرحوم حضرت بوندن ۲۵ یلار مقدم «هفته»، «بولدز» اسملرنده بر تاتار غزته‌سی چغاررغه کوب اجتهاد قیلوب یورگان ایدی. فقط احوال مساعد اولمادیغندن همان رخصت چغاروب آله‌آلمادی. نهایت ۱۳۲۳ نچی سنه هجریه‌ده باشلاب اچروروسیه‌ده برنچی اولاراق «نور» اسمنده تاتار تلنده بر غزته چغارا باشلادی. شول کوندن بو کونگه (۷ نچی یل ایدی)، آخرغی مینوتینه قدر شول غزته‌نی دوام ایتدروب کیلدی. اجل باصغنده باتقان وقتنده غزته‌سینک فایجان و نیچک چغارلاسن صوراشوب تیوشلی اورنلرینه اوز فکرین فسدر و پاتور ایدی. مر حومنگ بتون عمری بوینچه علم، معارف - ترقی، تمدن کیره‌ک دبه جانی آتلور ایدی. هنوز شونی توصیه قیلوب: نورلی فرقه‌لرگه بولنوب اصل مقصد بولغان ترقی‌غه مانع

سینک ۱۸۹۱ نچی سنه ۲۱۴ - ۹۲ نومرلرنده ردیه‌لری یازدی. شول درد وغیرتینک قایناب طوردیفی زمانلرنده فرانسوز عالمرندن مشهور فیلسوف رینان‌نک: «اسلام هیچ بر ترقینی قابل توگل» دیب پار یژده سویلگان نطقینه فارشو ردیه («Возражение на рѣчь Эрнеста Ренана.») نام بر رساله باصدر و نشر ایدی. «Отношение Ислама къ наукѣ и къ иновѣрцамъ», «Исламъ и прогрессъ» نام اثرلری ده شولوق حمیت تحت تاثیرنده یازلمشدر. بو رساله‌لر استامبولده ترک تلینه، پار یژده فرانسوز تلینه ترجمه ایتولدیلر. وقتنده بو رساله‌لر مطبوعات عالمنده بیک زور سوز فوزغاندیلر.

بوندن باشقه مر حومنگ ۳ - ۴ تورلی تورکی تلنده یازمش اثرلری ده بار. برسی پیغمبر مز محمد صلی الله علیه وسلم‌نک سیرت و ترجمه‌ عالی طوغریسنده یازلغان «محمد علیه السلام» رساله‌سیدر. ایکنچیسى «اسلام کنای» نامک اولوب احکام شرعیه‌نی بیان ایتدر. اوچنچیسى مشهور پیداغوغ اوشینسکی‌نک «رادنویه اصلوژا» سینه اوخشاشلی بالالر ایچون عبرتلی حکایه‌لر و تورلی مقاللرنی جامع «دنیا با که معیشت» نامنده قرائت کتابیدر. بونلر اوچیسى ده مر حومنگ یاشراک وقتنده یازلمشدر.

یوقاریده مذکور روسچه اثرلری و روس غزته‌لرنده اولان مقاله‌لری سببندن عطاء الله حضرتنک اسمی بتون روسیه‌گه تارالوب روسیه‌نک هر برنده عطاء الله حضرتکه بر معنوی آتا، حامی ملت، دیب قاری باشلادیلر. شوندن صوگ عطاء الله آخوند اسمی بتون روسیه‌ده مشهور بولوب کیندی. بر بر اش یا که بر بر یومش ایله پیتر بورغه کیله فالسلر ایگ اول عطاء الله حضرتکه مراجعت ایتوب آنک مصلحتی بوینچه اش کورر اولدیلر. عطاء الله حضرتنک حکومت دائره‌لرنده طانشلی آرتوب اعتبار و نفوذی ده بایتاق زور ایدیغی سببندن هر برده سوزی اوته طورغان بر درجه‌گه کیلمش ایدی. حضرتنک بو نفوذندن روسیه مسلمانلرینک بیک کوبی فائده‌لنه ایدیلر هم آخر عمرینه قدر شولای فائده‌لانونب کیلدیلر.

عطاء الله حضرت حکومت مکتبلرندن بر نیچه‌سند درس ایته باشلادی. پاؤسکی قورپوصده، نیقولایؤسکی، آلیکساندر وؤسکی، برنچی و اینژینیرنوی قورپوصلرده دین معلمکی ایتوب آزیاتسکی دیپارنامینت شعبه‌سند ترک لسانی مدرسی و ترک لسانی‌نک مترجمی ایدی.

تارکوز ايله قارامى بلکه هر امورنڭ معنوی، روحانی اولان بر نقطه سینی نابارغه مار بيشه ایدی. فولنده قرآن، آغزنده: الله، الله، الله کلمه سی اولغانی حالده باتوب جان تسلیم قیادی. مرحوم عمرنده بر مرتبه (چونای ده مدرسه ده باتقانگ) ایوله نیش و شول جماعتی ايله ۴۰ یلر عمر سور مشدر. جماعتی «جاوباش» قریه سینڭ امامی سیف المملک حضرتنڭ قزی ایدی. پینر بورغغه کیلوب ۳۷ یلر طور دېغندن صوڭ، حضرتنڭ اوزندن ۴ کنه یل مقدم، ۱۹۰۷ نچی یلده وفات ایتدی. بونڭ وفاتی سببندن عطاء الله حضرتنڭ روحنده بیک زور بر اوزگارش بولوب بونندن صوڭ بتون دنیا نرسه لرندن یرافلاشا باشلادی. تکلیفی و تکلف دیگان نرسه لر بتدی. فقط بو وقت مرحومنڭ طبیعتنده گی عصیلق غلبه قیلا باشلاب اچنده بر آورواق عارض بولدی و ۱۹۰۹ نچی یلده تمام توشاک که یاندى. صوڭره آفستریه نڭ «قارلسباد» شهری صولرینه باروب بر یاخشیلانسه ده ۱۹۱۰ نچی یلنڭ یازنده (فیژرال آینک) دو قورلرنڭ قطعی مصلحت کورولری بویچه آپیرانسیه یاصاتدی. آپیرانسیه دن صوڭ یاخشی سلامتله نیش ایدی. ۱۹۱۱ نچی یل باشندن بو خسته لگی یا کتاروب آخرنده توشاک گه یاندى. بونسی ایندی اجل توشه گی ایدی. بوندى صوڭ آرتق چغوب یوری آلمادی. تمام ۲ آی دیگانده برده سلامتله نوا احتمالی قالمادیغندن بنه دن شفا خانه گه کردی، شفا خانه گه کروب بر جمعه دیگانده تقدیر الهی اولراق آخوند حضرتلری دارالفنادن دارالبقایه رحلت ایتدی. انا لله وانا الیه راجعون.

مرحومنڭ اوزندن صوڭ دورت بالاسی فالوب بونلر. دن اوچسی قز و بری اوغلدر. هر قایوسی تیوشلی تریه کوروب کیاوگه چقمشدر. اوغلی، «نور» اوفوچیلرغه معلوم صفا افندی بایزیدف جنابلریدر. محمد صفا افندی روسچه و مسلمانچه مکمل تحصیل کورمش زمانه مزنڭ ضیالی یکتلرندن در. مسلمانچه نی قزانده داملا عالمجان حضرت مدرسه سنده (مدرسه محمدیه ده) تحصیل قیلش. دولت مکتبلرندن غیمنازی تمام ایوب دارالفنون گه کورمش، حاله زرده پینر بورغ دارالفنونینڭ السنه شرفیه شعبه سن تمام ایوب غاصودارستویننی ایکز امینلرینی طوتو ایل مشغولدر. شونڭ ايله برابر اوز محله سنده ۴ - ۵ یلردن بیرلی محله لوزمن ده اوتوب کیله در.

بولماسقه طرشکنز، دیر ایدی. عجیب تصادف اولراق اوز قامی و اوز فولی ايله غزته سینه یازوب فالدرمش سوزینڭ ده آخریسی شول بولدی:

«بز روسیه تاتارلری ایچون اوز آرا اولان اختلا- فلرنی تاشلاب ترقی و تمدن اشلری ايله مشغول اولورغه کیرهک. بزم کبی آرتده فالهش تریه سنز و معرفتسز تاتار ملتی ایچون شونندن باشقه یول طوتارغه یارامی» («نور». ۲۳۰ نچی نومر. آپریل).

۴۰ یل مدتنده ایتدیکی خدمتلری ایچون مرحوم حضرتلری بیش میدال و خارجه نظارتده معلم وترجه مان (دراگومان) بولوب اینمش خدمتلری ایچون ۳ نچی رتبه «استانینسلاؤ» ايله ۳ نچی رتبه «آنا» و برده ایکنچی آنا اوردینی ایل تلیطیف ایدله مشدر. رسمی درجه سی: آخوندلق اوستینه کاللیزسکی ساویتنیک رتبه سنده در. بو رتبه ده مرحوم حضرتلرینڭ آزیاتسکی دیپار تاميننده ایتکان خدمتلری ایچوندر.

مذکور میدال و مذکور اوردینلرینه باشقه بخارا امیرندن ۳ بولدز نشانی بیرلمش. ترکیه حکومتندن مجیدیه نشانینڭ اوچنچی رتبه سی، ایران حکومتندن ده اصل طاشلر ايله تزیین ایتولگان موبن نشانی احسان ایدلمش.

مرحوم حضرتلرینه بر وقت (بوندى ۳۰ یلر مقدم) «دمشق» شهرینه فونسول بولوب بارغغه ده عرض قیامشدر ایدی. فقط مرحوم حضرتلری بو لوزمنی اختیار قیلما دی. مرحوم حضرت طوغری سوزلی و غایت مسامحه لی، حلیم ایدی. فصدا بره ونی ده رنجتورگه نفسینه اختیار ویرماز ایدی. شول بهوشاق طبیعت اقتضاسی بولورغه کیرهک. موزیقه طشکلارغه یاراتا، یاوروپا موزیقه سی، یاوروپا اوپیرا - لرندن بیک متأثر قالا ایدی.

وعده سنده صادق اولوب بر نرسه اشلرگه، دبه وعده ویرسه البته اشلی ایدی. بر مینوتینه قدر وقت قدرینی بیلوچی بر ذات اولوب هر بر ساعتی اوزینه مخصوص اشلرگه بیلگولنمش اولور ایدی.

مرحوم عطاء الله حضرت، دین بابنده متعصب توگل ایدی. اما امور شرعیته نی بحق ادا قیلونی، سلف اهل اتقا بولنده بولونی یاراتا، اهل تصوفقه احترام کوزی ايله قار اوچان ایدی. مرحومنڭ طبیعتنده تصوفقه محبت (مистицизм) اولوینه پدیری بایزید حضرتنڭ اهل سلوکن اولدیقینڭ ده تأثیر ایلش اولسه کرک. بونڭ ایل برابر

مقاله لر :

بارابالر احوالى .

I

بارابالر، غربى سيبيريده، طوم ولايتى، قاين اويزدنده طورغوجى مسلمان خاقلردر. بو خلق ناتارمى، ياكه بخارى صارت مى، ياكه سيبيريده نك اصل سکنه سندن مى؟ شونى بيلورگه بونلر نك قوللر نده يازو هم شجره و آثار عتيقه يوقدر. بعض فارتلر، بو خلق نك تركستانده «سیرام» اسملى شهر دن، فقطلى زماننده چيقوب، بو يرده يرله شد بکلرينى روايت قیلرلر. بن ابسه «سیرام» نك باراغينى، شهر مى آوامى ايدىكىنى بيله آلامدم. فقط بنم جهالتم سیرام نك يوقلغنى مستلزم دگل، بنم بيلمگانلرم بيك كوب، معلوماتلى ذاتلر بونى بلدرسه لر بن متشكر اولور ايدم. لکن بو خلق نك تاريخى مجهول قالمشدر. نابوغه اجتهاد قیلوچى ده يوق. حاضرگى كونده بارابالر نك مقدارى، ۳۰۰۰۰ اير و خاتون تخمين اولنوب، واق واق اوللر حسابى ۴۰ دن آرتقدر. ۱۹ مسجد حضورنده ۱۷ امام اولوب، مکتب و مدرسه لر بر آز بولسه ده حسابقه آلورلق توگلدر. خلق عموما نادان بولوب، غزته و ژورنال اوقوچى بيك آزدر. بارابالر نك بعضيلرى اول زمانده مجوسلکده ياشا- مشلر و صوگره بر وقت بو خلق، عموما اسلام دينى ايله مشرف اولمشلردر. آنلر روس دولتينه تابع اولدقلرى زمانده اسلام دينده بولمشلر. روس پادشاهلرى طرفندن ويرلمش اوکاز و دافومينلرده «محمدانين» ديه ذکر قیلنمشلردر. بونلر نك روس تبعه لگينه کرولرينه حاضرگى كونده ۳۴۰ يللر حسابلانمقده در. صوگ و قتلر، ايچكى روسيه دن بو يرگه تورک- ناتار علماسى ييتشمشدر. آنلر نك اجتهاد وغيرتى ايله بارابا يورطنده مدنية اسلاميه يخشى تارالمشدر.

۱۸۰۲ نچى سنه ده سمبر غوبرناسى پيترافص اولندن، سليمان باباى اسمنده بر ذات آلطى اوغلى ايله، بارابالر آراسينه «سبیر» گه (?) هجرت قیلمش، بارابالر مالك بولغان، حقوققه کروپ اوز خاقلرينى بر قدر آغرقلردن

قوتقارمشدر. سليمان باباى خاقلردن «ابراهيم كاروك» حضرت، قزانده وغيرى يرلرده تحصیلی بعدنده وطنى اولان بارابا ايلينه قايتوب، زمانينه كوره بارابالرنى علوم دينيه ايله تنوير قیلمشدر. آداب اسلاميه تاقين قیلوب مجوسيتدن قاله بعض بدعتلر نك يولينى كيسمشدر.

جمله دن برى بارابالر نك حمل (۱۰ مارت) بايرامنده كيمكان آت تيريسينك سیرافندن (لاپاسندن) آرقان ايله آت ييگوب، خاتون قز و يگنلر شول تيرى اوزرينه اولطروب اوراملرده يورو عادتلى بولغان. شول مشئوم عادت مجوسيه نى ابراهيم كاروك حضرت فويدبروب، آنك اورنينه حمل كون آت چاپشدرونى كورسه تمشدر. بوندن باشقه خدمتلرى ده كوب بولغان، شونى يازمق اورنى بو دگلدر.

ايچكى روسيه دن كوب ميشارلر و قزان ناتارلرى آزرلق باشقردلر كيلوب بارابالاشه شلردر. بونلر اوز آره بارابا، ميشار، قزانلى و باشقرد ديه يوروتلسه لرده عموما بارابا اسمى بيرلمكده در.

بارابالر روس دولتينه تابع بولغانك روس پادشاهلرى آنلرنى عسكرى خدمتن آزاد قیلوب، بيك كوب ير بيرمش، جان باشندن آزغنه پودات بولسه ده، ناتورالنى پويونتستنى صالحامش، يول و كوپر اشلاو كىنى آغر خدمتلرگه قوشمىچه روسلردن آيرم اوزلرينه پراوليينه بيرمش، بارابالرغه اوزلرى طورمش دائره ده كوچمه لك ايله ياشاوكه ايركنچيلك بيرلمشدر.

بارابالر طورمش دائره، بيك كيك بولوب حاضرگى «قاين اويزدى» يرى بوتونلاى بارابالر ملكنده و تصرفنده بولمشدر.

صوگره روسيه، سيبيريده ايله آشناللى حاصل ايتكچ، بارابالر نك دائره سى اچندن، روسيه دن طوغرى شرقه «مسقوا يولى» (ماسكووسكى ترافط) اشلانوب اوتمش، بو يول اشلانو ايله ايچكى روسيه دن سيبيريده گه مهاجر روسلر كوبره ك كيل باشلامش، روسلر كوچمه لى بارابا-

وجدانسز واشلیکسز آدوافاتلر کیسہ لرینے، انسانیتسز وکیللرنک کیٹ بوغازلرینے صرف ایلدی .

نہایت ۱۹۰۹ نچی سنہسی ایپولده فاینسکی نك کرہ ستیانسکی ناچالنیك امر فیلوب بارابالرنك واصلتوی پراولینیہ منزلندہ گی اوزلرینے مخصوص «اینارودنی اوپراوا» لرینی «اینارودنی واصلتوی پراولینیہ» دیہ تسمیہ فیلورغہ، ہمده واصلتوی صودیہ صایلا رغه، (اولده یوق ایدی) پراولینیہ خانہ سنی زورایتورغہ، دخی بر نیچہ اشنی اوّلگیدن آرتدرغہ فوشدی . بارابالر : «وولصت بولورغہ راضی دگلہز! بو اشکہ بزنگ کوچمز بیتیمدر! بزده بو اشلر بولغان یوق، بزاسکیچہ طورامز!» دیہ کرہ ستیانسکی گہ فارشیلقی فیلدیلر . بو فارشیلقنک نتیجہ سی اوله رق ۱۹ نچی اوکتابردہ کرہ ستیانسکی ناچالنیك لراسییزدی : «اگر بارابالر صامالاستایاتیلنو وولصت بولورغہ، رضالق بیرماسلر اوللرینی یاقن تیرہ داگی، روس - کرہ ستیان وولصتارینه آیررغہ» دیہ قرار بیرگان .

۱۹۱۰ نچی سنہ باشندن اعتبارا، بو قرار موقع اجرابہ قویلوب، بارابا مسلمانلرنک عصرلردن بیر یاشامش پراولینیہ لری پیچانلانوب، مسلمان اسطرشینہ لردن پیچات آلنوب خدمتدن منع فیلدیلر . واشلر روس اسطرشینہ لرینے تابش لوب بارابا اوللری روس وولصتلرینے آیرلری . بر وولصتده ۸۰ - ۹۰ جان ایکنچیپده ہم شولای آز! وغایت ده آزلق ایله مک روس آراسنده بر ابکی غریب مسلمان فالدی . آنلر اوزلرنک ایسکی فکرلرنده دوام ایلوب، حقوق دعوالہب یارم یارتی سویلاوچی احوال زماندن بی خبر موژیک وملالر پیتر بورغہ فاتنامقلردر .

III

زوالی بارابالر آراسنده الگ زور فلاکت، «ترکیہ گہ هجرت» فکرینک طارالویدر . حاضرندہ بولنر آراسندن بعض عائلہ لری کیتوگہ حاضرلنلر . بعضیلری نرسہ لرینے ده صانلر .

بعض بارابالر هجرت فیلاچق، اوللرنک یارومی کیتوب یارومی فالاجق، شولای اینوب خلق آزابوب فاین اویزندہ مسلمان عنصری کوچسز وفوتسز بولوب فالاجقدر . دیہک بارابا یورطی ویران وبر باد اولورغہ یوز طوتمشدرکه: بر آز فکر فیلساک حیرانلقده فالدیبر . بایلر اورتاچہ حالیلر کینکان تقدیرده، فقیرلر، طول وبتیملر آیریلوب فالاجقمی؟

لرغہ ممانعت کورساتمشلردر؛ کوچمه معیشتنک اندتی کینکچ بارابالرغہ اوزلری نلاگان بر دن یبارلک قدر بر بیرلوب آرتقان یلری خزینه گہ آلنمش . شول وقت بارابالر فایده بالقلی کول بولسه شونک تیرہ سنی اختیار قیلہ مشلر، درستنی کوبسی بانقافلنی آلوب، «اوم» و «تارتاس» بلغہ لرینک ابکی باغی خزینه گہ فالمش وشول برلرگہ روسلر اورناشمشدر . حاضر «فاین» اویزندہ بیخشی برلر شول تیرہ لری بولوب، بارابالرنک کوب اوللرنک یلری ناچاردر . بارابالرغہ شولای بر کیسلوب بیرلگچ آنلر کوچمه - لکنی تاشلاب، اوطراق معیشت قیلا باشلامشلردر . بارا - بالرغہ کیسلگان برلرگہ پلان و اوکازلر بیرلوب وشول بر جان باشینه ۵۰ شر دیساتینه، بعض اوللرده آندندہ آرتق توشمشدر . شو طریقه بارابالر کوب برگہ وخزینه گہ خواجہ بولوب، بو کونگہ چه راحتده باشامشلردر .

II

اول زمانده بارابالرنک یوفاریده مذکور حقوقلرینی، نفیتوب روس پادشاهلرندن اوکازلر بیرلگان . بعض اوکاز کوپیلرنده، رومانفی نسلی دائم پادشاهلق قیلغان مدندہ بولنر نك حقوقلری پایمال ایدلماز دیگان تا کیدلرده بار . لکن فوللرنده اوکاز کوپیلری موجود ایسده اصل - توب - پودلیننی آفطنی یوغالتمشلردر .

صوگفی یلرده بارابالرنک حقوقلری آز، آز کیمتله وبتیریل بارا ایدی . فصولور طبیعی اوله رق، بارابالر آراسنده باش کوستردی . زیله اوستروئیتلنی کامیسیہ لری اوللرغہ یوروب جان حسابی صورای باشلادیلر . «اوپالانو - موچیننی داویریننی صایلاکز اوزکزگہ یبارلک (۱۵ دیساتینه) بر کیسلور، آرتق برلرکزگہ روس مهاجرلر یاتقلور» دیہ ایلمش تکلیفلرنی بارابالر قبول ایتمادیلر . «بر وحقو - فمز بزگہ آق پادشاه طرفندن مرحمت ایله بیرلگان . بز شولارنی مقدس صانیمز، قولمزدن بیارونی ده اوزمزگہ جنایت دیب بلہ مز» دیہ برنی قولدن بیارماس ایچون پیتر بورغ نك یوفاری دائرہ لرینے قدر باروب بیتدیلر، روسچہ - نانارچہ آراتوب لقردی سویلاب بیلگان بر تافر باش ناتار پیتر بورغ غہ یارمی فالمادی ! . کاغد فارالوچی اول پیساری بارابالرغہ آدوافاتلق قیلمی فالمادی ! . بو یولده بارابالرنک ۱۰ و ۲۰ مکلری طوزوب ارم بولدی ! تعلیم و تربیہ پولینه طوناچق آلتونلری

عزیز وطنده یر نعمتینگ قدرن بلوب اتفاق ایل، یاشاو تیوش ایدی. آرتق و آلتوب خاخالغه بیرله چک یرلرگه اچکی روسیه دن مسلمانلر چاقرو کرک ایدی. شول آرتق یرلر خلق ننگ اوز ملکنده اولدیغندن اول یرگه پر بیومنی پر یغاوار ایله کمئی گنه بولسه ده اورناشتروغه ممکن ایدی. هم بو اش خلق ننگ اختیارنده ایدی هم زاکونغه ده خلاف اولمایوب حکومت مأمورلری: «آرتق یرلرگه تلال- ساگز برسز مسلمانلر چاقرگز. باری بر برکز آلنور، اوز مسلمانگز کیلسه سز لرگه یغشی بولور» دیمش ایدیلر. فقط خلق بوگاده عناد ایدی سوگره یرلرینه خاخال اورناشدرلغان بارابالر: «آخ مسلمان یاتقرو کرک ایدی!» دیمسه لرده اش اوتمش ایدی یرلرینه خاخال اورناشماش بعض بارابالرغه حاضر فرصت باردر. تلاسه اوز یرلرینه مسلمانلر چاقروب یاتقروب فالورلر. غفلت اولوغ جنایتدرکه باشقه اوللردن عبرت آلسونلر!

اچکی روسیه دن مسلمانلر کیلوب قاین اویزدنده مسلمان عنصری کوبایدیسه، حیات و معیشت یکلایور ایدی قوت و کوچ کوبچیلکده متصور اولوب، ضعف و مسکنتده آزلنده حکم سورر. کوبچیلک و جمعیتله قوت کسب وجود ایده ایکن، بارابالر شول جمعیت که اعتناء قیلما یوب، آزایو هم کیمو مسلکینه سلوک ایدوب، انقراض یولینه طوغری آتلی باشلادیلر.

بارابالرننگ حاللری حاضر شولای اوکغایسز بر حالکه کیلیدی. بو اوکغایسزراقلرده آنلر هیچ بر اوگه اوپکه لرگه حقلری یوقدر. آنلرده بوندن اول یر غایت کوب اولوب اول یر بلان هر بر اشینی یولغه سالورغه ممکن ایدی. مکتب و مدرسه لر تأسیس قیلوب، مسجدلری تعمیر قیلوب خیرات اشلرینه طونارغه یر آنچه سی بارابالرده غایت مول ایدی. بارابالر شول آنچه لر نی اسراف و تلف گنه قیلدیلر. یر صاتوب خمر اچولر، یردن آلتغان آنچه نی اوز آرا بولشولر، هم بوداتقه بیرولر وحه میتسز، انسانیتسز وکیل هم آدوفا- تلرغه هبه قیلولر، بارابالرده عادت حکمینه کرمش ایدی. مکتب و مسجد فائده سینه یر وقف قیلوغه یر آنچه سینه مکتب بنا قیلوغه دیملاوچیده بولمادی. بو اشلرننگ تیوش ایدیکنی آکلانویچیلر بر ایکی آدم بولسه ده، آنلره بارابالر التفات اینمیدیلر. منبت یرلر کوب بولا طوروب، ایکن ایکمبچه آچ و بالانغاج سفیل حالده یاشادیلر. یغشی یرلر نی دیساتینه- سون بر بود اونغه، روسلرغه بیروب، و یوق بهاغه آغاج

کبتوچیلر بوللری کیم حمایتنده قالدر اچقلر! خاخاللر اسارتینه بیره چکلرمی؟ یا که میسیونیرلرگه طاشلا یاققلرمی؟ یا خود اوزلری ایل، برابر آلوب کیمه چکلرمی؟

مهاجرت، اگرده دین اجباری سببندن بولسه، بر سوزده دیر عالم یوق. فقط اوزلرینگ یالقالقلرینه مغلوب اولوب هجرت قیلایق اولسه لر بن بوللره: «شونده ده اشسز طاماگنز طوبماز!» دیه بلورم. بنم نظرمده بو هجرت، حکومتنگ فصونندن توگل یا که دین صافلامق قصدندن ناشی توگل، بلکه یالقالقلری هجرت که اوندی. چونکه بوللر ننگ بعضلری: «سبیر به ده معیشت چیتنلاشه، قش اوزاق، اوطن یوق، ایکن سالورغه ده یر قالمی حکومت آلا، مال آصرارغه ده جای یوق بوتون قش بویی پچان ایله آصراب چقارغه کرک؛ ترکیه ده بولسه آرنه یرگه بر بود بغدادی چاچلسه فرق بود صوغلا (محصول آله)، مال آصرالسه ده بوتون یل تاولگی قرده اوطلی قش بولمی» دیه دخی بر نیچه راحتلک گنه دلالت قیلغان سوزلر سوییلیر. بو حر یفلر سبیر به ده آزرانق فصنقیلق بولغاچ و یالقالوق سببلی راحت کیمبگچ، آنا طولی صحرالرینه یوزلاب و مگلاب مال آغتوب، یل بویی قرده اوطلانوب، آرنه ایکن سالوب کوب محصولات آلوب، معتدل هواده، مشقتسزگنه کراوات اوزرنده چالقان یاطارغه غنه اویلیلر.

عموما بارابالر، فایده غینه بولسه لرده، محنتسز مگگو راحتده یاشامکچی بوللر. کرک مهاجر بارابا بولسون کرک غیر مهاجر بولسون آنلرغه آغرلقلرده بولماسون، مشقت و محنت ده بولماسون، مکتب سالورغه آنچه بیر وده بولما- سون، فقط «بیل باوماس» بر راحت یاشاوگنه بولسوندر. بز بو راحتلکنی تلاسا کده، طبیعت و زمان بزگه بوشلای بیرمایه چکدر. بخت و سعادت هم راحتنگ الله ایدلوی آرتق اجتهاد و فعالیتکه توفی ایدر. محنت و مشقتدن قاچوب (هجرت قیلوب) قوتلوب یا خود تیک یاتوب راحت یاشارگه ایرشولماز. محنت و مشقت، جبر و ظلم دیگان نرسه لرگه فارا قارشى صوغشوب، شولر نی مغلوب ایتکچ گنه راحت گه ایرشولور. بور ونقیلر: «هر محنتنگ سوکنده بر راحت بولور، و هر راحتنگ ده سوکنده بر محنت بولور» دیمش لر. بو بیک طوغری سوز اولوب انسانلر آراسنده کوب واقع اولمشدر. شول سوزنگ مفهومچه بارابالر «راحت» سوکنده «محنت» که دوچار بولمش بر غریب ملتدر. بارابالرغه بولای آیر یلشو وتار قالو کرک توگل ایدی.

واورمانلرنی روسلرغه ساتوب اسراف قیلدیلر. « هوالندی جعل لکم الارض ذلولا فامشوا فی منا کبها وکلوا من رزقه» آیه کریمه سینه امتثال قیلوب بارابالر بیر نعمتندن فائده لنه بلمیچه کفران نعمت قیلدیلر. والله غه عاصی اولدیلر. همه یرسز، دنیاسز علمسز و معرفتسز تنزله فالدیلر.

حاضرگی کونده بز بارابالر آراسنده میدان آلمان، و حکم سـورمکده اولان: فقر و عجز، جهالت و ظلمت، مسکنت و مظلومیت، سکونت و غفلت بارچه سیده بز بارابـ لرغه، الله کریم طرفندن «کفران نعمت» مقابلنه جزاء اولارق کوندیرلرش آفتلردندرکه: «والذین کسبوا السیئات جزاء سیئته بمثلها وترهقهم ذلته» آیه کریمه سنی ذکر ایله: ملتئم اولان «بارابا» لرغه خطابا: بو دوشکنلکلر «قیامشمنزنگ کیلمشی» در دیه مقاله مه ختام ویردم.

قاین اویازدی شاغر اولنده امام سلیمان کاروکی.

قازاقلر حقنده:

۱

«قازاقلر منقرض اولاقمی؟» دیه سوز فوزغاتوب ایکی صحیفه سوز تزمک یا که تزه بیلیمک ایله فوجه بر ملتک استقبالینی قربان قیلماق، دیمک اولدیقندن بویله حال، بز قازاق بالالرینگ بوره کلرینه آغولی بر «پیلول» اولارق بوتیلچقنده شبهه بوق. «نیک؟» دیساگز، مطبوعات صحیفه لرنده، بر موضوع حقنده سؤال بیرمک، او موضوعکده هر ایکی طرفی برابر شبهه لی ایدیکینی آچیق کورساتدیکندن، کوب تقلید پرورلرک امیدسزلیک هاویه سنده یغلوب توشمه سینه سبب اولادر.

برملتک یازمشی حقنده محاکمه ایدیلدکده، اوملتک، روح و عادتلرینه آشنا ذاتلر (مثلا: قازاق حقنده عبد العزیز موسی، میر یعقوب دولطف کبیلر) طرفندن فلم تیبره نیلوب اولگورسه، او وقت، حکم و نتیجه ده شوملتک فائده سینه چقاچقنده شبهه بوق. اگر میدان، فوجه بر ملتی تل و ادبیاتی ایله برکه تیزره ک کوموب، روحینه یس شریف اوفومق خلیاسنده یوروچی بدبینلره اوکاچه (اولاق) فالور ایسه او وقت، صاوبول ملت ا صاوبول

ملیت ا صاوبول تل و ادبیات!... مینچه، بو «قازاقلر منقرض اولاقمی؟» سؤالی معناسز بر سؤال اولماسیله برابر فائده سزده در. چونکه، بو سؤال دن مقصد: قازاقلری انقرض برله تهید ایدرک اویقاتوق، آچی و اونگون چبرقیلر برله قامچیلاب ترقی و تمدن یولینه سوق ایتک ایسه او وقت بویله عبارتلر برله سوز آچمق، بومقصودنی هیچده بیره آلمی؛ آنکچون، بیلگولی: بو سؤالنگ جوابی «منقرض اولاق» یا که «اولمی» بولاچقدر؛ حالبوکه، بو ایکی جوابک هیچ بری اویغاتو بولوب یتمایدیر.

اویغاتو مقصدیله سوز فوزغاتوبنده استاذ محترم غصبرینسکی جنابلرینک، اونکان یل «ترجمان» غزته سنده سرد ایتدیکی مؤثر مقاله لری کبی: «قازاقلر بو کوندن باشلاب تیزلک ایلان معرفت و مدنیت یولینه کررگه آشوقماسلر، کوچبه و بدویلیکنی طاشلاب، اوطراقلققه ایله نماسلر بوسبوتون یرلرندن آیریلماقار؛ بو سایه ده فقر و سفالتله محکوم اولارق منقرض اولاققلرنده شبهه بوق» مضمونلی عبارتلر برله افاده قیلماق تیوش اولور. اگر بو سؤال دن مقصد: قازاقلری تهید دگل، باری حقیقت حالنگ نیچوک بولاچقینی بر توری چامالاب، آلدن خبر بیرمک ایسه، بوده بر، قوری پیغمبرلک ساتودن باشقه هیچ نرسه دگلدر. ذاتا دنیا بوزنده قازاقلردن توبان بر ملت بار ایسه، آلارنی ده بنه چک دیه نطعی حکم ایدوب بولمی؛ اولم توشاکنده دیه خیال ایتدیکنز بعض خسته لارک دوالر آراسنده سلامتله نوب آیاقغه باصدیغینی کوزمز کوردی. اوشبودیدکلرم ایچون ده باش محررلرمنزنگ بو کبی اهمیتسز مسئله لر ایله عزیز وفتلرن ضایع ایتماولرینی، اگ توبان بر اورنده توردیغم حالده تله ک ایدمن. یازه بیلیمک هنر دگل، یازارغه تیوش موضوعنی طابوب یازمق هنردر. قازاقده بر مقال بار: «قوری سوبیلای بلیگان جکت، جکت ایماس؛ فچوتقان چیروئدی طاوب آیتقان جکت، جکت» دیلر، درست سوز دگلمی؟...

اما، «قازاق مکتبلرنده، قازاق شیوه سنده یازلغان کتابلرینی اوفوتوق فائده لی می؟ یا که، ناتار شیوه سنده اوفوتوق می؟» مسئله سسی اهمیتلی، چیشوی تیوش بر مسئله ایدیکنده شبهه بوق. فقط، بو مسئله نی، لسان ملی طرفدارلی بر جریده و یا که مجله بیننده معا که به فوبوق

ضور ملتزناڭ باشینه يتكان نظامسزاق، ظلم، رشوت، سفاهت، اخلاق، فقيرلك، نادانلق، خستهلقار و باشقه بر نيچه اخلاق بوزوقلقرن صاناب كورسه نه ده فازاقلر منقرض بوله چق ديه آنلرني قورقته. عبدالعزیز افندی ايسه انقراض ايچون ۳ گنه سبب كورساتوب فقيرلك، نادانلق، نفوس كيموني يازاده آستينه اوزون شرح يازوب بو سببلر فازاقلر ده كوندن كون كيمي و بته دي ده آنلرني مستقل بر ملت بوله لر ديوبو حكيم ايتنه. مين بو ايكي افنديڭ بشيرلك و نديرك ايتوگه حقاري بارلقه سوز ايتنه آلهم. لکن يوسفبكي افنديڭ دليللري آستينه اوزون شرح يازلماسه ده كوب شرح يازوني قابل بولد. يغندن هم موندن مقدم، كوب كشيپلر طرفندن يوسفبكيڭ كورساتكان نرسه لري انقراضه سبب بولوي سويلاندكندن آني قوتليرهك تابام.

محترم فيلسوف الشيخ محمد عبك حضرتلري نفسيرنك: «مين موندن مقدم، مصريلر هيچ منقرض اولمازلر، عصرلر چه باشقلرنڭ قول آستنه ايزلسه لر ده آخرده بر كون استقلال كسب ايدرلر بتونلي يوغالمازار ديه اعتقاد ايتنه ايدم؛ مصريلر آراسنده زنا و خمر ايچولر كوبا يگانن كورگاچ اولگي اعتقادمدن قايتدم، ايندي مصريلر منقرض اوله چق اعتقادينه كيددم» ديه در. مونه بو بيوك ذات يوسفبكيڭ كورساتكان دليللرندن بر ايكي سنگنه دليل ايتوب انقراض ايله حكيم اينديكي حالده يوسفبكيڭ قورقتوي و حكيمي برده عجبيلورلك توگل.

عبدالعزیز افندی بيك ملي، ملتن آرتق سو يوچي اولديغندن فازاقلرنڭ مڭ تورلي تنقيد ايتله چك يرلري اولديغي حالده مقاله سنده آنلرغه يل ياغمور تيگزمي، آنلر ده عام آلفه بارا، نفوس آرتا، بايلق هم آرتادي ده اوشبولرني شرحلاب فازاقلر ترق يولنده بارالر منقرض اوله چق توگللردى. مين بو دليللرگه، ني قدر اوزون سويلانسه ده قناعت حاصل ايتنه آلهم. چونكه فازاقلر ده حاضرده كورنگان علمي حركت بتونلي او ك ايندي ترق يولنه كردك ديورلك توگل، تيك تاتلي خيالن آرتدروغه غنه يارارلق. فازاقلرنڭ مدنيلشوي او طراق بولولري تيزگنه بوله چق توگل، بدويلكده توروب علم نار اتوده بيك مشكل بلكه ممكن توگل ديورگه ده جسارت ايتدنه.

فازاقلرنڭ او طراق لاشولري ده بيك تيز بولماس ديدم. مين، فازاقلرنڭ او طراق بولوغه اتفاقلاشوب عريضة بير-

بر مقدار خطر هليدر؛ زيرا، بوكيمي ميدانده فلم اويناتوچي ذات محترم لمر، بويله مسئلله لر ده بي طرف اولارق محاكمه خصالتندن - مع التأسف - محروم اولالر.

چن درستيئي ايتكانده: «ابتدائي تعليم» كڭ، هر ملت بالالرينه ده، اوز آنا نللري شيوه سنده بولوي تيوشلكنه شبهه يوق. فازاق بالالري ده بو حكم گه كرديكي ايچون، بو خصوصه دولاطف افنديڭ (بويل ۶ نچي عدد «شورا» ده) يازديغي فكري توغري؛ جهاندارفنگ فكري خطا. فازاق نلنده نشر ايدلمش موافق كتابلر نابلماوي، تاتارچه ني وقتچه غنه قوللانمقني ايچاب ايدنه. بز شولاي دوشندك.

عمر القراشي.

II

فازاقلر منقرض اوله چقمي؟

بو سؤال ايڭ اوّل كوزگه نوشكانده بر تورلي كيلمسز و مناسبسز كورنسه ده بر آز عالمڭ اوتكان دورلرينه كوز صالحه قورده عجبيلورلك توگل. زيرا دنباده زمانينه مناسب مدنيتنڭ يوغاري درجه سينه ايرشكان بيك كوب ملتير منقرض اولوب اسملري ناملري اولمغان ملتير ميدانغه چققانلر. مونه بو اشلر البته كيله چكده دنبا يوزنده بولوب تورا تورغان حاللردر. بناء عليه يوفارده غي سؤالن يول باشينه قويوب آستينه ئلله ني قدر شرح يازوغه ممكن هم تيوشلي كبي كورنه. فيلسوف الشرق محمد عبك حضرتلرينڭ تفسيرينڭ فهرستنده «المصريون هل يقرون؟» ديگان بر سؤال كوزومه نوشكاني بار ايدى. بو يل مطبوعاتمز بيتلرنده «فازاقلر منقرض اوله چقمي؟» ديگان سؤال كورلوب تورلي كشيپلر طرفندن تورليچه جوابلر ده يازدى. بو توغروده يازلغان جوابلرنڭ اڭ اهميتايلاري «شورا» نڭ ۶ عددنده يازلغان عبدالعزیز افندی موسي ايله «وقت» ۷۱۹ ده يازلغان يوسفبكي افنديڭ مقاله لري در. بونلرنڭ اولگيسي فازاقلر بتمي مستقل ملت بوله لردى، ايكنچيسى ايسه «يوق آنلر بته چك» دى. هر ايكيسي دليللر كورسه تهر. مينم يوسفبكي هم عبدالعزیز افنديڭ مقاله لري نيندى سياست و نيندى حكمت ايله يازلديغنده اشم يوق. ۳ سنه فازاق آراسنده توروب آنلرنڭ بعض احوالينه آشنا اولديغمدن بو توغريده اوز فكرمنى بيان ايتمكچي بولدم.

يوسفبكي افندی: انقراض ايچون سبب بولغان و بيك

جانن بيوك ذانلرنڭ اثرلرنن مطالعه ايتون اوتنم . شونى ده اعتبار ايتملى كه : دنياده ترفى ايتكان ملتلرنڭ بارى ده ياشلىرى طرفندن اوزلرنڭ طور-مش و قبيح عادتلر ينى تنقيد ايله باشلانم ، ياشلر عادتده كوبرك تنقيد ايله اسكىلرگه ناچار كورنوجان بولمىر همان تارىلكه توتو ايله گنه اش چقماون اعتقاد ايتملىر . قازانڭ ماڭ تورلى تنقيدغه لايىق حاللرن كوره توروب همان مانتاب يوننى صيباغنه يارلقان مقالهلرنڭ آستنده ده ئلله نيلر بارلقنى اويلرغه اورن فالادر . . . معلم فيض الرحمن جهاندارف .

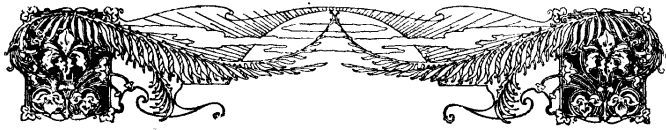
گانلرن ، آرتنن بزايندى اوطراق بولمىمىز مسلمان بولمىز . ديبوب قابته دن عربضه بېرگانلرن ، براونى داؤيرنئوى قىلوب آرتنن بزاڭا داؤيرنئوست بېرگانمىز يوق ديبوب قاچقانلرن بر توگل اون مرتبه كوروب تورام . مونه شولار مېنم اميدمنى كچرايتملىر . بو حاللر ئلى قازانڭ قالاغه ياقن يردىگى حاللرى . صحرا ده غىلرى (مىليونلرى) بتونلاى بدوى حالده ، حركتمىز يوريلر .

دنيانڭ بارش-ن ، طبيعت قانونن ، هر وقت كوچلى كوچىنى يڭم ، قاعدىسن اوبلاسا قازانلرنى تيز وقتده اوز حقونلرن صافلارلى بايلىقغه يتو بولمىد بارالر ديبوركه نل بارمى . يرلرنڭ ناچار قىسمى كوبلىكن ، اوزلرنڭ اشلكسىزلىكن اعتبارغه آلساق آنلرنڭ اقتصادى مغلوبىت- لرى كورنوب تورام ، مصر ، دنيانڭ ايك فائدهلى يرى ، اوزنده بتون قازانلرنى ساتوب آلورلى بايلر كوب اولد- يقى حالده ، فيلسوف محمد عبده حضرتلرى : «مصر بايلر بارلىق طرفينه ، بتون طرفينه بارالر اقتصادى جھتدن باشقىلر آياق آستنده قالاچقىلر» ديبوب حكيم ايتم . اول ، ملت اچنده بر نيچه مىليونيرلرنڭ بولنون ملت بايلىقى ديبوب حسابلامى . ۱۰۰ ديسه تينه توگل ماڭ ديسه تينه ايكىنى ده ايسى كيتوب سويلامى . شولايدىمىز بولورغه يارامى . قازانلر الله نڭ رحمتى آرقاسنده كينانن كوتارلوب بايوب كبتىسملر برده عجب توگل .

مېن قازانلر ده نفوس آرتا دېگان سوزگه ده تمام قناعت ايتم آلميم . چونكه مېن كوزم ايله كوره من قازانلر ده اوشبو كوندى نفوس كيموگه بىك نى خدمت ايتم تورغان : سيفليس ، چاخونقه ، اسكارلاتينه ، تيف ، چه چك و باشقه يوز تورلى خستىلقلر تمام نامر جايوب ترفى ايتمىد ، آڭا قارشى فيلئغان هېچ بر تورلى تدبير يوق هم نيزدن بولور كىبى ده كورنى . يالغز بافسىلرغنه ايم قىلرلر آلارنڭ ايمى ده آوروغه باردىم ايتون اوزمى . آلارنڭ جنلرى ده بوزمانده ضعيفلانگان بولسه كيرك .

عزيز افندى بلكه قازانڭ كوب خانون آلونون نفوس آرتوغه سبب و دليل كورسه ته تورغاندىر . لىكن اول بايلر ده غنه بولوب قازانڭ خانون آلالمى ۳۰-۳۵ كه قدر يور وچىلرى كوبلىكن اوبلاسا ق دليل بولورغه يارامى .

خلاصه : مېن عزيز افندىدن : تريك ملت نينداى بولا ؟ ملت نڭ بايلىق فقيرلىقى نيندىن عبارت ؟ ملت نينداى بولمىد بولسه ترفى بولمىد ديبوب ايتوگه يارى ؟ سؤاللرنڭ

تورلى بختلر

I

« اياس بن معاويه داتر » .

(رسالة ابن زيدون شرحندن) .

« اياس بن معاويه انما استنصاح بمصباح ذكائك » . بو جملهنى اديب ابن زيدون ، وزير ابن عبدوسنى تحقير ايجون يبارگان مکتوبنده يازا . يعنى ذكوت و فطانتى ايله مشهور اولان اياس بن معاويه بو ذكاء و درايئنى گويا سڭ عقل و فطانتىگدن آلدى !

اياس بن معاويه بصره ده قاضى اولمشدر . كنيهسى ابوزايله در . ذكا و فراستيله ، مسكت و عجب جوايلر ايله معروف اولدىغندن « اركى من اياس ، اذكى من اياس » ديو ضرب مثل اولنور . حنى ابونمام ، عبدالملك بن مروان حقنده سويلدىكى بر نصيده سنده :

افدام عمرو فى سادة حاتم * فى حلم احن فى ذكاء اياس ديمشدر كه : « عمر و بن العاص قدر ايشلكلى حاتم چاقلى جومارد ، احن كى يومشاقى ، اياس شىكللى زيراك » دىكدر .

اياس نڭ ذكوت و فطانت ايله معروف و مشهور اولماسنه پك چوق سببلر واردر . اونلردن برى شودر كه : اياس پك ياش چاغنده شامغه بارىب آندى فارت بر آدم ايلن دعوالاشور . مراضه ايجون عبدالملك بن مروان طرفندن تعيين اولونغان قاضينڭ حضورينه كيدرلر . نڭى فارت كشى قاضينڭ يقينلرنن اولغانلىقى ايجون آنى حمابه ايتو و ياقلاو مقصديله اياس غه : « بولاي ياش باشكندن

تەرلىگان، دېهرساڭ. «قلعه» ايله «فالانى» كىلر اوچون تحقيقلىسىز؟ شونلارنىڭ اوزلارنىڭ بىت قىلساڭز «تارىخ مىلى دن» قلعه ايله فالانىڭ قايوسى درست ايدىكى بىلكه اوز اوزىدىن كىلوب چقار.

جەلمزگە معلوم، توبان درجەدە مکتەبلەرمزده اوفوتوردای و شاگردلارنىڭ روحن كوتارردای مىلى تارىخىز يوق. مکتەبلەرمزده اولدىن آخىرىنە قدر اوفوتوله طورغان تارىخ دن هنوز تارىخ انبىا. هنوز شول حضرت موسى «نیل» دن نچوك فوتولغان و بوسى (عم) قىوغە نى روشده تاشلانغان؟ و ايوب (عم) نى روشده آغرىغان و عذاب چىكگان؟ ۳ - ۴ مڭ يىل مقدم بولغان طالوت و جالوت هم اشموئيل (عم) نەسەلرینى اوفوتوب بالالارنىڭ وقتنى صرف قىلەمز و بونلر حقتە تفصیلی معلومات سورىمز. اما اوزمىزنىڭ بابالارمىزنىڭ احوالدىن بتونلەي دىبارك غافل فالدرامز: بىزنىڭ بابالارمىز «تورك و نانارلر» اولدە فايدە تورغانلر؟، بو مملەكت كە قاىو زمانلردە كىلگانلر؟ و دىن اسلامنى قاىو زمانلردە قبول قىلغانلر؟ و نى روشده، و كويبو وقت حكومت سورگانلر؟ و نى سببىدىن منقرض بولغانلر؟ بونلارنىڭ بارچەسنىڭ بىزنىڭ مکتەب بالالارى غافللىر. شونىڭ اوچون بىزنىڭ بالالارده مليت روحي بىك ضعيف و بىك توبان درجەدە اسلاميت ايله مليتنىڭ برسىنىڭ آخىرغە تعلقى قوتلى بولدىغىدىن بىزگە بو حقتە اصلاً مساهلە قىلورغە يارامى. بالالارغە اوفوتوردای مىلى تارىخ كىتابى يوق دىب تورغە يارامى. معلم افندىلر تالدىن بولسەدە معلومات بىررگە تىوشلى. لا اقل آطنەسىنە بىر مرتبە مکتەب بالالارىنى جىوب ملت تارىخىدىن آچق روشده سويلەرگە تىوشلى. مونىڭ ايسە بالالارنىڭ روحنى كوتارودە بىك زور ياردەمى بولور ايدى دىب بلەمن، كىتابدىن اوفتوغە قاراغاندەدە بولاي سويلەونىڭ فائىدەلى ايدىكىنى انكار ايدىرگە يارامى. مع التأسف بىزده شول طرىقە سويلەو عادت بولوب يتە آلەمى.

هادى طاهرى. «يكتىرىبورغ».

III

پالاک تاتارلىرى توگل، بىلكە لىتوا تاتارلىرى در. اونىڭ نومبىر «شورا» دە پولشە تاتارلىرىنىڭ تارىخى حقتە تورلى روايتلارگە اسناد قىلنوب يازلغان معلومات درج ايتلىگان ايدى. «ن. و. ن. نىڭ ۱۲۶۱۳ نچى نومورندە

شو قدرلى قارت و زور كشى ايلن دعوالاشورغە اويالمىسكىمى؟» ديدى.

اياس دغى: «يا فاضى! بن حقى طلب ايدىر حقى ايسە بو آدمىن دە زور ايدىر» ديدى.

فاضى جوابدىن عاجز قالوب مكابره طرىقىلە، اياس غە: «اسكت يا صبى!» ديدى.

اياس: «بن سكوت ايدىرسەم بنم دعوامنى كىم افادە ايدىر و حقىمى كىم مدافعه ايدىر؟» ديدى.

فاضى آچولانوب: «يا صبى! بو مجلسنىڭ آخىرىنە قدر سندن هېچ بىر حقى سوز صادر اولمىدە چقى معلوم اولدى بوندىن سوڭرە بو مجلسدە هر نە سويلرسىڭ بالاندر»

دېدىكە اياس: «اشهد ان لا اله الا الله» دىوب فاضىنى اويالتىدى و اسكات ايتدى. فاضى بو صبىغە مقابلدىن عاجز و اوزىنىڭ حالدىن متعبىر اولەرقى قالقوب عبدالملىك بن مرواننىڭ حضورىنە كىتدى و وقىغەنى تاما حكايت ايدى.

عبدالملىك: «يا فاضى! اول صبىنىڭ مرانمە مساعده ايت و اشنى تىزىرك بتورده شامدىن باشقە بىر طرفقە كىنوبنى امر ايله، بوئسە خلقنى افساد ايتوب بىر فتنە چىقار

سوڭرە بىز متضرر اولورمىز» ديدى.

فاضى دغى مأمور اولدىقى وجه ايله حركت و عمل ايدى.

عالم جان الادىسى.

II

تارىخ مىلى حقتە بىر ايكى سوز.

معتبر «شورا» نىڭ ۴ نچى نومبىرىدە معلم مجاهد افندى مىلى تارىخىمىزنىڭ يوقلىقى و آنىڭ اهمىتى حقتە يارغاندىن سوڭ، توبان درجەدەگى مکتەبلەرمىز اوچون تارىخ مىلى حاضرلىك حقتە اهلنە مراحعت قىلدر ظنمەزە كورە بو مسئله بىك مهم بىر مسئلهدر. بىزنىڭ كوپ مهم مسئلهلەرمىز بىر طرفدىن ميدانغە قويلسەدە ايكىنچىلەرمىز تقويه قىلماغانلىقىدىن شول روشده توروب فالادىر.

«قلعه» مو «قالا» مو؛ دىو بىر بىلدىن بىرو «شورا» صحىفە- لرنى تولتوردىلر، هر ايكى طرف اوز سوزىنى درست قىلور اوچون كوپ دىللىلر كىنوردىلر و كوپ وقتلر صرف قىلدىلر. هنوز بىر نقتە غە كىلە آلمادىلر. كاشكە مذكور

«قالا» ايله «قلعه» غە صرف قىلغان وقت و ذهنلرنى آندىن مەھرەك مسئلهگە صرف قىلسەلر! گوپە، باشقە احتىاجلەرمىز

تام بولغاندە، «قلعه» ايله «فالانى» غنە تحقيق لارغە باروب

ليتوالى بىرەو دا قومىنتلار ايله تارىخى تىحقيقاتلارغە طايانوب بوگا خلافى فكلرلر بيان ايتەدر. بونك سوزىنە كورە: بيوك ليتوا كىنازلىگىندە تاتارلر باشلاب ۱۳۸۰ نچى يىلدە پىدا بولغانلر. بونلر بيوك كىناز ۋىتوۋت نىڭ چافروۋى ايله ليتوانىڭ روس، پالاك و يانۋىغ حدودلر بىنى صاقلاۋ اىچون ۴۰ مڭ كىشىلىك بىر اردو بولوب كىلىگانلر. عن اصل بو تاتارلر نوغاي (قزاققە اوخشاغان بىر قىبىلەدر. حاضر قىرىمە و شمال قاقازدە بارلر. قىرغىزلر غىطائ تاتارلرنى نوغاي دىب يورىلر). ليتوا كىنازى بو عىسكرنى واق واق فرقهلرگە بولب ۋىلنا، مىنسكى، غرودنو ولايتلر بىنە طاراندى. بونە آنلرنىڭ اوطراق يىرلىرى (واق قلعلەر) پىدا بولدى. بونلرنىڭ بتون خىمىنلرى كىنارلىك حدودىنى چىتىلر تىجاوزىدىن صاقلاۋ ھم كىنازنىڭ بىرنچى طلبى بويونچە ۱۰-۱۲ اتلى پولق بىرو ايدى. تىز آراده بو تاتارلر ليتواغە زور خىمىنلر كورسە تىدىلر، كىناز بونلرنى چاقروب، امىندە آلدانمادى. مىنلا: نىمىسەلر ايله اصلولر آراسىندە اڭ زور مىصادمە بولغان «غرونۋالد» صوغىشنى بونلر جوگرك دالا آتلرنە، نىمىسەلرگە ياشن كىمى ھىجوم ايتوب صىفلرن بوزا و نىمىسەلر عقللرن باشقە چىغانچە مىداندىن يوق بولا ايدىلر. صوغىشنىڭ اڭ قىطعى بىر وقتىندە بو تاتارلر نىمىسەلرنىڭ آرتىنە توشوب حركىتلرن طوقتاندىلر. تاتار باشلىقلرنىڭ طوغان مىرزا نىمىسەلرنىڭ اڭ زور باشلىقلرنىڭ بىرسىن آرقان بىلن بووب طوندى.

بوتاتارلر بىش، بىش ليتوا كىنازلىغىنە ھىجوم ايتوب طاللى طورغان و حاضرگى غرودنو ولايتىندە طورغان يانۋىغ نام مچوسى قىبىلەسن بتونلى مچو ايتدىلر.

غرودنو ولايتى بىلىسكى اوبازىندە، تىسىخانۋىس دن بىراق نوگل، بوغ نەرى چىتىندە ھىنوز ايسكى زماندىن قالما فورغانلر (اوبالر) كورىنە. مەلى خلق بونلرنى «پوغانى» لر (نچىسلر) دىب يورى. بونلر صوغىشلرنىڭ بىر نە ھلاك بولغان تاتار و يانۋىغلرنىڭ قىرلىرىدر.

بوتاتارلر ۋىتوۋتگە، اول روسلر ايله صوغىشقان دەدە ھتى اوز مىلتەشلىرى بولغان قىرىم تاتارلىرى ايله صوغىش دەدە كوب بارارلىقلر كورسە تىدىلر. اوزلرنىڭ غىبىرت و صىدانلىرى، گوزل خىلقلرى ايله بو تاتارلر ليتوا دە ھىمىمى احترام و مەبىتگە مظهر بولدىلر. خىدمىت مىدىلرى طولغاچ بو تاتارلر كىرى كىتىمكىچى بولوب حاضرلەنگان ايدىلر. ۋىتوۋت بونلرغە ليتوا دە بىرلەشوب مڭگو قالورغە تىكلىق ايتدى: فقط بونلر چىكىلچە بىنى عاۋلەسزگنە كىلىگانلىكىدىن

بونلرغە مەلى ليتوا قىزلرىنە اويلە نورگە رىخت بىردى؛ بالالارى مىسلمان بولوب آنالرنىڭ فامىلىەسن آلاچقى ايدىلر. بوتاتارلرغە اوز ادارەلرى بىردى، ھەمەسى دوارانلىك (زادكانلىك) گە مىندىر بولوب بىر اولەشنىدى. اردونىڭ بىر آزى دالاغە كىتىدىلر، ۲۰ مڭلە بى بونە قالدى.

بو تاتارلردىن عبارت پولقلر باشدە «تاتار پولقى» آتالىسەلر دە، بو تاتارلر اوز اوزلرن «اولان» بىنى بىگت دىب آتاغانلىقىدىن بارا بارا «اولانسكى پولقى» تىبىرى قوللانىلا باشلادى.

روس عىسكرىندە بىر فرقه تىشكىل ايتكان «اولانسكى پولقى» نىڭ اسمى شوندىن قالمادر.

۱۵۰۵ نچى يىلدە ليتوا تاتارلرنىڭ صىسى اسىر آلغان قىرىملىلر ايله طوتىلدى؛ فقط بونلر قىل بولوب اوطارلرغە طاراتلدىلر. سوگىرە بىر وقت بونلر دە ھىقوقدە اىلكى تاتارلر درجەسە مىندىرلدىلر. ۱۷ نچى عصر آزاغىنە چە بو تاتارلر اوز مىلى ادارە، تىل و عادىتلرن صاقلاپ كىلىدىلر. فقط بىلار روسلر آراسىندە آزاغىنە بولوب طارالغانلىقىدىن ھم مەلى خلق ايله بىك ياخشى مىناسەت دە بولغانلىقىدىن آقزىلاب آنلر طرفىدىن بوپىلا، بىنە باشلادىلر، تىدرىچا تىللرن اونوتىدىلر، كورشىلرنىڭ مىدىت و عادىتلرن آلدىلر و مىلى ادارەلرنىڭ اوز اختىيارلىرى ايله چىكىلدىلر. حاضر بو خلق اير و خاتون قىزدىن عبارت ۱۰ مڭ قىر جاندىن عبارت بولوب بىلدىن بىل كىمىلر. اوزاقلامى بتونلى بىنولرى اھتىمالدر. آنلرنىڭ خرىستىيانلر ايله نىكاحلىرى بوگا ايركن بول آچا. بو تاتارلرنىڭ ھەمەسى دىيورلىك ھىكومىت خىدمىتىندە، كوبىسى عىسكرلىك دە، قالغانلىرى زراعت و باغچە چىلىق ايله مىشغوللر.

مەن، ليتوا تاتارلرنىڭ قىسقە چە تارىخى! استودزانتقوتاتارلرى غىطائ پولسە تاتارلرى دىوب آتالغانلر؛ بونلر ئىلىگى ۋىتوۋت چافروب كىتىرگان تاتارلرنىڭ خىلقلرى بولوب بونلر كوبرەك پالاك اورطەسەنە طوروب پالاكەشكانلر، ھالىبوكە باشقەلرى بىلار روسلانغانلر.

شونى دە ايتوب كىتونى بورچم دىب بىلەم: بو تاتارلر اوزلرنىڭ بىك ياخشى بىض خىصرىتىلرن بوگاچە بوغانلىقى صاقلى كىلىگانلر، مىنلا بتون اولىكادە بوگاچە تاتار طرفىدىن اشلەنگان بىر بىر جىرم و جىنايت بولغانلىقى مەلوم توگىلر. ھىب طارتىمى ايتورگە مەكىن دركە: بو مىلىكىندە طورغان مىدىلرنە تاتارلر ھىر كىمگە صىدانىت، ياخشىلىق و غىرازدانلىقە اورنەك بولورلىق بولدىلر.

بعضاً آلاز هواده بولوب اوبكامز ايله صولانه لر (طن)
آغانده ایچکه کره لر). بعضاً آلاز صوده یوزه لر، بز آلازنی
ایچه مز. بعضاً بر اوستنده بولوب یالان آیاق یوروچیلرگه
یاخود بر فازوچیلرغه آیافلرنده یا که فوللرنده طرنالغان
(صدر یلقان) اورون آرقلی اله گه در.

عموماً، سلامت ضررلنغان تیری، باقتیریه لرنی
بیارمی، لکن کوزگه کورنمی طورغان غایت کچکنه طرنالغان
بر، بزنگ تمزگه باقتیریه لر کر و ایچون زور ایشک اورنینه
طورادر. شولای بولغاچ زور یارالر، اولکان کیسک لر
بیگراک قورقنچیلدر. مثلاً شولای بولورغه ممکن: بر آدم
بارماغینی کیسه، موکا هیچ اعتبار ایتمی، فان آزغنه آغاده
طوقتی آورطوده تیز بته هم بو آدم بارماغینی کیسکانینی ده
اونوتا.

بر وقت بو آدم کیسه کدنکنه هیچ نیسز بیک فاطی
آورا: صاناشه، ضعیف لانه افراط اسسپله نه در. دو قور
چاقرالر، اولده آورونگ «فانی زهرلنگان» - دی.

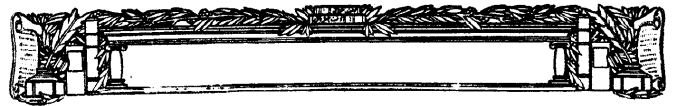
صوگ بو فان زهرلنو نیدن بولا؟ - بو ایسه بارماغینی
کیسکان آدمنگ هیچ اعتبارغه آلمانان جراثت آرقلی فانغه
باقتیریه لر اله گوب فان ايله بتون تنگه طارانیلوب هم
شونده اورنلاشوب کوب اورنلرده ارنلر یاصاودن باشقه
هیچ نرسه نوگلدر.

باقتیریه لرنگ بوروشده هچوملرنندن بو آدمنی قوتقارو
ممکن نوگلدر. بیچاره آدم قولن کیسکان سبیلی اوله در.
هر کم بله که قولن کیسکان سبیلی هر وقت کشی اولمی
بلکه بالعکس مکلر چه کیسکار هیچ نیسز کیته لر. بو ایسه،
هر وقتده کیسک اوزرینه باقتیریه لرنگ توشمادیگندندر.
گر چه فان زهرلنو سیره ک بولسه ده ممکن مرتبه ده آندن
فاچارغه طریشرغه کرک.

فان زهرلنودن فاچو، جراثت گر چه بیک کچکنه بولسه ده
تازه طونو ایله در. کیسلگان اورننی کار بولکالی (اگر
کار بولکالی صو بولماسه فاینغان تازه) صو ايله یوارغه
هم تازه چوپره ک ايله بهیلرگه کرک. فاننی طوقتانو ایچون
کیسلگان اورننی تازه مامق ايله قسارغه ممکن. کوب
وقتده بلمگان آدملر کبک «اورمه کوچ اویاسی و باشقه
شونگ کبک نچار نرسه لرنی کیسک گه صالودن الله صافلاسون!»
اورمه کوچ اویاسی و باشقه شونگ کبک نرسه لر دن،
موکا قدر تازه بولغان کیسک گه باقتیریه لر ایرشوب فان
زهرلنو حاصل بولورغه ممکن.

۱۸۱۲-۱۸۳۰-۱۸۳۱ کبی بتون اولکا طولقونلانغان
یللرده تانار لر طنچ فالدی لر، بونلرنگ هیچ برسی وطن
دشمانلری صفینه کرمه دی.

۵۰۰ ییل الک تانار لر بتون اصلاو عالمن نمسه
هلا کتندن قوتقار دیلر؛ ۲۰۰ ییل الک باشقردلر ایمپراطور
بیوک پیترنی اسویچ قرالندن قوتقاروب روسیه نگ استقلالن
صافلا دیلر. ۱۰۰ ییل الک (۱۸۱۲) ده ناپالیون باشینه الک
زور بلا بونلر بولدی، پاریز فابقالرندن باشقرد و تیپتر
پولقلری باروب کردی. کیله چکه شرقدن بولاچی تجاوزلرده
شبهه سز مسلمانلر ینه شول وظیفه لر تیوشلیچه ایفا ایته لر.
لیتوالیلر بوندی خدمت قدرن بلدی لر، تانار لر حقنده غی
معامله لری بوکا شاهددر. روسلرنگ قدر شناسلق ده لیتوالردن
کوب فالشمالری برنچی تله گه در. ع. ف.

باقتیریه لرنگ ضررلری (۱).

بزنگ یوقاروده سویلاب کیلدیکمز کچکنه نوزاندنده
کوب مرتبه لر کچکنه بولغان اوسمک - باقتیریه لر بیک
کوب یوغشلی آورولرنی طودرالر. باقتیریه لر بزنگ
کوزمگه کورنمی و باشقه جسمزگه هیچ سبیلی بزنگ اچهزگه
اورنلاشوب بعضاً بر آدمنی بعضاً بر یولی کوب آدملرنی
حتی بتون اطرافنی الوغنی کچوکنی، ایرنی خانوننی حاصلی
هیچ کمنی رعایه ایتمای خراب ایته لر.

صوگ بو باقتیریه لر فایدن آینه لر؟
عموماً قاراغانده ده بر آورودن ایکنچی کشیگه
اله گه - دیب ایتورگه ممکن. بعضاً باقتیریه لر بر آدمدن
ایکنچی آدمگه طوغر بدن طوغری کوریشو، اوبشو هم باشقه
قوشیلولر سبیلی ده کوچه لر. بعضاً باقتیریه لر آورو آدمدن
اچقنوب بیک اوزون یول یاصارغه (یراق مسافه لرگه
کیتارگه)، شولای اینوب باشقه - آدمگه اله گوب آنی
یوغشلی آورو ايله آورو یاصیلر.

(۱) ضررلی باقتیریه لر اولغان کبک فائده لیلری ده بارد. لکن
بو اورنده آلازده باز بولسه اوزونغه کیته چه گندن آلاز باز یلما دی. ف.

یوئا، یوتهللی بعضاً طنی بتهدر. اولده بو آورو دن سپرهك سلامتله نهلر ایدی. بو کونده ديفتيريت نك نرسه دن حاصل اولديغنی بلدیكلرندن، آنك باقتيريه لرینه قارشى طورا - طورغان دواسینى هم طابمشلر. اوزافلامى بز، بو دوانك نرسه ایدیكى هم بلورمز.

ديفتيريت فوق العاده بوغشلى در. يعنى ديفتيريت باقتيريه لرى آورو آدمدن صاوغه بيك يكل كوچلر. ديفتيريت ايله بيگرهك بالالار آوردیغندن، بالالرنى بو آورو بار يرگه هيچ بياررگه ياراميدر.

روژا هم ديفتيريت ده كشى بر يولى بيك قاطى آورا هم آورو آز وقتقه صوزيله: آورو آدم سلامتله نه مى، اوله مى - باريسى بر نيچه جمعه ده بتهدر.

بولار دن باشقه هر كهگه معلوم بولغان چاخوتقه ده مخصوص باقتيريه لر سببلى بولادر. بونك باقتيريه لرینی نيمسه عالمرندن روبرت فوخ طابمش. شونك ايجون ده چاخوتقه باقتيريه لرى «فوخ چبقلىرى» ديب آطالينه در.

بو باقتيريه لر كوب وقتده اوپكاگه اورنلاشوب، اوپكا چاخوتقه سینی پیدا ايتلر. شولا يوق بولار آدمك باشقه اورنلر نده ده بولورغه ممكن. اوپكا چاخوتقه سنك باقتيريه لر اوپكالى هلاك ايتلر. بو وقت آورو آدم بيك نقى يوتهللى،

چريگان نافرقي قافره، شول قافره ده هلاك بولغان اوپكا - سينك جزعلرى بولادر. آورونى بيزگاك طوته، ارطق ضعيفلانه بعضاً اغز طولى فان قوصه در. آورو بر نيچه بيلرغه صوزيلوب بيك آز آدملرگه گنه سلامتلا نو نصيب بولا. حاضرده چاخوتقه نى تمام - تمامه بتره طورغان دارو

طابلقانى يوق، شولاى ده كوب دارولر ايله چاخوتقه لينك حالىنى بيشوق نوزه تهلر.

چاخوتقه ده بوغوشلى آورودر. بيگرا كده چاخوتقه لى آدمك قافرعندن صافلانورغه، ممكن مرتبه آندن فچارغه طريشرغه كرك. چونكه بو قافرقك بيك كوب «فوخ چبقلىرى» بولادر. بو قافرقلر كيىكاندن صوك هواغه كوتاريلهلر. هم

آدملر طرفندن بو هوا تنفس ايتلديگندن كوبرى بو آورو ايله آورالر.

شونك ايجونده چاخوتقه لى آدم فايده جيندى شونده قافرعغه يارامى، بلكه كار بولكه لى، مخصوص صاوت ايجينه قافرعغه تپوش. روژا، ديفتيريت، چاخوتقه كيك آورولر بزنك آرامزده برده اوزيلوب طورماديقلرندن، صوك درجه - ده صافلانورغه كرك.

اگر باقتيريه لر طرنالغان بر آرقلى فانغه الهكسلر - آلا ربتون تنگه طارالار. اگر آلا ر آدمگه طعام ياخود هوا ايله الهكسلر، بر بر اعضاده اورنلاشهلر: اوپكه ايجهك، باور طالاق هم باشقه يرلر كيك.

آورو طودره طورغان باقتيريه لر نك كوبرى، آدم - تنيك نلسه قاي يرينه اورنلاشيرغه ممكن. شولاى ده بولار نك هر نوعسينك مخصوص سويگان اورنى بولا، كوب وقتده آلا ر شول اورنلر ده: اغز ايجنده، بوغانك ايكى ياغنده، اوپكه ده، ايجهكلر ده بولالر.

حاضر بز، باقتيريه لر سببلى حاصل بولغان آورولر ايله طانشوب قارىق. بلكه كوب آدملر نك روژا (Рожа) آورونى ايشتكانلرى ده باردر. بو آورو كپسه كدن گنه بيك قوتلى اسسبك ايله باشلانه بعضاً بونك اوستينه قوصو، صاناشوده قوشيله در. شولوق وقتده بيتده (يوزده) بعضاً قولده ياخود آياقه تيره ياغى ششكان قب - قزل طابلر چقادر.

آورطو بعضا بر نيچه كونده بتهدر. بعضا بر نيچه آطنه لرغه صوزيلوب دوقتونك ياردمندن باشقه كيتميدر. بعض برهلر بو آورونى قورفانندن بولا ديسهلر ده، - بو درست توكلدر.

روژا، مخصوص باقتيريه لر نك آدمك تيريسينه الهگودن حاصل اولادر. بو باقتيريه لر فان زه رلى طورغانلرغه باشقه اولديقلر ندى اول قدر قورقنچلى توكللر، چونكه :

بولار تيريهگه يقين برده قالار. تننده طرنالغان يا كه صدريلغان اورنى بولغان آدملرگه روژا بيك تيز يوغارغه ممكن. شونك ايجونده موندى آدملر، روژا ايله آورغان آدملر نك ايلورينه باررغه ياراميدر.

باقتيريه لر سببلى بولغان آورولر دن ايكنجى بره ويده معلوم بالار آوروى ديفتيريت (طاماق باقاسى) در. بو آوروده باقتيريه لر تيرينك اوستنده فالماى، قورقنچلى صورتده ايجكه باطالر.

ميفراسقوب آستنده ديفتيريت باقتيريه لرى ايكى باشلى قالن فصقه چبق شكلك كورينه لر. بو باقتيريه لر طاماقنك ايكى ياغينه اورنلاشهلر بعضاً بو اورنندن بوغاز باشينه، بورون ايجينه كيلهلر. بولار اورنلشكان اورنده تيرى آشالا هم صورغلت - اق نوسده اولان فالون پردهلر ايله فابلانه لر. آورغان آدمنى بيزگاك طوتا، اليگى پردهلر بولغان اورن بيك قاطى آورطا، طعامنى بيك اغرلق ايل

حاصل اولادر. دېك بروشنى تىف دنده فاينامان صونى
ايچماو ايله صافلانوب بولا ايكان .

بزنك مونده قدر قصه چه غنه يازديغمز اورولرنك هر
فايوسى مخصوص باقتيره لر سببلى بولادر. مونى اثبات
ايتك بيك قيون توكل. اول - بو اورو ايله اولگان
آدملرنك اولكسه لرنده بو، باقتيره لر بيك كوب بولا،
ايكنچى - اكرده بو باقتيره لر اورونك اولكسه سندن
آلنوب موافق حيوانلرغه يبارلسه، بو حيوانلرده شولوق
آدملر اورغان اورو ايله اورالر. عالملر، توكل تورلى
تورلى اوروغه سبب بولغان باقتيره لرني كشف ايتو، -
آلارني نچك حاضرلاو يوليني ده بلديلر. عالملر، باقتيره لر
اورنلاشقان اورنلرني هلاك ايتديكلرني (مثلا چاخوتقه
باقتيره لر اوپكاي، ديفتيريت باقتيره لر - طاماق
ايتيني آشادىغنى، تىف باقتيره لر ايچا كك استينه لرني
بهرديكلرني) طابديقلرني كيك، تيزا كلرني ايله آدمك بتون
تبننى آغولادىغىني ده بلديلر. بو كشفياتلرني بو تيكشرو -
لرني بر قزق ايچون باصاماديلر. هم كوب اشلرنده موفق
اولوب بعض باقتيره لرني هلاك ايتنه طورغان موده لرنيده
طابديلر. ف. احمدوف.

بعض بر اورولر باركه، آلارني بز ايشتوب كنه
بله مز. شوندى اورولرني بعض بهولر بزكه يراق بولغان
باط يردن كيتره لره، اورو بيك قاطلى، زهرنى چه چه ركه
باشلى؛ شولاي ايتوب آزغنه وقت ايچنده كوب خقلرني
هلاك ايتهدر. بيلگيلى بو وقتده هر كهنى مونداي كوزكه
كورنهي طورغان دشمانى آلدنده قورقنچ قابليدر.

موندى يراق - باط يردن كيترلگان، آز وقت ايچنده
كوب قربانلر ياصى طورغان اورولر، ايپيديميه
Эпидемія ديب آطالالر. موندى اورولردن بزده معلوم
بولغانلرني وبا (خاليرا) ايله چومادر.

بزدن بيك يراق بولغان هندستانده، بزده چاخوتقه
توقطاسز بولوب طورغان كيك، خاليرا هيچ بر وقتده
اوزلبيدر؛ هندستاننى خاليرا باقتيره لرني طودره طورغان
اورن - ديب ايتسا كده ياريدر.

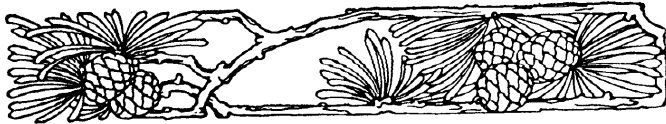
اكرده خاليرا باقتيره لرني، آدمكه اورنلاشسه لر،
آشا قوصو - هم بيك قونلى ايچ كينو ظاهر بولا؛ صوكره
بو آدم بيك ضعيفلانه، بيك قاطلى كوزان جبيرو عذابلى،
هم كوب وقتده بو آدم بر نيچه كوندن زيارتقه كينه در.
اگر موندى اورو آدم بزنك بو طرفقه ايرشسه، اول
اوزينك تيزا كى ايله اطرافقه ميلبونلاب باقتيره لر طارا -
تهدر. بو باقتيره لر تورلى بوللر ايله سلامت آدملرنك
ايچا كلرنيه اورنلاشوب شولوق اورونى طودره لر.

كوب وقتده باقتيره لر تيزاك ايله، ايچو ايچون صو
آلا طورغان بلغله رغه، چيشمه لرگه هم كوللرگه ئله گه لر. بو
اورنلردن صو ايچو چيلر، خاليرا باقتيره لرني يوطه لر،
صوكره كوبلرني خاليرا ايله اورالر. مونه نرسه ايچون
خاليرا وقتنده فاينامان صو ايچارگه كرك! بز توبانده
فاينامان صو ايله باقتيره لر نچك اولگانلرني بلورمز.

چوما بزده خاليراغه قاراغانده آز معلوم، ليكن بو،
خاليراغه قاراغانده نيچه مرتبه لر قورقنچليراقدر. اكر براوگه
چوما ئله كسه، اول آدم بيك تيز اولهدر.

چوما باقتيره لرني بيزلرگه، اوپكا گه هم ايچا كلرگه
اورنلاشسه لر. بروشنى تىف بزنك طرفلرده هيچ وقتده اوزلمى
بو جهندن اول، ديفتيريت، روزا، چاخوتقه اورولرنيه
اوخشيدر.

بعض وقت بوده افراط كوبايوب كيتوب بيك نق
زهرن چاچهدر. بو ايسه تىف باقتيره لرني فيولرغه، ايچه
طورغان صولرغه نوشوب آندن آدملرنك ايچه كلرنيه كوردن

«تل ياريشى» مقاله لرى حقنده .

بو خيالى مقاله (شعر ايله ايمه س) وزنلى سوزلر
ايله يازلمش ايسه ده ۱۶ نچى هم ۲۳ - مصراعلى، اوزينك
التزام ايتديكى بعرنك وزينه سيمايديرلر. ۱۶ نچى مصراع
بولاي كيره ك ايدى :

شولاي سينده تورى يول باشلى بول .

۲۳ نچى مصراع :

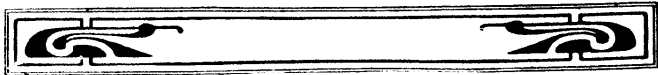
آروب نالغان، سوساغاننك باريسن .

قالبنده يازلو كيره ك ايدى . توبه نده كيله چك

« باريسن » سوزى ايله تاكيد ايتله چك بولغان سوك

سوساغان سوزى جهلانماسه ده يارايدر .

توركى تلده سورنك سوزينك معناسى آياقنى درست

استاذ محترم موسی افندی حضرتلرینه!

آشاغبه عرض ایدجکم سوزلری استاذینی پک زیاده سوهن و معبیتی درجه سنده استاذینه فارشو عرض احترام ایدن بر شا کردک سوزی اولوق اوزره تلقی ایدوب اوقومه کزنی کمال جدیت و صمیمیتله استرحام ایدرم .
 اوت بن موسی افندی جنابلرینی کندیمه استاذ اولوق اوزره طانیورم و بونی عالمه فارشو اعلان ایله افتخار ایدیبورم و کندیلرینه فارشو اولان احترامم دائما باقیدر . کندیلرندن بالذات درس اوقومادمسهده تالیف بیوردقلری اثرلرینی اوقوب پک چوق استفاده ایتدم . بونی هر زمان، هر برده، هر کسه سوبلیورم . کندیلرینه فارشو عرض احترام ایلمکلیکم آنجق - فضل و عرفانلرینک مقتونی اولد - یغمدن طولایی اولوب نفاق و تبصص ایتمگه هیچ برمجوب - ریتم یوقدر . شو سوزلری یارارکن متنبینک :
 « توهم القوم ان العجز فر بنا * وفي التقرب ما یدعو الی النهم »
 بیستی خاطریمه کلدی . برینی بو کون مدح ایدوب ابرتهسی کونی ذم ایتمک کبی دنائتی ارتکاب ایلمکدن - بعون الله - پک اوزاغم . بنم بو طبیعتم بنی یافیندن طانیان آر - فداشلرمجهده معلوم و مصددر . چونکه بو بر مدلتدر . بن ایسه کنه متنبینک :
 « فاطلب العز فی لظی ودع الذم * ل ولو کان فی جنان الخلود »
 بیتنک مضمونی ایله عاملم . اون بش سنه تحصیل ایدوب الهه ایده بیلدیکم و کندیمجه الک بیوک فضیلت اخلاقیه عد ایتدیکم بر شی وارسه اوده هر درلو نفاق و تذللدن وارسنه، مردانه بر حرکتدر .
 « یهون علینا ان تصاب جسمونا * وتسلم اعراض لنا وعقول »
 بو قدر مقدمه دن سوکوره اصل مقصد کلهلم :
 ۱۹۱۱ سنه سی برنجی آپریل مصادف ۷ نومرولی « شورا » مجله سنده استاذ محترم طرفندن بگا فارشو یازیلان مقاله یی اوقوب اولامتهبر اولدم . مقاله نك نهایتنده « اداره » طرفندن یازیلان علاوه یی اوقوب استاذ محترم نك حدت وانفعاللرینک سببینی آکلادقدن سوکوره پک آزیتمنی حاوی بدبخت مقاله لر منک ایکیسی بریره تصادفی ایدوب بویله بر سو تفهیمه باعث اولدقلرندن جدا متأسف اولدم . بن ده

آنلاهی آلماو بولادر . کشینک شریعت یولنده درست آنلاهی آلمای اوچونده سورنک سوزی استعاره گه آنلادر . اما آغاچلر نك ایلولینه سورنو دیولمهس ، هم بو اورنغه استعاره گه ده آنلماس . شونک ایچون آلتنجی مصراع بولای کیرهک ایدی :

داول صوفسه ایولوب یغلادر .

۳۵ - مصراع بولای کیرهک :

بالام ، سینگه سوزم شولدر ؛ بلوب آل .

بو مقاله صناعت ادیبه دن تشبیه ایله تالیف ایتلمشدر .

آناسی اوسوب اوطرغان فارساق ونچکه بر چبقنی کورسه توب ، بالاسینه ده شونداهی اولکان بولاچقی ایله تبشیر ایتدر . بلاغتچه بولغان « طرفا التشبیه » و « وجه الشبهه » قاعده لرینه صالحانده شو افاده مردود بولادر . نه وجه دن مردود بولوینی یازوب کورساته باشلاساق بلاغت قاعده لری یازمغه مجبور بولنادرکه ، اونک اورنی ژورنال بیتلری ایمهس . یول اوستنده ، بر چافرمدن یرافغه کورنمای طورغان بر آغاچقه نیه فازق خدمتن اسناد ایتوب ، آناسی بالاسینه شول آغاچقه اوخشارغه تابشدر . شو چرک آغاچنک خدمتی غایت اهمیتسز بولدی ایچون تمثیل گه یاراماید . فرضی تمام افاده ایتمه دیکی اوچون موندای تشبیه بلاغتچه مردود دن سانالادر .

موندای تالیفلرده رعایه ایتلوی فرض بولغان ، صناعت بدیعه نك معنوی قسمندن « حسن التعلیل » باردرکه ، بو مقاله ده اونک اوچون آغاچنک آنوی اصلا موافق ایمهس . عزیز تلمز نك بلاغتی حرمتینه اوتنه من : آزغنه قوه شعر بهسی بار افندیلر صناعت ادیبه لرن کورکه مله مک اوچون فازاق نك بلیغ آفلرندن آقلا ، ابراهیم قونانبایف شعرلرینی هم احمد بایتورسونف نك « قرق مثال » ینی ورد ایتوب اوقوسونلر ایدی .

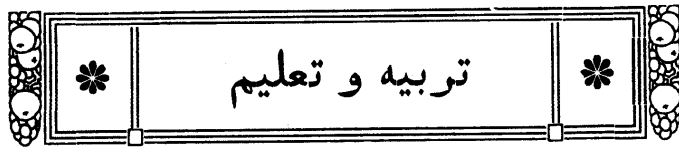
عبدالحق افندی عبدالصمد اوغلی هم اوزینه رهبر تابوب ، نوقتاوسز شول یول ایله بارسه ، هم ادبیات فورالن قویله آلسه بر وقت آنافل شاعر بولاچقدر .

« اوموت - اوستونلک باسقی » .

حسن علی .

یوسفه بن ده :
 « اذا هبت النكباء بينى وبينكم * فاحسن شئ ما تقول العواذل »
 دبر و کبچر کبیر دم حالبوکه اویله دیمبورم بلکه :
 « دعاء کالثناء بلاریاء * یؤدیه الجنان الی الجنان »
 دیرهک تکرار عرض احترام ایله ختم کلام ایدیورم .
 عالم جان الادریسی .

تربیه بدنییه .

طنمه کوره ملتمز افرادندن هیچ بر کبمه بدنمزنک
 تربیه گه محتاج اولدیغنی انکار ایته آلامز . انک توبان
 طبقه دن انک یوقارغی طبقه غه وارانه غه قدر تربیه بدنییه گه
 احتیاجی حس ایتمکان هیچ بر شخص یوقدر . قاره اشچیلردن
 عبارت بولغان توبان طبقه نک بتون حیاتلری وجودلرینک
 قوتینه و صاعغینه مر بو طدر . بدنلرنده ضعیفک و یا خسته .
 لک ظهور ایتمک حیاتلرینه بالطه اورولمق دیمکدر . ارباب
 علم و عرفان اولان یوقارغی طبقه صاعقلری پرند اولما .
 دیغی زمان نی اویلی آلدقلری ونی قدر اوقی، نی قدر یاره
 بیلدکلری اوزلرینه معلومدر . بناء علیه « حیاتده موفقیتنک
 برنجی شرطی طازه بر حیوان اولمقدر ؛ بر ملنک فیضنک
 برنجی شرطی طازه حیوانلردن مرکب اولمسیدر . » و « العقل
 السليم في الجسم السليم . » شیکلی بیوک و معنیدار سوز .
 لرنی تصدیق ایتمکده تردد ایدلماز .

بدنمزگه صحت و قوتنک لزومنی تقدیر ایتمکان و حاضر .
 گی حالده بو ایکی نعمتنی کوندن کون یوغالتوب بار .
 غانمزی بلیگان کیشیلر البته بونلرنی یوغالتوغه میدان
 بیرمه مک و عین زمانده آنلرنی اکتساب ایتمک ایچون
 چاره لر ایزلرلر . بو آدملرگه یاردم اولمق اوزره بو حقه
 کوردیکمز و بیلدیکمز چاره لرنی بوراده یازمقنی بر وظیفه
 بیلدک .

هر آروزنک اوزینه کوره بر دواسی بولغان شیکلی
 حاضرگی حالده، بزده حکم سورگان بوقونسلرک و صحتسز .
 لک خسته لکلرینه ده دوالر تابلمشدر . بونک دواسی فن
 تربیه گه عائد اولدیغندن بو حقه موثوق یرلردن آلوب
 عقل و فکرمزنک ایردیکی قدر شو سطرلرنی یازمقچمز .

تکرار و تأکید ایدیورم که : حقیقت حال ، اداره نک
 یازدیغندن عبارت اولوب ایکیسی آیری آیری زمانلرده
 یازیلوب کوندریلن شیلردر .

« وجرم جره ترتیب طبع * وحل بغير جارمه العذاب »
 استاذ محترم ایکیسن علاقه دار آکلادندن سوکزه یازدیغی
 مقاللرنده عقلدن زیاده حسه تبعیت ایتمشلردر که : بو ،
 انساننک احوال طبیعیه سندن در .

حدنه مغلوب اولدیغی زمان هر کس عقل و محاکمه .
 دن زیاده حسه تبعیت ایدر ، اونک ایچون استاذ محترمک
 یازدقلرینه فارشو بر شی دیه جک دگلم .

آنجق مقاللرینک ختامنده « قصار لغزی ده برافکنر
 دیهک دگل اختیارکنر هم اقتدارکنر واردر . لکن یارین
 تادیب قیلاجکنر آدمی بوکون ربا طریقله مدح ایتمه کنر ،
 اوزکنر کبی بر آدمی سب ایدر کن مثللر آرامق زحمتنه ،
 مشهور شعرلره ، اصلی یوق مأخذلری علمی جهلرده نشر
 ایتمک جنایتنه تنزل ایتمه کنر (؟) فائده سی یوقدر » بیو .
 ریپورلرکه هر حالده ککندیمه نسبت اولنان جنایتی رفع
 و دفع ایتمک حق صریح اولدیغندن بو خصوصده بر قاچ
 جمل صرف ایتمک مجبوریتنه ایم . شویله که اوراده یازدیغم
 حکایه بالان و اویورمه اولمیوب بلکه ادبیات عربیه میاننک پک
 بیوک موقعی اولان « رساله ابن زیدون » شعرعی شرح
 العیون دن ترجمه نقل اولنمش بر پارچه ایدی : صحیفه
 ۶۶۸ سطر ۱۹ - ص ۶۶۹ ، س ۶ .

رساله ایسه ابن زیدون طرفندن ابن عبدوسه فارشو
 یازیلن بر مکتوبدن عبارتدر . سببی ایسه وزیر ابن
 عبدوس ایله ادیب ابن زیدون هر ایکیسی « ولاده » نام
 فادینه عاشق اولورلر . ابن عبدوس ولاده بی صورتمق
 ایچون جاوچی کوندردیکنی ابن زیدون ایشدر و اوکا
 جوابا ولاده نک لسانندن بر مکتوب یازار ، مکتوبی : اما
 بعد ، ابها المصاب بعقل ، المورط بجهله ، الین سقطه ،
 الفاحش غلظه ، العائر فی ذیل اغتراره ، الاعمی عن شمس
 نهاره ، السافط سقوط الذباب علی الشراب ، المتهافت تهافت
 الفراش فی الشهاب « دیه باشلار و متنبی نک : فمن جهلت
 الخ بیئنی ایله اکمال ایدر .

ایشته استاذ محترم حقیقت حال شو مرکزده اولوب
 بو یازدیغم شیلر کافه سی عن صمیم القلب حضورکزه تقدیم
 ایتدیکم بر اعتذار نامه دن عبارتدر .
 « فان کان ذنبی کل ذنب فانه * محال الذنب کل الهومن جاء تأثبا »

بتونلای کورمادکلری ایچون بالطبع بیک ناچار، بیک ضعیف بوله لر. شاگردلر مزنگ ضعیف لگنی البته انکار ایته آلوچی بولماز. ضعیف کشیلرنک توشنو و آکل اولری طازه کشیلرگه قاراغانده بیک کوب فرقی بولغانلقدن شاگردلر مزگه بو مثبت تربیه بدنیه ننگ نی قدر کیرا کلی بولغانلغی آکلایشلسه کیراک .

بر کشینگ عین زمانده هم اش ایشلمه سی همه اوفومه سی بیک مشکل بولغانغه، شاگردلر مزگه بدننی فو- تلندیره طورغان قاره اشلرنی تکلیفی ایته آلمیز. آلائی بولغاچ شاگردلر ایچون هم بدننی فوتلندیره همه وقت یوغالتمی طورغان تربیه کیراک . ایشته موندای تربیه نی تابو بر آز مشکلدر . بو مشکل حال مدنیت گه کیرگان هر قومنگ باشندن کهمشدر . بونلر داغی بو مشکلات و بو احتیاج اش ایشلامک اساسنه مبنی بولغان مثبت تربیه بدنیه فننی تولید ایتمشدر .

بوفن - اعضالرمزنگ فوتلنمه سی ایچون کیراک بولغان حرکتلرنی هر وقت اوستنده بولنمقلغه لازم بولغان اشلر ایله توگل، بلکه آز وقت ایچنده تاغنده منتظم حرکتلر برلن آیری، آیری عضولرمزنگ فائده سنی تامین ایتمک اوزره منتظم قوماندالر ایله اجرا اولغان بر مثبت تربیه بدنیه دن عبارتدر .

بو ملتلر بو فننی مکتبلرینگ هر قایوسنده هفته ده اوچ، دورت ساعت اوله ق اوزره درس پروگراملرینه کرتمشلدر . بوندن باشقه هر کس اوینده ایرته کیچ بر ایکی ساعتی بوکا حصر ایته در . شوکا کوره اول ملتلر بزگه قاراغانده فوت وصحت جهندن بیک آلفه کیتکانلر . بزنگ یانه زده بر آرسلان شیکلی طورالر . بونگ ایچون آنلر هم فکرآ همه ده علماً بزگه قاراغانده بیک کوب ترقی ایتمشلدر . بزنگ شیکلی ضعیف خسته کشیلرنک عقلی یتشمگان نرسه لرنی آنلر فوتلی و طازه بولقلری ایچون بیک اوکابلق برلن آکلیلر .

بو صوگ زمانلرده مثبت تربیه بیک کوبایگان . بونلرنک آراسنده بزگه اک لائق، اک آسان، اک فائده لیس و بیک آز آچه ایله هر مکتب و مدرسه ده قابل تطبیق اولانی لوند جیناستق دارالمعلیننی مدیری میرالای نورلاندر طرفندن اسوج مکاتیب عمومیه سی شاگردانی ایچون ترتیب اولنان اسوج اصولی تربیه بدنیه در، که ترکچه گه ترجمه اولنوب طبع اولغان لوحه لری ده بارد . ترکیه

تربیه بدنیه منفی و مثبت اوله ق اوزره ایکی قسمگه آیرلور . منفی تربیه، - تربیه ده بدننگ مابه الحیاتی اولان شیلرگه رعایت ایتمکدر . بونده بخش صافی هوا تنفس ایتمک، آشلقی طعاملر بیک، تازه یورومک شیکلی اساسلر - بنی بتون فرعلریله برابر حفظ الصحت علمی بیان ایته در . ایکنچی اولان مثبت تربیه - اصل عرض ایتمک ایستدیکمزه بوفسمدر، که بدنگه آله بیلچکی فوتنی بیرمکدن عبارتدر . بو صوگنی مثبت قسم، بدنگه اولگی منفی قسم تربیه نی اجرا ایتمکاه حاصل اولماز . بونگ اوزینه باشقه اصوللری، اوزینه باشقه فاعده لری بارد .

منفی تربیه گه فوق العاده اعتنا ایله رعایت ایدلدیکی حاده مثبت تربیه کورلمازسه فوتسز بولدقسز فالنور . مثلاً: کوب کشیلر بالالرنی صافی هوا ده یورنورلر، مغدی طعاملر آشانورلر، تازه توتارلر یعنی حفظ الصحت قواعدینه نیاما رعایت ایدرلر؛ لکن هیچ بدن اشلی ایشلامادکلری ایچون بالالری یومشاق، بولدقسز، ضعیف بولوب اوسار . کذا عین فوتده بولغان ایکی حیواننی آلوب برسنی ایشلنوب ایکنچسنی هیچ اش ایشلانیچه ایکسنی ده بر مقدار آزله تربیه ایتمک، بر وقتده آشاتوب، بر وقتده ایچرساک، بر قاچ زمان کچدکن صوگ بونلرنک فوتلرنی صناب فاراساق هیچ اش ایشلامگانی فوتسز بر اش که ده یارامی، ایکنچسی فوتلی، هر بر آورلقغه تحمل ایته طورغان بولغاننی کوررمز .

برنچی حیواننگ ضعیف قالهاسنه ایکنچی حیواننگده فوتلی بولماسنه اش ایشلامکدن باشقه بر سبب اولمادیغنی کوردک . یالغز برنچیسده ایشلامگانی ایچون فوتسز نچار، ایکنچیسده ایشلامگانی ایچون فوتلی طازه بولدی . دیمککه بدننگ فوتلی بولمه سی ایچون اش ایشلامگه کیراک ایکان . ایشته مثبت تربیه ده بو اش ایشلامکدن باشقه بر نرسه توگلدر .

مثبت تربیه، بدننی فوتلندرمک ایله ده فالهیدر . فاننگ تیگز یورومه سنده، بوندن طولانی ایشلانی بوند بولویند، طوغری اولارغه، انسانلر ایچون اک قورقنچلی بولغان عصبی خسته لغنه یول بیرمسکه و باشقه تورلی بیک کوب فائده لرگه خدمت ایته در .

شمی مدرسهلرمزه بولغان و ملتیزنگ قایمقلری سانالغان شاگردلر مزگه عطفی نظر ایتمک . بونلر، منفی تربیه نی ده تیوشلیسنجه کوره آلهادقلری و مثبت تربیه نی

وفائده بیروی اوچون اونڭ فی نفسها یاخشی وفائده لی اولوی غنه یتیمدر، بلکه او وسیله فی قوللرنده استعمال ایدو- چیلرنڭ ده استعداد و ذکاوتلرینه توفیق ایتددر. هنر سز، استعداد سز لر قولنده غی قورال لر، نی قدر یاخشی و محکم اولسه بیل، اولردن ایدیلر چک فائده آز یا که یوق حکمنده اولاچی طبیعیدر. شونڭ کبی فی قدر مفید و نافع سانالغان اصول و وسیله لده یارطی، یورطی معلملر قولنده قوللا- نیلیرسه، فائده لر یزڭ آز اولوی ایله گنه قالماز؛ بلکه بعضاً بیک زور ضرر و پریشانلقغه بیل سبب اولور. دها طوغریسنی سویله رسه ک بوندی معلم اسمنی غصب ایدنلر ایسه، اولر یزڭ عادتله ندیککی و تجربه حاصل ایتدیگی کی ایسکی طریق تعلیم برله آز، چوق فائده کیتیرسه کیتیره بیلیرلر. چونکه فائده سی کوب، خصلمی چوق اولان و هر مقصد اوچون آیرم یول آچا نورغان طریق تعلیم ایسه، اولیله بر طریقده که: اوند ه کیمڭ آباغی یوری آماز، او یولده سفر ایتمک ده هر کیمگه میسر اولماز. بلکه آکلی، طوغری فکری، اونکون کوزلی و درست محاکمه لی استاذ لرغه غنه او یولده سپر و سفر ایتمک ممکن اولور. لیکن بو مهلمکنده صنعت تدریس دها ترفی ایتمه مش و اوکا آرتق اهمیت ده ویرلمه مش اولدیغدن اولیله استاذ و معلم لرگه بیک سیره ک تصادفی اولنور. (۱)

شیمدی ایسه فورلوینی امید ایتدیگمز تربیه بناسینه ینگز اولا بیلر چک قاعده لرڭڭ ایڭ کیره کلیرندن بعضلرینی بره، بره ذکر ایدلم:

۱- تربیه ده هر وقت بیکلدن آغیرغه تابا کوچمک، بسیطن مرکب گه آباق آنلامق نیوشلیدر. چونکه باشقه شیلر کبی عقلده بسیط شکلدن مرکب شکلده تحول ایتمکله اوسه و او صورتله نکامل ایتددر. بناء علیه اسلوب تربیه نڭ ده عقلنڭ کیچیردیگی احوال و احوال گه موافق و مناسب اولوی الزمدر. یعنی تربیه ده اولا بسیط بر صورتدن باشلانیلار ق کینکان صاین آز آز آرتدیریلا بارغه نیوشلیدر. بالالارغه فقط بر عام اوگره تیلدیگی زمان بو قانونغه رعایت ایتمک نیچک لازم ایسه، کوب علم و فنلر اوگره تیلدیگی زمانده ده بو قانونغه رعایت ایتمک او قدر لازمدر. بنا برین اولا بر

(۱) فیلسوف اسپنسر حضرتلری: بو سوزارنی انگلتره نڭ قاچ سنه اولسکی حالینه قاراب سویلیدر، بویله اولدونه اصول تعلیم بیلکان معلملرنڭ یوقلغندن نه قدر شکایت ایتسه که اورونلی ونه قدر آغلاسه قده آزدور.

مکتبلرنک تطبیقاته قویلمغه باشلانیلانک اکثریسی بو اصولدر. ملتیزنڭ استقبالی اوچلرنده بولغان قهرمان معلملر مژدن هیچ احتمال ایتمیچه بر کون اول بو تربیه بدنیه فنی درس پر و غراملرینه کرتوب، شاگردلر مژنڭ حاللرینی اصلاح ایتولرینی چان و کوکلدن آرزو ایدمهز.

حییب الله زینی . «استانبول» .

عقل نیچک تربیه ایدلمی؟

IV

«بهستالوجی» جنابلر یزڭ میدانغه قویدیغی حقیقتلردن بریسی ده تربیه نی، عقلنڭ درجه نکاملنه مطابق و موافق بر صورتده یورونمککنڭ لزومندن عبارت ایدیکنی سویله- مش ایدک. بو بیک طوغریدر. چونکه عقلنڭ نکامل درجه- لری آراسنده کلی بر ترتیب و تناسب و اردرکه، عقل اولرنڭ هر بریسنده بر چیکگه باروب ایریشه در. بناء علیه بزم اوچون، فایوغنه درجه ده اولسون عقلنڭ ایریشدیگی نقطه نی بیلیمک، بیلوبده اوکا کوره تربیه بیرمک و کندینه مناسب معلوماتنی تقدیم ایلیمک لازمدر. باشقه استاذ و مربیلرنڭ ده آغیزلرندن بویله سوزلر کوب ایشدلمکده در. بو ایسه اولرنڭ ده بو مذهبگه محبت کوزیل قاراولرینه و اوکا ایهرولرینه دلالت ایتددر. بو طوغریده میستر مارسل: «تربیه ده ایڭ طوغری یول، طبیعت یولیدر» دیبور. میستر وایز ایسه: «بالالرنی اوز اختیارینه بیارمیلی یز؛ تیلدیگی معلوماتنی چیسونلر و طلب ایتسونلر. چونکه بونکله هر کسدن صادق و طوغریراق اولان اوز ذهننڭ امرلرینی طومش و اوکا اطاعت ایتمش اولورلر» دیبده در.

خلاصه کلام: استاذلر، بالالرنڭ ذهنلرینه خدمت ایتیلیدرلر؛ ذهنلر یزڭ ایسته دیگی و محتاج اولدیغی شیلر نی کشف ایدرگه اجتهاد ایلیمیلیدرلر. تربیه، بویله اولدیغی وقت غنه اساسلی اولور، همه نجاج تابار. و مع ذلك بو صوڭ اختراع ایدلگان و سائل تعلیمیه دن ده امید ایدلگان قدر نتیجه لر بعضاً کورلییدر. بالالر آراسنده شوندیبری وارکه، فائده لی صانادیمغز بو وسیله لردن نفرت ایتمکمه، اولنارغه پامان کوز ایله قارامقده درلر. لیکن بونده ده تعجب ایدیلر چک بر شی یوقدر. چونکه بر وسیله نڭ نجاج تابوی

قاراسهق كوررمزكه: اولر، يا معنلرى آكلانماغان فورى لفظلرنى بىكله مش اولورلر؛ ياكه غامض و معبى حالنده اولان معنلرنى ذهنلرنده حاصل ايتمش اولورلر. هر ايكى تقديرده ده اولندن بر فائده چقماز.

بالالر، قاعدهلرنىڭ تطبيق ايديله چكى شيلر طوغر يسنده بر آز معلومات حاصل ايتمه سدن بورون، استاذلرندن تلقى ايتدكلرى الفاظ قواعديه نىڭ معنلر ينى هيچ بر وقت آكللى آمازلر؛ چوق عمللر اوزاق مشاهدلرنىڭ ياردمى ايله ياشرىن و نچكه آبرمالر اولنرغە ظاهر اولماسدن مقدم اويله قاعدهلردن هم فائده كورمه سلر. بناء عليه؛ باشده بالالرغە ايڭ بسىط و ينگل فكلرلرنى تقديم ايتمك لازمدىر. صوكره دن شول فكلرلرنى ايضاح و بيان ايتمك هم ده شول فكلرلرنىڭ تعلق ايتدىكى شيلردە بالالرنىڭ نچر به و ملكه لر ينى آرتدىر مقى ايڭ بر نچى تپوشلى اشدر. چونكه بو سايله فكر ن كوردن طوى محتمل اولان بعض خطالر همەسى جوبالير و مضهل اولور. بوندن صوكره قاعده لر نى ميدانغه چىغاراچق و طوديراچق فكلرلر حاصل اولماسدن و بيرلشمە سدن اول، بالالرغە قاعده عموميه اصلا الفا ايدلمه مايدىر.

۳- بالالرنىڭ تربيه سى؛ اسلوب و نظامده دائما امتلرنىڭ عموميتله نوع انسانينىڭ تربيه سينه تابان، تابانه موافق اولمايدىر. بو بر حقيقتدركه، اونى تايد ايدن سبيلردن ده بر نچى «سبب وراثى» در. انساننىڭ تشكل اعضا و اخلاقده بابالرينه اوخشاوچىلىقى درست؛ جنون كى عارضى خسته اقلرنىڭ ده آتادن اوغلغه كوچوچىلىقى طوغرى؛ بابالردن وراثت گلن جنسيت، انسانده ذاتى اولارق اوڭا خارجى قوتلرنىڭ هيچ ده تاثيرى اولمايه چقى حق ايسه، شوگا كورده فرانسوز جنسيتنه منسوب بر ايمچك بالاسى نىڭ ولو باشقه بر ملت آراسنده تربيه لندىكى حالده بيله اونىڭ فرانسوز اولارق اوسه چكى ثابت اولسه هم ده بو حقيقتلر بتون طبيعت بشر يه ده (عقلده اول جمله دن) حكم سور ييورسه؛ بو مذكور حقيقتلردن شول نتيجه چيغا كه: تعليم طوغر يسنده نوع انسانى اولده نه كى بوله سلوك ايتمشلر ايسه، هر كس ده او بوله سلوك ايدمك و اونى تعقيب ايله يه چكدىر. بناء عليه؛ معلومات كسب ايتو طوغر يسنده عامه نىڭ عقلى نه كى بول طومتش ايسه، بالالرنى تعليم طوغر يسنده ده او يولنى طومتقلمغز واجيدىر. ايكنچى عباره برله ايتكانده: تربيه، مدنيتنىڭ كوچوك و نازك بر نمونه سى

عام صوكره ايكنچيسى، صوكره اوچونچيسى الخ. اوگره - نيامليدىر. چونكه ده موينى قانماغان بر صبى بالاننىڭ ملكات عقليه سى بتونلاي يوقلاغان بر حالده بولادر. بالا زورايدقچه اونىڭ ملكه لرى ده بره، بره او يغانه باشلى، بارا، بارا نياما باش كوتارادر. اوشبو وقت انسان ده رشد و بلوغ در جه سينه ايريشكان حساب ايديله در. شوكر كورده قوانين مذكوره - گه رعایت ايديله رك اولا بر علم اوگره ديلمى، صوكره دن ملكه لر نىڭ آرتوى نسبتنده آرتدىر يلا بارلميدىر. ممكن اولدىقى قدر علوم برله ملكات عقليه خانمه لر نىڭ بر آندە وقرعسى ايجون اجتهد قىلنمليدىر.

۲ - باشقه شيلرنىڭ اوسوى كى عقلنىڭ ده اوسوى: بوشافلىق حالندن نغايو حالينه ايله نودن عبارتدر. عقل، هيچ توقاوسز اوسه نغايه، پشه، انسان رشد در جه سينه ابرشدىكى وقتده غنه اولده اوزينىڭ كمالات چمگينه باروب توله در. اوزينىڭ نظام، دقت و اعتباردن آلدىقى آلوشى نسبتنده اصابتدن و حقيقتنى آكلادىن ده حظ آلادر. شول سببلى دركه، عقلنىڭ بر نچى و اولىڭى حركت و توجه لرى اصابتدن محروم، حقيقتنى ادراك ايدودن ده يراق بولادر. دنباغه يكى كيامش بر كوز و تلىڭ اولىڭى حركتلردن اصلا آبرماسى بولميدىر: نچك يكى طوغوش بر بالاننىڭ كوزى، باشده ياقىلىق ايله فارانخولق آراسندن باشقه نى آيرا آلمايدىقى حالده بر آز زماننىڭ اوتوى ايله منظرلرغە عادتله نه، باشقه شيلر آره سنى ده آيرماغه باشلى؛ بارا بارا آبرو قوتى ده آرتا، بر برينه اوخشايشلى، آره لر ينى نقرىق آغر كورلگان شكل ونوسلرنى ده بر بريندن آبرو در جه سينه ابرشه در. شونىڭ كى عقلده صبى وقتنده بيك زور فرقى اولمايان شيلرنى بر بريندن آيرا آلمايدىقى حالده كيتكان صابن ملكه و قوتى آرتا، بارا بارا ايڭ نچكه و ياشرن فرقلرگه قدر ادراك ايتدر. بناء عليه، تربيه نىڭ اوشبو قاعده گه مطابق اولوى و بو طبيعى يول اوزرنده سفر ايتوى واجيدىر. چونكه ده پشمە مش و اوتكونلنمە مش بر ذهنده نچكه و ديق فكلرلرنى برلشدرمك محال در جه سنكدر. محال اولماسه بيله ممدوح توگلدىر.

درست، معلملردن قايسى برلرى بعض نچكه فكلرلرنى نعر يك ايدمك لفظلرنى، اويغاناچق سوزلرنى بعضاً بالالرغە الفا ايدم بيلورلر. ليكن بالالر، شول فكلرلرنى ذهنلرنده صافلاياچق و اونىڭ ايله فائده لاناچق ديه هيچ بر وقت ظن اولونماسون. چونكه شول بالالرنى امتحان و اختبار ايدوب

وتحقیقی، استقراء وتدفیقی بنی غایت عجبندردی. بناء علیه بونگ مفصل. یازلمش ترجمهٔ حالینی اوقورغه و مکمل صورتده بیوگرافیاسینه آشنا اولورغه شوقم زوردر. ممکن اولسه اوشبو ذات ترجمهسی «شورا» ده یازلسه ایدی، بن بونی جدا رجا ایدرم. قورصاوی، مرجانی، افغانی و محمد عبده لرننگ اسملری احترام ایله ذکر ایدلدیکنده صدیق حسن خان اسمی ده احترام ایله ذکر اولنورغه و اوزیننگ امثالی آراسنده سویلانوب یازلورغه تیوشلی. بو ایسه مطبوعات اوستنه الوغ بر بورچ اولسه کرک. ع. سویندک.

«شورا»: صدیق حسن خان ترجمهسی اوزیننگ «ابجد العلوم» نام اثریننگ ایچنده، «فتح البیان» اسملی تفسیریننگ اوشنداق «عون الباری» ایله «الروضة الندیة» نام اثرلریننگ طرفنده یارلمشدر. شاید اوشبو کتابلرنی کورمش اولورسز. بزده ایسه بو آدم حقنده شونلردن آرتق معلومات یوق. خصوصاً وفات تاریخی معلوممز دگل. بعض سیاحلردن هجری ایله ۱۳۰۷ ده وفات اولدی، دیه ایشتدک ایسه ده تحقیقی خبر دگلدر. موسی افندی اوشبو کیمسه ننگ شهرینه واروب مسجد جامعنده تراویح نمازنده قرآن ختم ایتدیکنی سویلادی ایسه ده وفات سنه سیننی آیروب آیته آمادی. عموماً بو کیمسه ننگ ۱۲۹۶ نچی ییلدن صوگ اولان احوالینی بیلور ایچون اوزمز هم مشتاق ایدک. رشید قاضی «بیان الحق» غزنه سنده انگلیزلر ظلمی سببندن محبوس اولدیغنی وشول حالده وفات ایتدیکنی مشعر بر خبر یازمشیدی. بلکه شول ماجرالر درستدر. چونکه صوگ عمرلرنده یازمش اثرلری کورلدیکی یوق. اگرده اوز اختیارنده سلامت طورمش اولسه ایدی، یازمی طوره آلهاز ایدی. یازمش اولسه، باصدرمی دخی توزه آلهاز ایدی خلاصه: بردن معلوماتمز ناقصلفندن وایکنچیدن بعض بر اوقوچیلرننگ التماسلرینه کوره اجتماعی و عمرانی حاللرینی دفت گه آلوب خلیفه لر ترجمه لرینی یازارغه باشلادیغمزدن شمدیلک صدیق حسن خان ترجمه سیننی یازارغه ممکن دگل. مع ما فیہ نکلیفکزدن ممنون اولدق. بو کون ممکن دگل نرسه احتمال بر کون ممکن اولور. لعل الله یحدث بعد ذلك امرا.

اولمیدر. مدنیتنگ آرتوی و آلفه کیتوی اضطراری بر صورتده حاصل اولمشدر. مدنیتنگ آلفه کیتوبنه موجب بولغان بو ضرورات انسانده نیچک ثابت ایسه، بالاده ده اوله ثابتدر. بنا برین بالالرننگ تربیه سنی ده مدنیتنگ ترفی و آرتوی نه یولدن کیتمش ایسه، او یولدن یورتنک بر امر اضطراریدر.

بو ذکر ایدلگان مقدمه لردن مقصد آچیقجه آکلاشیلسون اوچون، شو وجهله بر آز تفصیل ایده ام: انساننگ عقلی اوزینی مک تورلی مشکلات برله احاطه ایدلمش اولارق کوردیکی زمان؛ کندینی بو مشکلاتدن قوتقارغه مضطر اولمشدر. بو مقصودینه ایرشیر ایچون ده شیلرنی بر برینه چاغشدرمق وبعضاده اونلرنی تفتیش ایتمک بعض کرده فرض فیلمق و اویلامق، تجربه ایتمک اصول و واسطه لرینه تشبث ایتمکه باشلامشدر. و بویله ایده، ایده علم حاصل ایتمشدر. ایشته کوریله، که: انساننگ عقلی؛ علم حاصل ایتو طوغریسنه فقط برگنه یول طابمشدر؛ اوده: شو ذکر ایتدیکنمز چاغشدیرمق، بحث ایتمک، فرض فیلمق و صنامق یوللریدر. بالالرننگ عقلی ایله خارجی مسئله لر آراسنده غنی علاقه ایسه شولوق مسئله لر ایله عمومنگ عقلی آراسنده غنی علاقه ننگ عینیدر. بناء علیه؛ مسائل خارجییه نی آکلار ایچون عمومنگ عقلی نه کبی یولغه کرمش و نه کبی اصول طوتمش ایسه، بالالرننگ عقلی ده او یولغه کرملی و اواصولنی طوتمه لیدر. تربیه ده بو اصولغه رعایه ایدلمه زسه، بالالرننگ عقل دائره لر کیکنه ییمه ز، معلوماتی آرتماز، مسائل خارجییه نی ادراک و آکلار نعمتندن ده محروم فالبورلر.

«بالالرننگ تربیه سی اسلوب و نظمانده ایتلرننگ، عمومیتله نوع انسانیننگ تربیه سیننه موافق اولمیدر.» جمله سندن ده مقصد ایشته بودر. عبدالعزیز موسی «قاپال».

مرسد و مخاره

نا معلوم. ۱۳ نچی عصر آخرنده هندستانده صدیق بن حسن بن علی البخاری اسمنده بر عالم ظهور ایدوب کوب کتاب تألیف ایتمش. بن بونگ اثرلرینی مطالعه ایدوب شمدی مقتون اولدم. علم گه خدمتی، تحری

اشعار

اونونام شول كوڭاسراك^۱ بېروچى قايسى اوتكاننى
 قېلام حقه شكر تعظيم؛ ويره ديب ايندى كوتكاننى
 نيمر على ميرولييف. «قالتاي» •

يارليلر .

ازلهدم عمرم بويى ايڭ اعلى ايزگيلكنى مين ،
 كوب ارادم يارليلرغه باقلى يوزليلكنى مين .
 تابيادم هيچ قايدە باخشياق فقير بنده ايچون ،
 اما بوروچى مسكينم اول ايڭ اور اشده كوچن .
 جان بووانقىچ سوز ايشتى؛ آق چراى بانى آڭا ؛
 كون وتون ازلب ازق اول اش بلهن صوغلا ، يانا .

كون كورهم بارلى ، فاراڭقى بر تاتار اولنده مين ،
 كوب «كشيلك» ، ياخشيلقلر اوچرلنمن شونده مين .
 شول اولده بر نيچه اوكسز نلنچى قش ، جايين
 آسرالار نوبت ايله كوچكە لهب هر ئوي صايين .
 هر ئويده آنلر قدرلى . بورنلر حرمت ايتوب .
 كور شهر ! آل بو فاراڭقى اولمى اورنك ايتوب !
 «ماراش» اولى . سونچە لى .

اميد بار ئلى

اونوب كينكان وقتلر بيلگلى بيت قايتاچاق توگل .
 صاغنامازسڭ موني ، آنى بويقماسى ، شوڭا كوڭل ؟
 ئەنە شول سوز ، جوايىنى ؛ ايجاب برله بيرهمن مين
 مونه ، تاچيلاغان ياشنى ، شولوق حينك كورهمن مين
 قچانده كينتكالى آفچه ، بولالمى بعض بر مطلوب
 ولكن بر ارم بولغان وقتداى فزغانولمى كوب
 كمالاتينه نسبت ايله اكرام قيلنورسه ناس
 عقللى ياش يكنلر ، بر سيقوند وقتن ارم قيلماس
 اميد يوق توگل ئەلى ؛ ياش چهچكلرنى كورهمن مين كوب
 حضور ، بهم ، خوش هوا ، جيايبرده شوب ويرمكلى ، بيك خوب
 شولارنى كورمكىل نيچكەرس ، شاد بولا كوڭلم
 نيچك اكرام قيلوب حسباتم اظهار قىلاسى ديم

ادبيات .

خانم سوكلى ساچڭ وارنه سودشانهسى يوق
 آچوب ديسه م سوزمى معرفت نشانهسى يوق
 هلاله بگزر اوفاشلىر كه سنده وار آنچق
 ضياسى مات ايچون پرتومهانهسى يوق
 بازو غزالنى صياد كوزلرڭ تانومز
 مثله واركه آنڭ دامى وار ودانهسى يوق
 نه خير اميد ايديلور فرمى ينافلردن
 حجاب عادت ايمش باشقه بر بهانهسى يوق
 تڭ تكله زنگين ولى فصاحتسىز
 بو برغنى كبيدر ملته اعانهسى يوق
 قولانلرڭده گوزل گوشواره وار اما
 قواى سامعه نطق شاعرانهسى يوق
 بياض اللربله انجه انجه بارمقلر
 سڭا ويريلمش ايكن فضل كاتبانهسى يوق
 كينوب مكاتبه كسب كماله اقدام ايت
 جمال محضه غرور ايتنهڭ زمانهسى يوق
 جهان چهيلسى اولسون ادبيه اولمزه
 ديمك اولور اوڭزڭ زينت زنانهسى يوق
 نصل نأسف ايدلمز شو حاله آى قرلر
 وطن خاقلرينڭ معرفتلى آنهسى يوق
 سبب نهدر دوشونڭ اوروپا اصولنجه
 بز اويله قوش كى بى بىللى آشيانهسى يوق .
 صوفى زاده محمد شريف . «توڭرات» ••

نوعه

تک بالالر۔ بالا اورولرن فاراوجی بر ویانا طبیبی
یاساغان حسابنه کوره عائلده گی ۲-۱۰ باشلر آراسندهغی
تک بالالر (بالکیز بر بالا) نڭ هر ۱۰۰ گه باری ۱۳ ی
سلامت بولوب ۱۹ ی قاطی، ۶۸ ی جیکل روشده عصبی
آورولرغه مبتلالر. حالبوکه ۲-۳ یا آرتق بالالمی عائله
یمشلرینڭ هر ۱۰۰ گه ۶۹ ی بتونلهی سلامت بولوب ۳۱ ی
نڭ گنه عصبلی مطلوبچه نوگلدر.

تک بالالرنڭ هر ۱۰۰ گه ۶۹ ی بیک ناچار یوفلاب ۸ ی
نونله بولولرغه مبتلا ایکانلر. کوبسینڭ اشتھاسی بیک ناچار
بولاب. (تک بالالر بیک زیرهک وحساس بولاسلرده) بو-وجود
لری ضعیفله نوگه یاردمچی بولادر.

طیبب نڭ فکرنچه بونڭ سببی: تک بالالر آراسنده
بالالرغه خاص حرکت، اوین و تربیه شهب بولماو، هم
کرکدن آرتق ایرکله نولری در.

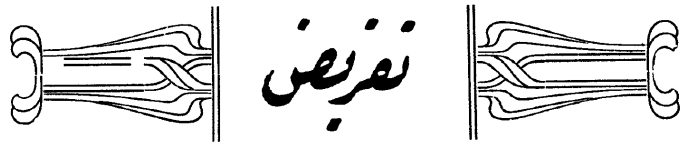
روسیهده ابتدائی اشقوللر۔ بو یل ۱۸ یانوارده
روسیهده گی بر و ایکی فلاصلی یعنی ۳-۴-۵ بل اوقولی
ابتدائی اشقوللرنڭ رسمی حسابی آلتدی. بو حسابقه مسلمان
ویهودلرنڭ دینی مکتبلری، رشدی مکتبلر، هنر مکتبلری
و کوب خصوصی مکتبلر کرنامه مشدر.

آلتغان حسابقه کوره: روسیهده ۱۰۰ مک ۱۹۶ عدد
شوندی مکتب باردر. بونلرنڭ ۵۹ مک ۶۸۵ ی معارف،
نظارتی ۳۷ مک ۸۲۰ سی پراواصلوبه اداره روحانیهسی
فارامقنده در. ۲۱۶۹۱ ی ایسه باشقه نظارتلر ملکنده. بو
مکتبلرده گی اوقنوجیلر۔ دین معلملرندن باشقه - ۱۸۶ مک
۶۶۰ بولوب ۷۱ مک ۴۳۰ ی یعنی هر یوزگه ۳۸ ی معلم،
۱۱۵ مک ۳۰ ی یعنی هر یوزگه ۶۲ ی معلمه ایدی. هر
نظارت مکتبلرندهده معلملر معلملردن کوبره کدر.

مثلا معارف نظارتی مکتبلرنده ۴۵ مک ۱۳۷ معلمگه
۵۷ مک ۲۵۲ معلمه طوغری کیله. چیرکاو مکتبلرنده آیرما
دخیده زور راق: ۲۳ مک ۸۶۰ معلمگه ۵۴ مک ۵۷۵ معلمه
طوغری کیله در، دیمک بونده هر ۱۰۰ اوقنوجینڭ ۷۰ سی
معلمه در.

بتون دین معلملری ۴۹ مک ۵۱ عدد در. هر ۱۰۰ دین
معلمینه معارف نظارتنده ۲۱۶، چیرکاو نظارتنده ۱۱۶ مکتب
طوغری کیله.

مذکور ابتدائی مکتبلرده اوقنوجیلر پیر بپیس کوننده
۶ میلیون ۱۷۸ مک ۶۰۰ بولوب، ۴ میلیون ۲۰۰ مک ۴۵۰-

حمیدنڭ حیاتی. بر شاگردنڭ باشندن اوتمش
واقعلری اولوق اوزرنده مجید افندی غفوری طرفندن
ترتیب ایدلش بر رساله در. اجتماعی حاللرمز تصویر
ایلدیکندن اوقورغه تیوشلی بر اثر.

آلداندى. روسچهدن ترجمه ایدلش فسقه بر رساله
اولوب، مترجمی صالح افندی کابیشی در.
قران اوقوموق. آلمانا شهرنده معلم صابر افندی
فورماشوف طرفندن قرآن اوقوموق ادبلری حقنده بالالر
ایچون یازلمش بر رساله در.

کلیله و دمنه. ابن المقفع طرفندن عربچه گه ترجمه
ایدلش اولان اوشبو کتاب فازان شهرنده «ملت» خراجانی
ایله مشکول اوله رق گوزل کاغده باصلمش و مشکل
کلمه لرنڭ تورکیچه معنالی هم کوسترلر مشدر. اجتماعی،
ادبی و اخلاقی بر کتاب اولدیغندن اوشبو اثر، اسلام
مملکتلرنده اولان نظاملی مکتبلرده درس ایدلوب اوقوتولمقه در.
حق بر صوم:

بیان السنة. شرح بیان السنة. الاعتقاد الصحيح.
اوشبو اوچ کتاب بر یرده اوله رق ۶۴ بیتده «ملت» طرفندن
نشر اولنمشدر. بونلر آراسنده «الاعتقاد الصحيح» هندستانه
الوغ عالملردن احمد ولی الله الدهلوی اثری اولوب روسیهده
برنچی دفعه اوله رق باصلمشدر.

ابن تیمیه. بو اثر، اسلام عالملرنڭ مشهورلردن
اولان تقی الدین ابن تیمیه نڭ ترجمه حالی حقنده ۱۴۶ بیتلردن
عبارت بر کتابدر. «مشهور ایرلر» مجموعه سینڭ برنچی
جزئی «ابن رشد»، ایکنچی جزئی «ابوالعلاء المعری»،
اوقونچی جزئی «امام غزالی»، دورتنچی جزئی «ابن عربی»
اولوب؛ بشنچی جزئی ایسه اوشبو «ابن تیمیه» در. «ابن
تیمیه»، «وقت» مطبعه سنک طبع اولنمشدر.

منتظم مکتبلر ضرور اولدیغی کبی، بالالرنڭ اوزلرینه مخصوص ینگل عبارت ایله یازلمش، اخلاقی حکایه و شعر لرده ضرور در.

باش، ذهنی نورلی فکرلر ایله کرله نمه گان بالالر، هر کورگان و ایشتنکان نرسه لرینی - کیرک یاغشی و کیرک یامان - قیلماغه بیک محبت ایتدیکلرندن البته بونڭ کبی رساله لرده یازلمش نرسه لرگه بیگرکه ده محبت ایدرلر. اگرده رساله لرده یازلمش نرسه لر، بالالرنڭ اخلاقی توزه ته طورغان نرسه لر بولسه، بالالر، گوزل نرسه لرگه محبت ایتدی دیمک، اگر رساله ده یازلمش نرسه لر، بالالرنڭ اخلاقی بوزاقچ، خرافاتلر بولسه، بالالر، ناچار نرسه لرگه محبت ایتدی، دیمکدر. بونڭ کبی نرسه لر، اوز باشمدن کیچمشلردر: مکتبه و قتمزده، قازاق تیلنده یازلمش، بالغان صوغش قصه لری اونی ایدک (چونکه، اول وقتده اوز (تاتار) تیلزده یازلمش حکایتلردن: بوز یکت، طاهر زهره، بیغایت معشوقنامه دن باشقه حکایتلر بار دیوب بامی ایدک). شول وقتده غی کوره شکه نیقدر محبت قیلدیقه زنی صورما کز! ... بایرام کونلرنده کوره شه - کوره شه کیومدن کیوم فاللی، یرتلوب بنه ایدی؛ باشند باش فاللی، یاریلوب بنه ایدی! ...

اوشبونی دوشونوب، باشقه ملتلر، بالالرغه مخصوص جریده و مجله لر، حکایه و شعرلر یازوب نشر ایتمه یه صوڭ درجه ده اجتهاد و غیرت ایتمکه لردر.

شکرلر اولسون! صوڭ وقتلرده بزلرده اوشبونی آڭلا-ماغه باشلادیغمزدن، باش محررلر مز طرفندن هر تورلی بالالرغه مخصوص حکایه و شعرلر یازما یه غیرت ایدلمکده و کتاب ناشرلر مز طرفندن بونلر نشر ایتولمکده در. خصوصاً معنوی پدرمز اسماعیل بک غصپرینسکی حضرتلری طرفندن نشر ایتلمکده اولان معتبر «ترجمان» غزته سینه علاوه اولنهرق صیلره مخصوص «عالم صبیان» اسملی جریده ده نشر ایدلمکده در.

ایشته، مین فقیرده، ایتالیا ادیبلرندن «ایدموندو» (Эдмондо) جنابلرینڭ اثری بولوب روسچه غه ترجمه ایدلمش، «آتالر و بالالر» اسملی رساله نڭ بر حکایه سینی اوز تیلزده ترجمه ایتدم. حکایه ده کشی اسملری اوز نسخه سنده ایتالیانچه بولسه ده، مین اوز اسملر مزه آلما-شدردم. ع. موسین.

سی یعنی ۶۸ پروسینتی ایر بالالر، بر میلیون ۹۷۸ مکی قزلردر. اوقوچیلردن ۲ میلیون ۸۷۱ مڭ ۲۱۴ ایر و بر میلیون ۳۱۴ مڭ ۷۷۱ (یعنی همه شا کردنڭ ۶۸ پروسینتی، معارف نظارتی مکتبلرنده، بر میلیون ۲۱۰ مڭ ۶۵۰ ایر و ۵۹۱ مڭ ۳۰۰ فر (۲۹ پروسینت) چیرکاو مکتبلرنده در. روسیه مکتبلرنده بیک طغزلقدر. مثلاً، هر بر معارف نظارتی مکتبه ۷۰، چیرکاو مکتبه ۴۷ ۱/۲، باشقه نظارت مکتبه ۷۴ شا کرد طوغری کیله. چیرکاو مکتبلری نڭ بنالری ناچار و طارلق بو بر قدر زور آیرماغه سببدر.

اورطه حساب ایله هر بر معارف نظارتی مکتبی نڭ بناسی ۲۱۹ مڭ ۴۰، چیرکاو مکتبی نکی ۱۰۳۲۶ صوم طورادر. معارف نظارتی مکتبه هر اونترچی غه ۴۱، چیرکاو مکتبه ۲۳، باشقه نظارت مکتبلرنده ۳۵ یارم شا کرد طوغری کیله.

مذکور مکتبلرگه ۱۹۱۰ نچی یلده ۹۰ میلیون ۷۴۱ مڭ ۶۰۰ صوم راسخود طوتولغان. بونڭ ۸۰ پروسینتی یعنی ۷۰ میلیون ۷۱۴ مڭ صومی معارف نظارتی، ۱۵ میلیون ۶۵۵ مڭ صومی (۱۷ یارم پروسینت) چیرکاو مکتبلرینه، ۴ - میلیون ۳۷۳ مڭ صومی باشقه نظارت مکتبلرینه طوتولشدر. اگر طوتولغان بو صومالری شا کرد حسابنه بولنسه، معارف نظارتی مکتبلرنده گی هر شا کردنی بر یل اوقتو ۱۶ صوم ۸۰ تینگه، چیرکاو مکتبه ۸ صوم ۷۰ ۷۰ گه، باشقه نظارت مکتبلرنده ۲۱ صوم ۹۰ تین گه نوشه در.

استانبولده هنر مکتبه دن قزلر - استانبول واسکدارده - گی «لیلی ونهاری قزلر صنایع مکتبلری» ده اوقوچی قزلر ۶۳۳ عدددر. بونلردن ۳۲۴ عددی ۱۱ ایله ۱۵ باش آراسنده اولوب ۱۸ عددی ۲۰ دن یوفارودر.

حکایه

سوز باشی.

ملتهز نڭ حیاتی بالالرمز نڭ علم معرفتلی، هنرلی، گوزل خلقلی بولماقلغی ایله فائیدر. بر ملت نڭ بالالری ناچار خلقلی بولسه، او ملت نڭ حالی تهله کده در. بالا لرمز نڭ گوزل خلقلی بولماقلغی اوچون تربیه لی آنالر،

اوزىنى فدا قىلو .

فائزلىرىنىڭ ايدىنىدە بو كىچ ، طنچلق حكومت سورمىكە ايدى . آنڭ واق توبەك نرسەلەر بلە ساتو ايتوچى آناسى ، خانونى ايله برگە « فورلى » گە نرسەلەر ساتوب آلور اوچون ، كىتكانلر ايدى ، هم كوز دوكتورىنە بافدرمى اوچون ، كچكنە اوغللرى حسننى دە اوزلرى ايله برگە آلوب كىتكانلر ايدى . آنلر ايدى كىلچك كون ايرتە بلەنگنە قايتاچقلر ايدى .

ساعات اون ايكىلر وقتى بولدى . كوندىز خدمت فيلوب پورى طورغان خدمتچى خانون ، ئارانغولوق توشە باشلاغاچ اوق قايتوب كىتكان ايدى . ايو دە يالغز پارالچ صوفغان فارچق بلە اون اوچ ياشلك فائزگنە قالغان ايدى . بونلرنڭ ايلولرى برگنە قانلى ، زور بولنڭ اوستىنە سالنغان ايدى هم روما ولايتى شەرلرندىن بولغان « فورلى » اسملى شەرگە ياقىن بولغان بر اولدىن اوق آتم ير قدر يرافلىقە ايدى . اولدە تراققىر بو اوب ، بوندىن ايكى بل بورون يانغان ، ايسز بورتدىن باشقە ، نىكرەسندە هېچ بر بنا بوق ايدى . ايو نڭ آرتندە قويما بلە احاطە قىلنغان كچكنە باقچە (Огородъ) ؛ ايو نڭ آرت ايشگىندىن باقچەغە چىغلا ، آلى ايشگىندىن كىيت آرقلى بولغە باروب چىغلا ايدى . تىرە ياق ، طوت آغاچلرى اوسكان كىك صحرادن عبارت ايدى . تون يارمى ، تون فارانغى ، ياغمور تىزگە بەرلە ايدى . فائز ، شول وقت اوبگە كروب كىلدى ، قورتقاسى بىرتلغان ، طاش بلە او طشوب اوبناغانلردە اول ايدە شلر . ندىن او طولغان ، شول سببلى ايكى آرەدە توبالەش چىغان . توبالەش وقتندە ماڭغايلىرى جراحاتلىگان ، هم قوواق آرەسندە بوركى دە بوغالغان ايدى .

گرچە ، بولمە كچكنە فانار بلە ياقىرتلغان بولسەدە ، بىچارە فارچق ، شول مېنوتدە اوق ، اوزىنڭ نىيرەسىنڭ نىندى ا كوگلسز قىافتدە قايتدىقېنى بلدى هم آڭا واقە . سىنى سويلرگە قوشدى و بالانڭ واقەسىنى طىكلاپ طوردى دە يقلاب شول سوزلرنى سويلەدى : -

سېن اوصال بالا ! سىڭا بىچارە ئەبىيڭ هېچ قىزغانچ توگل . آنڭ ، آنڭ ايو دە يوقلىغى بلە فائدەلانوب سېن مېنى خفالىاندەرەسڭ . كون بو بى مېنى يالغز قالدردڭ ! سېن مېنى بر تامچى قدردە قىزغانمېسڭ ! صاقلان ، فائز ! سېن حماقت بولپنە كردڭ ؛ اول سېنى ياخشىلىقغە ابلتوب

چىارماز . كوب كىشيلر اولدە سىنڭ كېى باشلاغانلر ايدى ، آخرى بىك ناچار بولدى . ايك ئلك ايو دن فاچالر و باشقە بالالر بلە قىچقارشا باشلىلر . ايك ئلك طاش اوتدرالر ، آندىن صوڭ آقچەغە بابوشالر ، آندىن صوڭ بچاق ايله اش قىلە باشلىلر ؛ اويندىن ايكىچى نرسەگە كوچە باشلىلار . اوغرىلقغە ! ...

فائز ، اشقاقغە طايانوب ، قاباغىنى سالندروب ، باشىنى كوكرەگىنە توشوروب ، توبالەشنىڭ سېنىدىن ئلى هامان قالىرانوب ، فارچقنىڭ سوزىنى ماڭلى ايدى . آنڭ بودرە چاچى ماڭغايىنە توشكان كېى كوزلرى توبان قارىلر ايدى .

- ئىبو ، اويندىن اوغرىلقغە ، دىب باشىنى آغزوب فارچق سوزندە دوام ايتدى : - اويلاپ قارا ، فائز ! حاضر شەردە پورى طورغان ، بىزىڭ اولنڭ منانى نىندى ؟ اول يكرمى دورت ياشندە بولا طوروب ايكى مرتبە تورمەگە يايىلدى . آنڭ بىچارە آناسىنى ، مېن بىك ياخشى بلەم : شول اوصال اوغلىنىڭ فايغوسىدىن اولدى . آنڭ آناسى ، فايغوسىدىن هم اوباندىن شۇيىنسا ياغە كوچدى . مېن منافى بالا وقتدىن بىرلى بىك ياخشى بلەم : اول دە سىنڭ كېى باشلادى . اويلاپ قارا فائز ! سېن دە آنڭ آنا ، آناسىنە اشلەگانىنى اوزىڭڭ آنا آناڭكە اشلەرسڭ ! ...

فائز ، عقللى بالا ايدى . آنڭ بولاي بوروى ، آنڭ اوصاللىغىدىن توگل بلەكە يورەكلى لىكىندىن ايدى . آنڭ آنا . سىندەدە بر آز كىمچىلك بار ايدى : « آنڭ عقلى بار ، اوزى اويلاپ بلسون ! » دىوب عىب اش قىلغاندەدە عفو ايتە ايدى . اول تىز ياخشى بولا ايدى ؛ فقط اول فارشى هم تواضعسىز ايدى . حنى اول عىب اش قىلغاندەدە . « درست ، مېن ناچار اش اشلەمەسكە وعە بىرەم ! » دىوب ايتە آلمى ايدى . بعض وقت اول ، آنلرغە چن كوگلىدىن محبت ايتە ايدى فقط اوزىڭ تىكبرلىگىدىن محبتنى آنلرغە اظهار ايتە آلمى ايدى .

فارچق ، آنڭ سكوت فيلدىغىنى كوروب سوزندە دوام ايتدى : فائز ! نىك سېن بردە ياخشى سوز ايتىپسىڭ ؟ سېن كورەسڭ : مېڭا ايدى كوپ طوررغە قالمادى سىنڭ بو كېى ناچارلىڭ مېنم جانمنى عذابلارغە هم مېنى يىغلا . نورغە يېتە . سىنڭ بىچارە ئەبىيڭ ، سىنى تون بوينچە يو . فلانى - سىنى تىرە توب چقا ايدى ؛ هم بعض وقت سىنڭ

نیشیک قالدرلغان ياولۇق بلە قابلانغان ايدى . بو وقتدە دورت آدمنىڭ طن آلوندىن ھەم ياغمور طاوشىدىن باشقە ھەچ بىر طاوش ايشتمى ايدى . فارچىڭ كوزلىرى قورقودىن چىقار درجەگە يىتكان ھەم غىرلىدى ايدى . بالانى طوتوب طوروچى خائىن ، آنىڭ قولايغىنە :

— آيت ، آناڭنىڭ آقچەسى قايدە؟ ديدى . بالا قور- قودىن قالىترانوب ، آقرىن طاوش بلە :

— ئەنە ، آندە . . . اش . . . كفى . . . دە ، ديوب جواب بىردى .

— يور مېنىم ايلە بىرگە ، ديدى خائىن ، ھەم مويندىن قولينى يىبارمىچە كورشى بولمەگە آلوب چىقوب كىتدى . اول بولمەنىڭ ايدە نىدە فانار ياغولى طورە ايدى . خائىن ، بالا قاچوب كىتمەسون ديوب ، آنى تىزلەندى . ھەم آياغى ايلە باشىنە باسدى . اگر اول قىچىرسە حاضر باسوب طونچىقىدىرغە مەكەن ايدى ! كېسەسەندىن اوتكىن نېمە كېسە- گى آلدى و آنىڭ بلە اشكافنىڭ يوزاغىنى واتىدە ، اشكاف نىڭ قاپقاچىنى آچدى ھەم اشكافنى آقتاروب ، كېسەسىنى تورلى نىرسەلەر بلە تولدىردى . آخىردىن آنى يەنە مويندىن طوتوب فارچىڭ بوغازىدىن طوتوب طوروچى خائىن يانپەنە كىتىردى . فارچىڭنى طوتوب طورغان خائىن :

— تابىڭمۇ؟ ديوب سورادى . ايدەشى :

— تابىم ! . . . ديوب جواب بىردى . ھەم شول سوزىنە علاوه قىلوب : — بار قورائى قارا ، ديدى . شول وقتدە فارچىڭنى طوتوب طورغان خائىن ، باقچەغە چىقا طور- غان ايشكىدىن يوگروب چىقوب كىتدى ، آندە كىشى يوق ايدىكىنە كوڭللىرىنى اشاندرو اوچون ھەم كورشى بولمەدىن سىزغورغە اوخشاغان طاوش ايلە :

— كىل ! ديدى . فائىزنىڭ بوغازىنى طوتوب طوروچى خائىن آڭا ھەم فارچىڭنى كوزىنى آلاندىروب پىچاغىنى كورسەتوب :

اگر تىك طورماسەڭز حاضر كىلەمدە بوغازىزنى كېسەمەن ، ديدى . ھەم نىگەلەب ايكېسىنىڭ دە كوزلىرىنە فارادى . بو وقت يىراقىدىن اولكەن يولدە چىراغان طاوش ايشتمىدى . خائىن تىزگىنە باشىنى ايشكىگە تابا بوردى ھەم كوتومەگان فوزغالودىن آنىڭ يوزنىڭكى ياولغى توشوب كىتدى . — بىكباي ! ديوب قىچىردى ، فارچىڭ . خائىن آنىڭ اوزىنى طانوغاننى كورگاچ :

— قەر توشكان فارچىڭ ! سېنى ئۇلەرگە تېوش ديوب

اوچون ، آشامى و ايجەى ايدى ، سېنى بونى بىلمىسەڭمە ؟ مېن اوز اوزىمە آيتە ايدىم : « مېنىم بو بالام جوانچىم بولور » ديوب ، ئە سېنى ، مېنى لىدگە فواساڭ ! مېن بىك راضى بولور ايدىم ، غەربنىڭ قالغانىنى بىررگە ، اگر سېنى ياخشى بولساڭ ھەم سېنى ياش وقتىڭدە عبادتخانىگە چىتەكلەب آلوب بارغاندەغى كېى اطاعتلى بولساڭ . . . اول وقت سېنى بىچارە ئە بىيىكنى سويە ايدىڭ . ايدى ، مېنى پارالىچ سو- قغاندىن بىرلى سېنىڭ مېنى سويوبىڭ ، ايسنەرگە ھوا كىرك بولغان كېى كىرەك ، چونكە مېن بىچارە ، يارىم اولوك قار- چىڭ بوندىن باشقە جوانا طورغان نىرسەسى يوق ! . . . قىلمىنىڭ ايدى تىرەن يىرىنە قدر متاثر بولغان فائىز ، شول وقت ، قارچىڭ مويندىن قوچاقلاماچى بولغان ايدى ، لىكن باقچەغە تابا چىقا طورغان بولمەدىن دىققەت بىر طاوش ايشتمىدى . اما اول بو طاوشنىڭ يىلدىنمو بولغانون ياغود باشقە نىرسەدىنمو بولغانون بلە آلمايدى ، اول طىڭلارغە باشلادى . ياغمور چىلەكلەب قوبا ايدى ، تىكرار طاوش ايشتمىدى . بو طاوشنى فارچىڭدە ايشتمىدى ھەم طىنچىسىلا- نوب : « بو نىرسە ؟ » ديوب سورادى .

— ياغموردى ، ديدى بالا . فارچىڭ كوزىدىن باشىنى سورىتوب :

— ايدى فائىز ، سېنى مېڭا وعدە قىلساڭمۇ ياخشى بالا بولورمەن ديوب ، ايكىنچى وقت ئە بىيىمنى يلاتماسەن ديوب ؟ ديدى . طاوش طانغىن ايشتمىدى . — بو ياغمور توگىل ! ديدى فارچىڭ آغارنوب :

— بار قارا ! ديدى دە يوق ، يوق اوطور شوشىدە ! ديوب قىچىردى . ھەم فائىزنىڭ قولدىن طوندى . ھەر ايكېسى صولامىنچە طىڭلىدىلار ايدى . اما ياغمور طاوشىدىن باشقە طاوش ايشتمىدى ايدى . آنلەر دىققەت سىسكانوب كىتىدىلەر ، كورشى بولمەدە كىمەر برەو يورى ايدى . — كىم بار آندە؟ ديوب سورادى بالا ، كوچكە صولاب . طىنچلىق . — كىم بار آندە؟ ديوب تىكرار سۇال قىلدى ، فائىز ، قورقو ايلە بوولوب . اول ، بو سوزنى آيتوب بىررگە ، اول ھەم فارچىڭ ، قورقو- لىرىدىن قىچىروب يىباردىلەر . بولمەگە ايكى كىشى كىلوب كىردىلەر . اول ايكەوينىڭ بىرسى بالانىڭ مويندىن طوتوب قولى ايلە آغزىنى قابلادى ، ايكىنچىسى فارچىڭنى بوغاز- ندىن طوندى . — تىك طور ، اولساڭ ! ديدى اولكېسى — قىچىروب قارا ، ديدى ايكىنچىسى ھەم پىچاغىنى چىقاردى . ايكى تاللاوچىنىڭ دە يوزلىرى ، كوز طوغرىلارغە غەنە كېچكە

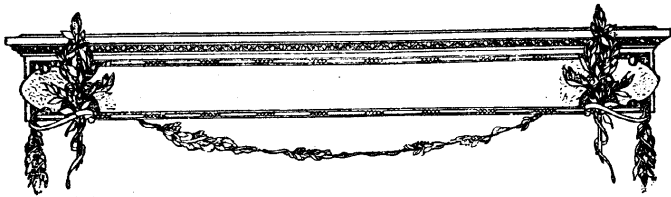
وقت ايسگه توشورسگمو، . . . اوزكڭڭ فائزگنى؟ فار-
چق، قولينى آڭڭ ايكينه قويوب هم آڭڭ يوزينه فارارغه
طرشوب طنچسزلانوب، هم عجبلاوب:

- فائز، اوغلقايم! . . . ديوپ خطاب قىلدى. كوچكه
ايشتله طورغان طاوش ايله فائز:

- ميني ايسگه توشور، مينم اوچون آنامنى . . .
آنامنى . . . حسننى . . . اوپ . . . خوش ئه بي . . . ديدى.
فارچق، طنچسزلانوب، بالانڭ باشينى طوتوب:

- اى خدايم! نى بولدى صوڭ سىگا! ديوپ فچقردى.
آنڭڭ صوڭ، اول اميدسزلك بله؛ فاتى - فاتى آنى
چاقروب:

- فائز! فائز! فائز! بغرم اوغلقايم! . . . ديدى.
اما فائز جواب بىرمهدى. كچكده بهادر، ئه بيسينى ئولمىن
قوتقارو اوچون؛ جانينى فدا قىلغان ايدى. خائڭڭ فاققان
وقتده بچاق بله آڭڭ آرفاسينه قاداغان ايدى هم كچكده
بهادر اوزينڭ گناهسىز، پاك روچينى جناب ارعم الراحه مين
حضورينه تسليم ايتكان ايدى. عارف وسين «باشكول».

جرلرمز حقنده.

I

شاعر عبدالله افندى توقاينىڭ «خلق ادبياتى»
ديگان كىتابنده جىرلرمزغه قاراشلارينه قارشى بن بعض بر
ملا حظه لر بازغان ايدىم. اوتكان كوز بارلغان بو مقاله اوستال
آستنده بر از عمر ايتىدى. ايدى «شورا» نڭڭ ۸ نچى
عددنده جىرلر حقنده عبدالرشيد افندى يولداش طرفندىن
يازغان بر مقاله ده باصلدى. مين ايك اول عبدالله افندى
توقاينىڭ بىزنىڭ جىرلرمزده غى مصراعلر آرسنده مناسبت ده
يوق ديگان سوزينه قارشى يازمىش ايدىم. عبدالرشيد
افندى، «خلق ادبياتى» ندىن بعض سوزلر كيتورگانڭڭ
صوڭنده بولاي بولماسقه بلكه مناسبت بولورغه كيرهك دىب
بعض سوزلر يازا. آنڭڭ صوڭ «تاتار جىرلرمزده غى مصراعلر
حقنده غى مسئلرگه جواب بىرو اوچون خلقڭڭ ايك ايسكى
جىرلر ينى تابارغه كيرهك. لىكن آنلرنى حاضر طابو هيچ
ممكن توگل. آنلر اونتولغان» دىب ايتنه. لىكن بو سوزلرنىڭ

آفردى. هم آڭڭا پچاغينى كوتاردى. اما فائز فاتى طاوش
ايله فچقروب باشين كىي آتيلوب ئه بيسينه تاشلاندى هم
آنى اوزينڭ تنى ايله قاپلادى. خائڭڭ قاجارغه باشلادى.
هم اوستلنى يغوب، لامپانى يغوب س-وندروب كيتدى.
فائز تىزى ايله چوگوب ئه بيسينى قوچاقلادى هم باشينى
آڭڭ كوكره گينه قويدى. بر نيچه ديقه اوتدى. بولمده
قارانغى بولدىن جرو همان ايشتله ايدى. فارچق، هوشينه
كىلوب:

- فائز! ديدى، تهملى طاوش بله. فائز: - ئه بي!
ديوب جواب بىردى. فارچق، نيدر بر نرسه ايتكىچى
بولا ايدى؛ اما قورقودن تىلى به يله نگان، ايتنه آلدى
ايدى. اول بر آز تيك طوردى. آنڭڭ صوڭ قورقودن
فالتراوب:

- كيتدىلرمو؟ ديوپ صورادى. - كيتدىلر، ديوپ
جواب بىردى بالا. فارچق، ايشتلور ايشتلمه ز طاوش بله:
آلار ميني اوترمه دىلر؟ فائز تهملى طاوش برله:
- يوق، اوترمه دىلر، ديدى. - آنلر، آچهنى آلوب
كيتدىلر. . . اما آنده كوب يوق ايدى؛ ئه تىيڭ اوزى
ايله برگه آلوب كيتكندىر، ديوپ صولادى فارچق. فائز
ئه بيسينى قوچاقلاب ترله نگانى حالده:

- عزيز ئه بكهم! سين سويه ساڭ، ئىيو؟ ديدى.
- آ، مينم بىچاره اوغلقايم! ديوپ جواب بىردى
فارچق. قولينى بالانڭ باشينه قويوب، - سين بىك
قورقانسڭڭدر، مينم جانم! ديدى.

- اى خدايم! نيندى بىز قارانغىلده ميگا بىك قور-
قنچلى، ياقسانه، ئه بي لامپانى! ديدى فائز. هم بده سو-
زنده دوام ايتوب: - مين سينى هر وقت جفالادم. . . ديدى.
يوق، يوق عزيزم، مين ايتىدى بارينى اونتمى.
هم بونى اويلارغه ده كيره كى، مين سينى بىك سويه من!
ديدى فارچق.

- مين سينى هر وقتده جفالادم، ئه بىيم، ديدى
فائز، ماتور هم فالتراغان طاوش بله؛ - اما مين سينى بىك
سويه ايدىم، ميندىن باحلوموسن؟ باحل بول ئه بىيم، ديدى
- باحل من، باحل من مينم جانم، بار قلم ايله باحل من،
هيچ بر وقت ايتىدى سينى اوروشمامن. سين يىشى،
سين عقللى، مونه لامپى ياغامز، طور فائز ديدى، فارچق.
- رحمت، ئه بىيم، حاضر. . . مين بختيارمن. - سين
ميني ايسگه توشورسگمو، ئه بىيم؟ . . . سين ميني هر

تلقين ايله جانلاندرلوب قلكه تاثير ايدمه بلكه خاصه سينه مالك اولغان بولا. اوشبونك اوچونده تورك خلقلارندهغى بونوع جرلر، ادبده بر عالى اورن طوتالار. اولگى مصراعلر، حكى سوزلردن، مقاللردنگه عبارت اولمق لازم دگلدر. بلكه بيك كوب وقتده حكمت و تجربه ايله اصلا مناسبنى اولهاغان بيك ساده سوزلردن طورادر.

جرلاوچينك اچندهگى فايغو، شادلق، محبت ديگان كى نورلى حالتلرنگ هر برى اوزلرينه مخصوص اولغان اولگى مصراعلر ايله جرانلر؛ حالبوكه مدح، هجو كى حاللرنگ اولگى مصراعلر ينه تمام باشقه بر فالده اولالار. يعنى: تورك جرچيلرى اوزلرينك غير منهاى اولغان معنالرينه (آخري مصراعلرينه) غير منهاى اولغان اولگى مصراعلر اوله شلر و هيچ بر وقتده مصراعلرني غير مشروع اولغان بر صورتده قوشمبلر؛ حالبوكه توركلرده بوندى جرلاو، جرنك بر قسم و نوعسى اولوب سانالغان اوچون، تورك جرچيلرى بوندى جرلرني بر مجلسده، بر مسئله حقنده، بر آغزندن و بر استاپا (وزن) ده عادى سوزلر صورتنده سويلهپ جرلاب اوطورهلر.

بو قدر زور اولغان صنعت ادبيه اوزينك صافلق و نفاستى ايله تورك شاعرينك آغزندن چيشمه قيبيلندن آغاده طور اول خاصيتنى آكار الله تعالى بيرگان (۱). باشقه خلقلرده ده بر برسينه يات اولغان جملهلردن قوشلغان جرلر بار. مثلا روس خلقى جرنلى:

Пѣла, пѣла пташечка, да замолкла.
Знало сердце радости, да забыло.
Ахъ, сгубили пташечку злыя вьюги;
Забыли молодца злые люди.
Одна гора высока, а другая низка;
Одна мила далекая, а другая близка.

عربلر جريلر:

فان تكن تغلب الغلباء عنصرها فان في الجوهر معنى ليس في العنب
ماكل ما يتمنى المرء يدركه تجرى الريح بهالاتشتى السفن
ان يقبح الحسن الا عند طاعته فالعبد يقبح الا عند سيده
فان تكن تغلب الغلباء عنصرها فانك ماء الوردان ذهب الورد
لكن الآردهغى بوندى جرنلر، جرنك آيرم بر قسمينى
تشكيل ايتمبلر. يعنى بوندى جرنلر آارده آيرم بر صنعت
ادبيه اولاليمى. اوشبونك اوچونده آلارنى توركلرده بر

(۱) رادلوف نك «تورك خلقينك ادبياتى» اسمندهگى كتابينك
ع نچى جلدينك باشندهغى مقدمهگه مراجعت ايدلسون.

همه سينه درست توكل. ناتار تلى تورك تلينگ (۱) بر شعبه سى. ناتار تلينه عائد مسئلهلر، تورك خلقينك تلينه آشنالغى ايله چيشلدهدر. اما ناتار تلين بلو ايله، طار و محدود فكر ايله عموم توركلرنگ تلينه عائد مسئلهلرني توكل، بلكه فقط ناتار لهجه سينه عائد بيك كوب مسئلهلرني حل ايتوده ممكن توكلدر. ناتار لهجه سينك ماضي سى ده، تورك تلين كينكرهك بلگانده بر نيقتر چيشلور. اوشبونك اوچون بز، ناتار جرنلرينك مصراعلرى حقنده سوز سويلمازندن ايلسگارى عموم توركلرنگ «ايكى يات مصراعلردن قوشلغان جرنلرى» حقنده بر ايكى سوز ايتمه مز. هم موندن صوك باشقه مسئلهلرده انشاء الله شولاي ايتهرمز.

شولاي: بزنگ جرنلرمز بار. آلار بر برينه باشقه اولغان مصراعلردن قوشلالر. اول مصراعلر حقنده عبدالله افندينگ «مصراعلر آرسنده مناسب يوقدر. اول بر مرتبه اسكر بيكه فلى طارتوب قوبو قيبيلندن بر نرسه. آنك اهمينى يوق» ديگان سوزى خطادر. بلكه غايت اهمينلى در. هم مصراعلرى آراسنده مناسب بولورغه تيوشلبلر. حاضرده ده بزده مصراعلرى متناسب اولغان جرنلر كوب. آلار بورونقى زمانده متناسب اولغانلر. عبدالله افندينگ «بزنگ جرنلر جيتلكسز» ديگاننده خطا. بزنگ جرنلر بر جيتلكسكاننگ صوكنده زوالغه يوز طوتقان. آكا آسيانك بتون نصف شمالي سى شهادت بيره.

II

تورك جرنلرينك بر قسم عظيمنده مقصد مطلقا جرنك آخري مصراعلرينده سويله نه.

جرنگ اولگى مصراعى نصف آخري ايله متناسب اولغان يات جملهلردن طور. اولگى مصراعنگ آخري مصراع ايله متناسب اولوى شوندى عبارتدركه: بر برسينه (اكثريا) تمام باشقه اولغان بو جملهلرني بالغز اولغان بر معنا جيا. اولگى مصراعدن باشقه اوق آخري مصراع استقلاليت ايله مقصود اولغان معنائى آكلانه؛ لکن ايكى مصراعنگ برغه قوشلونده آكلاشلغان معنا، فقط آخري مصراعدن غنه آكلانغان معنادن قيبت ادبيه ايله بيك آچق آيرلا. چونكه جرنك بتون (مصراعلرى تمام) اولغانلرينده مقصود اولغان معنائى آكلاشلغان نك اوستينه اول بر بر

(۱) بو اورنده تورك تلى، تورك خلقى ديگاندى استانبول عثمانلى) نوكرارى مراد توكل؛ بلكه دنيا نك هر طرفندهغى تورك سنلندهگى خاق مراددر.

طاش سويلنگان اورنده بربر توركنك (مثلا حاضرگى چيرمىشنىڭ) كوزندن مولدروب باشلر آغوى غايت قزق اولوب كورلهدر. مثلا منم اوزمىڭ، بربر ناتار آغزندن آق ايدل، و جيره نىمى، طورىمى آطلر نىڭ اسملىرىنى قو- شوب جرجرلاوندن ياتسنووم اوزمىڭ توركلك - تانارلق حسمىنى يوغالتقانلغىدىن كيلور.

III

سبرده گى توركلرنىڭ ايكى بات مصراعلردن قوشلغان جرلرندن بعض نمونه لر. بز موى جرلرنىڭ يغشىس ياما- ندىن آيرمىچىغنه طوغرىدىن طوغرى كوچره مز .
 آقتاش پايلىدم پايلىدم آقتاشنىڭ صزق تاپپادم
 آيماق ايلغادم ايلغادم اى سىڭك صلو تاپپادم
 كوك تاش پايلىدم پايلىدم كوك تاشنىڭ صزق تاپپادم
 كوپنو اولغادم اولغادم كوگىنى سىڭك تاپپادم

قابر چاقتى فارا ككول قانچى بونغه يالنىسام
 قانداش بولور پارمىنى؟
 تومغا ياقى تويوق كول توجونىڭ كىچى پارارمىنى؟
 توشما نىڭ صورا صام توغاناق بولور پارمىنى؟

ياكىدىن تىككان بوتونم يامغىلو كوندە نه توزا؟
 يابىساب تاپقان مالمىڭ يەدەر كوندە نه توزا؟
 اسكىدىن تىككان پوتونم ارگان كوندە نه توزا؟
 انهلب تاپقان مالمىڭ ارتهر كوندە نه توزا؟

اداڭ آق چە چەڭ و آق چەك اىكار باص بىرگە چغوب سىڭ
 ادا بالاسى بر توغان ايدىشپاس بىرگە بارب سىڭ
 كورومز يىلى كوك چاچكە كولوڭى بىرگە چغوب سىڭ
 كوكوشن بالاسى بر توغان كوروشپاس بىرگە بارب سىڭ

آى چىغار يانى پوص بولور * آلتىندى طوطقان اوص بولور
 اداڭ يورتن پاك توتقان آيماغى بونغى ماق بولور
 كون چىغار يانى پوص بولور كەشىدى توتقان اوص بولور
 كوكشونىڭ يورتن پاك توتقان كوب قالغى ماق بولور

آيدىڭ آلتىندا چولموندى آيغا سالم بىارقنن
 ادا بالاسى فودامدى آلتونغه سالم آغلن

نفس صنعت اولغان بوندى جىلرغە تىككاشدورورگه طوغرى كىلمى . بونىڭ اوستىنە تورك جىلرى اوزلرىنىڭ آيرىم خاصىتلىرى و فضىلتلىرى ايله آلار دن بىك آچى آيرلار . شونىڭ اوچونده بز بوندى روشده جىرلاونى « توركلرنىڭ اوزلرىنە خاص صنعت ادىبە » دىب آتىمىز .

بوندى جىلر، تورك خلقى ادبىياتىنىڭ هم حاضرگى هم بورونغى وقتلرده (عثمانلى، قىرىم، قافقاز، صارت تور- كلرندن باشقه (۱)) دنياڭ همە طرفندە اولغان توركلر جىلرلىر . بزنىڭ ناتار توركلرى، جىلرن فقط اوشبو طريق ايله گنه جىلرلىر (بىك آز استثناء) . بونى كورساتور اوچون مقاله نىڭ آخىرىنە رادلونىڭ « تورك خلقىنىڭ ادبىياتى » دىگان اثرىدىن هم پازدنىيىف اثرىدىن نمونه لر كوچرىمىز . بزنىڭ تورك خلقىنىڭ خاص ملكى اولغان بوقسىم جىلرده طاغىن بر نرسە بار ئلى، بز آنى بوكونگە قدر سويلمىگان ايدىك . اول منه شول : اولگى مصراعلر، توبانگىلرگە يا كە سوزنىڭ اولى . آخىرىنە باياغى نىسبتلىرى توتقاننىڭ يانىنە آندىغى مادەلر مطلقا تورك خلقىنىڭ قلىبنە بىك نى باغلاونى اولغان نرسەلردن طورالر .

تورك خلقى اولگى مصراعلرده، جىلرده وطن، بىر، صو، فوش، فورت، آطلر و باشقه حىوانلرنى كىتوره لر . چونكە تورك خلقى عمومأ طبيعت نى اوزىنىڭ آتا، آناسى، عائله، قىرداش ارونغى غايت سويهدر . و آلارنىڭ كوكللىرى مطلقأ شولوق نرسەلرگە باغلىدر (۲) . تورك خلقى طبيعتى سويهدر . آلار ايلك عمومأ طبيعتكە (آغاچ، صو، تىمور، بىر، كوك لرگە) طابىنورلر ايدى . هم حاضرده دە بعض برلرى طابىنالر (۳) . مادە، توركنىڭ الەسى ايدى، دىلر . درست طبيعتى مادە نى ياراتا ايدى . آنىڭ جىرى هم مادە و طبيعت ايله باغلىدر . هم اوشبو يول ايله تورك خلقى، حىسلىرى هم صنعتلىرى نطقە سىدىن باشقه قوملردن بىك آچى آيرلورلر (۴) طبيعتلر، حىسلر بر برىنە باشقه اولغانلىقى اوچونده، تورك اولماغان كىشىلر اوچون، توركلرنىڭ اوزلرىنىڭ عالى و بىك حرمتلى اولغان حىسلرن آغاچ يا كە طاش كىمى نرسەلرگە قوشوب جىرلاولرى، يا كە بىر، كوك، صو،

(۱) چونكە بز بولارنىڭ ادبىياتلىرىنە عائە كىتابلارونى آلمادىق .
 (۲) پازدنىيىف نىڭ - Образцы народной литературы
 (۳) نچى بىننىنە قارلسون .
 (۴) نچىب عاصم جلد ۱ ص ۲ - ۸۴ .
 (۵) پازدنىيىف : مانغول خاقىنىڭ ادبىياتى .

تيرسدن صالحون فاققاندا	ترمنات قامش باشنارى	تومه ندى كونده كيشتهزه	تولبارم اونی تانولی
تا كشى توغانم ساناصام	ناچلگن كوزدن باش كيلات	نوشمان يارينده يورگانده	توغانيم اونی تانيلو
اوکيناك صالحون فاققاندا	اوياجات قامش باشنارى	فراچقى توندو كيشتهزه	فالتاريم تونی تانيلو
اونچی طوغانم ساناصام	اويالغان كوزدن باش كيلات	فاليق ياريندا يورگانده	قارنداش اونی تانيلو

قارچغا قوشنك نهسی آرتق؟	فاناتخ بوتكان يونی آرتق	صانديقاش اوچات سازصاين	صاصقا پتكان طال صاين
قارنداشنك نهسی آرتق؟	فاقشب آيتقان سوزی آرتق	صاناغان توغان كيلات تيب	صاقتاب كوردم يول صاين
باستوروی قوشنك نهسی آرتق؟	پويينه بوتكان يومی آرتق	كونكانك اوچات كولی صاين	كولگه پتكان طالی صاين
بويوم توغانم نهسی آرتق؟	بوستوپ آيتقان سوزی آرتق	كورگان توغان كيلات تيب	كورورگه چقدم يول صاين

قازاق بالانينه قارازام	فارا تال باشی كورونهت	نوبولديك يولى طولغوش بول	توزودر قومت قولاغی
قاربنداشيم ساناصام	فابورغام توزی قايرات	نوبول بارغان پای اولوم	توموق مايلاری يوغونوت
ياقازی آلتون ماكديق تون	ياقالاشسه يرتلباز	اوركت يولى اوچ آيليش	ئوزولت قومت قولاغی
ياتنك اچنده قودالار	يامان ايديشسه آيرلباز	اوركوت پارغان پای اولوم	اوزولت بورهك مايلاری

ئەدەگى آلتون تيمر تون	ئەدە كنهك تومسه يرتلباز	بارغه بوتكان فايكنك	كولونكوزى صودا تورات
ايلديك ايجنده قودالار	ئەرمە كنه شسه آيرلباز	ادانك اولو بولغوزى	صونوزى پپدە تورات
ياش قدا قاققان صالحنغه	بارغاقنى طوروب چلدا باس	فورغان بوتكان فايكشنتك	كولونكوزى برده تورات
ياتنك ايجنده يورگانده	يامان آيترزا چلدا باس	انادان چققار اولودك	صانازى يلدە تورات
قوش قودا قاققان صالحنغه	كونكچن طوروب چلدا باس		
كوپنك ايجنده يورگانده	كوپ يامان ايترسا چلدا باس		

(آخرى بار)

احمد زكى وليدىف

تصحیح

۸ نچى عدد «شورا» دە «مسيلمه» سوزى خطا اولارق بعض اورنده «مسيلمه» روشنده باصلمش. «شرعى بر مسئله» مقله منده ۱ نچى باغانا ۲۴ نچى يولده «۱۲ بيل» سوزىنى «۲ بيل» ديه اوقورغه نيوشلى .

پودابا صصيم پوداس	پورمايالىدى پورل آت
پودالبا صصيم پودالباس	پورى پاشقه پور يورته
ياراتببا صصيم يارتاسن	يارمى يالىدى يامان آت
يالنببا صصيم يالنبسن	ياكى پاشقه پور يورته

ايلم كسپهسن توزونك	ايكى اغاش يوموروت
ايلم ايتپاسن كمينهك	ايلديك ايجنده يورگانده
ياديم كسپهسن توزونك	ياكش اغاچ يومورت
ياديم ايتپاسن كمينك	ياتنك اچنده يورگانده

محررى : رضا الدين بن محمد الدين .

ناشرلى : محمد ساكر و محمد زاكر رامبيلدار

«شورا» اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى، فنى و سياسى مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТРАНИЦЪ ОБЛОЖКИ
30 КОП., НА 3 И 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
Адресь: г. Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبونه بىلى : سنه لك ۵، آلتى آباق ۲ روبله ۶۰ كاپك .
«وقت» برلن برگه آلوجيلرغه :
سنه لك ۹، آلتى آباق ۴ روبله ۶۰ كاپك در

۸۴=۸۴ بولورغە تېوش . واقعه ۸۴=۸۴؛ شولای بولغاچ «س=۸۴» بىزنىڭ مسئلە درست چىقارغان .

۲ نچى مسئلەنىڭ جوابى .

معلمەنىڭ شاگردى «ى» بولسۇن دى . شول «ى» كە تاغى بىر «ى» قوشۇپ ، ياكىدان «ى» نىڭ يارتىسىنى قوشۇپ ، ھەم «ى» نىڭ چىرىگىنى قوشۇپ ، آنىڭ اوستەويىنە بىرنى قوشساڭ يوز بولا . بونى اوشبو روشچە بازىرغە مەمكىن .

$$ى + ى + \frac{ى}{۲} + \frac{ى}{۴} = ۱۰۰ \dots (1)$$

بونىدە معلوملارنى بىر ياققە ، نامعلوملارنى اىككىنچى ياققە جىامز . بىرگە البتە ، اوڭ ياققەنى «۱» نى سول ياققە چىقار وىنگل . بونىڭ اىچون معادلەنىڭ اىكى طرفىدىن دە «۱» نى طرح ايتەمىز :

$$ى + ى + \frac{ى}{۲} + \frac{ى}{۴} = ۹۹$$

اوڭ طرفىنى قوشامىز :

$$\frac{ى}{۴} + \frac{ى}{۴} + \frac{ى}{۲} + \frac{ى}{۲} = ۹۹ \text{ ياكە ،}$$

$$\frac{ى + ى + ۲ى + ۲ى}{۴} = ۹۹ \text{ ياكە ،}$$

$$۱۱ى = ۹۹$$

بومعادلەنى ۱۱ گە بولەمىز (بونىدىن مساوات اوزگارمى) :

$$\frac{ى}{۴} = ۹$$

«ى» نى «۴» كە بولگىچە «۹» بولا . بونىدە «ى» — مقسام ، «۴» مقسام عليه ، ئە «۹» — خارج قسمت . بىزدە مقسام معلوم توگل . لىكىن مقسام خارج قسمت ابلە مقسام عليه نىڭ حاصل ضربىنە مساوى اىدىكىن بىلەمىز . شونىڭ بىلە فائىدەلەنوب :

$$۳۶ = ۹ \cdot ۴ = ى$$

بونى درست اىكانن بىلو اىچون — (۱) نچى معادلەدە «ى» اورىنىدە «۳۶» نى قويوب قارارغە كىرەك :

$$۳۶ + ۳۶ = ۱ + \frac{۳۶}{۴} + \frac{۳۶}{۲} + ۳۶$$

$$۳۶ + ۳۶ = ۱۰۰ = ۱ + ۹ + ۱۸ + ۱۶ + ۳۶$$

۱۰۰ بولورغە تېوش .

واقعه ، ۱۰۰ = ۱۰۰ (يوز — يوزگە مساوى) . شونىڭ اىچون مسئلە درست چىقارغان .

(ع . بولداش)

$$۹ = س - \frac{۷۵}{۸۴}$$

$$\frac{س}{۸۴} - \frac{۷۵}{۸۴} = ۹$$

$$\frac{س - ۷۵}{۸۴} = ۹$$

«۸۴ س» دن «۷۵ س» نى آلساق «۹ س» قالا :

$$\frac{س - ۷۵}{۸۴} = ۹$$

بو مساواتنىڭ اىكى باغندەنى عددىدە ۹ غە بولەمىز (بوڭاردىن مساوات اوزگارمى) .

$$\frac{س}{۸۴} = ۱$$

(چونكى «۹ س» نى ۹ غە بولسەك «س» بولا) . «س» نى ۸۴ كە بولەمىز دە «۱» بولا . بونىدە «س» — مقسام ، ۸۴ — مقسام عليه ؛ «۱» خارج قسمت . مقسام مقسام عليه بلە خارج قسمت نىڭ حاصل ضربىنە مساوى . شونىڭ اىچون :

$$س = ۸۴$$

(بونىدەنى « . » علامتى «X» اورىنىدە ، صفر بولسە اورتاغە بازىلا ؛ ئە بو ضرب علامتى آستىقراق بازىلا) بونىدىن

$$س = ۸۴$$

اىكانونى بىلدك . يعنى مسئلەنى چىقاردى . درىستى ، توگلى اىكانن بىلەمىز كىلسە (۱) نچى معادلەگە «س» اورىنىدە ۸۴ نى قويوب قارىمىز . اگر معادلەنىڭ اىكى باغىدە بىر بىرىنە مساوى بولسە ، مسئلە درست چىقارغان .

اگر مساواتنىڭ — نامعلوم عددلار اورىنىدە بعض بىر عددى گنە قويغاندە — اىكى طرفىدە بىر بىرىنە مساوى بولسەلر — بوڭا معادلە دىلر . ج + ۲ = ۳ بو بولا معادلە ؛ اما ج + ۲ = ۲ + \frac{ج}{۲} ياكە (س + ج) = ۲ = ۲ + س ج معادلە بولمى ، چونكى بونىدە «ج ، س» اورنلرىنە نىندىگنە عدد قويساڭدە مساواتنىڭ اىكى باغىدە بىر بىرىنە مساوى بولا .

بىزنىڭ مسئلەنى درىستلەپ قارىق :

$$\frac{۸۴}{۶} + \frac{۸۴}{۱۲} + \frac{۸۴}{۷} + \frac{۸۴}{۵} + \frac{۸۴}{۲} = ۸۴$$

ياكە ۸۴ = ۴۴ + ۲ + ۵ + ۱۲ + ۷ + ۱۴ بولورغە تېوش . ياكە

۱۹۱۱ نجی یل ایچون

«وقت» غزتهسی و «شورا» ژورنالی آلوچیلرغه آبونہ دفتری آچيقدر .

روسبده هر بر پوچتاواي کانتورلرده «وقت» غزتهسینه و «شورا» ژورنالینه مشتری یازلورغه ممکن . یازلورغه نلگان کشیلر پوچتاواي کانتورغه آچه لرینه بیروب اوز آدرسلرینی یازدرسلر فوللرینه شوندن کوبتانسہ بیلرہ ، پیراواد بلانقہ لرینه یازوب طورو مشقتی بولمی ، اولگی روشده آچه نی اداره گہ طوغری بیاررگہ ده ممکن .

«وقت» ایله «شورا» نڭ بللق حقلری آیرم، آیرم بولغانده بیشار سوم . ایکسی برگہ و بر وفندن بولغانده طوفز سوم .

آدرس :

Редакция газеты „ВАКТЪ“ и журнала „ШУРО“ въ Оренбургѣ.

اوارہون

احمد زکی ولیدی افندی گہ : شہاب الدین المرجانی
حضرتلری ایله خلیفیلر حقندہ یازدیغکز ایچون تشکر ایتدک .
شاید مکتوبگزدن استفاده قتلورمز .

۵ اداره گہ مکتوب یازوچیلردن آدرسلرین کامل یازمی
خصوصا نہ بردن یازدیغنی کوسترمک خصوصی صورندہ رجا
اولنہدر .

محترم اماملرمز دقتنه!

یاشلر قویلور ایچون

میتریکہ دفترندن سؤبدینیه بیرورگہ فورماسی
دوغاونی صابرانیه طرفندن یاصالوب تصدیق
ایدلنگان میتریچسکی اسپرافکہ هم سببینی و بیسکہ
بلانقہ لرلی باصلوب چقدی .

بہالری : یوز دانہسی ۵۰ . پوچتہ مصرفی ایله ۸۵ .
نالوژ ایله ۱ سوم .

آدرس : „ВАКТЪ“ газ. Редакция газ. Оренбургъ.

اوفاده آطنہده بر مرتبه چفا طورغان

„معلومات جدیدہ“

ژورنالینه مشتری قبول ایتوله . پراغرامی :

(۱) باش مقاله . (۲) دینی مسئلہ لر . (۳) دینی سؤال وجوابلر . (۴) وعظ
ونصیحت . (۵) خانولر عالمی . (۶) فیلیہ تون . (۷) حقوق مسئلہ لرینه داغر جوابلر
(یوریدیچسکی آتؤیت) . (۸) تجربہ قیلنغان دوالر ہم طبی معاونت . (۹) قریہ
احتیاجلری : ایگون اشی ، باقچہ چیلک ، اومارطاپیلک ، مال اصراروم یر تربیہ لو .
(۱۰) حکومت تدبیرلری . (۱۱) تیلیغرام خبرلری . (۱۲) غاصودارستؤیننابا دووا خبری
(۱۳) حواث یویہ و اخبارت . (۱۴) داخلی ہم خارجی خبرلر . (۱۵) سودا خبرلری .
(۱۶) بلدی خبرلر . (۱۷) اختراعات و کشفیات . (۱۸) یاگا ائولر . (۱۹) اعلانلر .
بہاسی : یلغہ ۳ سوم ؛ یارطی یلغہ ۲ سوم ؛ اوچ آیلغہ ۱ سوم ۲۰ تین .
چہ برہملہب ۱۰ تین . چہ کونہچکگہ بیارلہای . آدریس :
Уфа, въ Редакцію журнала „МАГЛЮМАТЪ-ДЖАДИДА“.

ژورنالمرغه ، «اوا» ده علم و قلم ایله استعمالی مشهور بولغان ذاتلر اشتراك
ایتدیکلری کبی ، چیتندہ بعض علم امللری یازیشاچقلردر .